

הַגָּדָה שֶׁל־פֶּסַח

Haggadah for Pesah

Edited and translated by Isaac Gantwerk
Mayer in the year 2025

נְעִירְכֵת וּמִתְרַגְמֵת עַל יְדֵי יִצְחָק גַּנְטְוֵרְק
מֵאִיר בִּשְׁנַת תשפ"ה

Nusah Ashkenaz
with unique additions

נוסח אֲשֶׁכְנָז
בְּתוֹסְפוֹת מִיְחָדוֹת

THIS YEAR IN JERUSALEM! לְשָׁנָה הַזֹּאת בִּירוּשָׁלַיִם!

וְהָיָה לְכָל עַמּוּלָא דְּיִשְׂרָאֵל
בְּרֵכּוֹת גְּדוֹלִים הֵימָּה שֶׁעֲמִידָהּ לְאַבְרָהָם
וְלְנֹחַ וְלֹא אֶחָד בָּלַע עֲמֵד עֲלֵינוּ
לְכָל הַיּוֹמִין אֶל כָּל כּוֹר וְכוֹר עֲמִידָהּ
עָלֵינוּ לְכָל הַיּוֹמִין וְהַיָּמִים מִצִּיּוֹן מִשְׁכַּן
דָּא וְלֹא מִכָּל מַעְבָּדָה וְלֹא מִכָּל מַעְבָּדָה

Qadesh

Sanctification

קִדּוּשׁ

Fill the glass good and full of wine,
and with the *qiddush*, laud the Lord divine.

*Émpi il bicchiere ben pieno di vino
e di chidusc laude al Signor divino.*

From the Venice Haggadah of 1609

אימפיי איל ביקורו בין פיינו די וינו
אי די קדוש לאודי אל סיניור דינינו:

We will be reciting an extended version of the *Qiddush*. Although there are instructions printed between, one should *not* pause between the portions. Thus we will read the instructions first.

To begin, the blessing over wine – *Yayin*.

When the *seder* falls on Friday night,, the following passage is added.

And it was evening, and it was morning, the first day. And the heaven and earth were completed and all their multitudes. And God finished, on the seventh day, THEIR labor THEY had done, and rested on the seventh day from all THEIR labor THEY had done. And God blessed the seventh day and sanctified it, for on it THEY rested from all Their work that God had created to do.¹

וַיְהִי־עֶרֶב וַיְהִי־בֹקֶר יוֹם הַשְּׁמִינִי וַיִּכְלֹ הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ
וְכָל־צִבְּאָם: וַיִּכְלֹ אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר
עָשָׂה וַיִּשְׁבֹּת בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה:
וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת־יוֹם הַשְּׁבִיעִי וַיְקַדֵּשׁ אֹתוֹ כִּי בּוֹ שָׁבַת
מִכָּל־מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר־בָּרָא אֱלֹהִים לַעֲשׂוֹת:

Hai Gaon permitted the usage of this extended version of the blessing over wine for the *Qiddush* on *Pesah*. For those who would rather recite the simple version, the normative blessing incorporated into the poem is printed in larger text.

Your attention, please!

סְבְּרִי מִרְנָן!

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of eternity, who created sweet wine and good aged wine from the grape plants, for it is pleasant for the soul and good for the human, makes the heart rejoice and the face shine, and is comforting to the mourners, and lets the embittered of soul forget their poverty and heals all who drink it (at least, who drink it within reason and sound mind). It is happiness to the heart, joy, and much mirth to those who drink it. Our God created it of old, to please the works primally established, that all who drink it bless the Deity, and praise the Creator of Understanding, Who established the land's delicacies, and made the earth's sweets. This is our God, Who created aged wine from the vine, and established sweet wine from the grapes, to satiate the hungry soul, and to fill the parched soul. Drinker's hearts will rejoice; over the fruits of God's works they will bless their Creator.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּרָא יַיִן עָסִיס
וְתִירוֹשׁ טוֹב מִעֲצֵי גִפְנִים וְהוּא עָרֵב לִנְפֶשׁ וְטוֹב לְאָדָם
וּמְשַׁמֵּחַ לֵב וּמְצַהִיל פָּנִים וְהוּא תַנְחוּמִין לְאֲבָלִים וּמְרִי
נֶפֶשׁ יִשְׁכַּחוּ רִישׁוֹן וְהוּא רְפוּאָה לְכָל־שׁוֹתָיו לְמִי שִׁישְׁתָּנוּ
בְּטַעַם וּבִדְעַת הוּא שְׂמֵחַת לֵבָב שָׂשׂוֹ וְרֵב גִּלָּה לְשׁוֹתֵין
אוֹתוֹ הוּא אֱלֹהֵינוּ יַעֲרוּ מֵאֵז לְהִתְעַנֵּג בְּמַעֲשִׂים כּוֹנְנֵי
מִרְאֵשׁ שְׂכָל־שׁוֹתָיו יִבְרְכוּ לְאֵל וַיִּשְׁכַּחוּ לְיוֹצֵר בִּינָה
הַמְכִין מַעֲדָנֵי תֵבֵל וַיַּעַר לְמַתּוּקֵי אָרֶץ. הוּא אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר
בָּרָא תִירוֹשׁ מִן־הַגֶּפֶן וְהִתְקִין עָסִיס מִן־הָעֲנָבִים לְהַשְׂבִּיעַ
נֶפֶשׁ רַעֲבָה וּלְמַלֵּא נֶפֶשׁ שׁוֹקֵקָה שׁוֹתָיו יִשְׂמַח לְבוֹ עַל
פְּרִי מַעֲשָׂיו יִבְרְכוּ לְבוֹרְאָהוּ...

Blessed are You, CAUSE ,
our God, Sovereign of Eternity,

Sovereign alone exalted, the holy Deity,

Creator of the vine-fruit.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם

הַמֶּלֶךְ הַמְרוֹמָם לְבַדּוֹ הָאֵל הַקָּדוֹשׁ

בוֹרֵא פְרִי הַגֶּפֶן:

¹ Genesis 1:31-3:3

Next, the sanctification of the day proper – *Qiddush*, on the next page.

Recited to this day in Yemenite communities, this poetic rendition of the *qiddush* proper for *Pesah* was approved of by Rav Sa'adia Gaon. The normative *qiddush* is printed in larger text. When larger text and smaller text are printed parallel, the larger text is elided when the poetic rendition is read. Elsewhere, it is incorporated into the poem. Passages in [brackets] are added on Friday night.

Blessed are You, CAUSE our God,
Sovereign of Eternity, who...

...chose us from all
peoples and exalted us
over all tongues and
sanctified us with THEIR
commandments.

...sanctified us over
all peoples and
exalted us over all
tongues, THEY chose
us and greatened us,
desired us and
glorified us.

A gift distinguished us from all peoples a pleasant land promised to us. THEY sanctified the name in the world entire, for the sake of the ancestors who did the divine will. Great deeds aplenty THEY did for them, and there is no accounting THEIR wonders. A sacred gathering THEY called us, a pleasant vineyard planted with merriment, And THEY called them treasured to THEIR name, took them first from all the earth's nations, For they are parallel to the multitude Above, and accounted as the stars of heaven, And are highest in the midst of the land, and most honored of all the countries; Their faces glow like the face of the sun, and their appearance is likened to the ministering angels. To them kings will be in awe and arise, princes, and will bow. On account of the CAUSE who is trusted, the Sanctity of Israel who chose them. All who see them will recognize them that they are a seed blessed by the CAUSE, THEY sanctified them with an eternal sanctity, and THEIR great Name THEY called over us. THEY called us a congregation to THEIR name, a treasure and portion from days of eternity. And THEY drew us near to Mount Sinai, congregated us before Horev, and granted us words of life, written with the finger of THEIR splendor. And THEY did for us miracles and wonders, and saved us from our stressors, And redeemed us from the hand of the enemy, and rescued us from the hand of the bigot

And You gave us, CAUSE our GOD, in love,
[Sabbaths for rest and] festivals for happiness,
pilgrimages and occasions for joy, [this
Sabbath day and] this pilgrimage of *matza*,
the occasion of our liberation, [in joy,] a
sacred summoning, a remembrance of
leaving Egypt.

And THEY chose it on this day of all the days, and desired it and sanctified it of all occasions, to be praised on it for the wonders of THEIR works, to be commemorated on it year after year. To make known that on it the CAUSE took THEIR servants from Egypt, salvaged us from the iron furnace. To make known that on it they received THEIR rule as desired, to serve THEM wholeheartedly. To make known that on it THEY did vengeance on their enemies, and on it sunk their stressors in the sea. To make known that on it the CAUSE our God did miracles and great things for those who love THEM, and wonders aplenty for the children of those THEY cherished.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר

בְּחַרְבָּנוּ מִכָּל־עַם
וְרוֹמַמְנוּ מִכָּל־לָשׁוֹן
וְקִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ
וַיְגַדְּלֵנוּ רָצָה־בָּנוּ וַיַּפְאֲרֵנוּ:

תְּרוּמָה הִבְדִּילָנוּ מִכָּל־עַם אֶרֶץ חֲמֻדָּה הִנְחִיל אוֹתָנוּ
קֹדֶשׁ אֶת־שְׁמוֹ בְּעוֹלָם כֹּל בְּגִלְל אֲבוֹת שֶׁעָשׂוּ אֶת־רָצוֹנוֹ
גְּבוּרוֹת רְבוֹת עָשָׂה לְמַעֲנָהּ וְאִין חֶקֶר לְנִפְלְאוֹתֶיךָ: עֲדַת
קְדוּשִׁים אוֹתָנוּ קָרָא כָּרָם חֲמֻדָּה נָטַע שֶׁעָשִׂים וַיִּקְרָאֵם
סְגוּלָּה לְשִׁמוֹ רֵאשִׁית לְקַחֵם מִכָּל־גִּזְיֵי הָאֲרָצוֹת שֶׁהֵם
מְשׁוּלִים בַּצָּבָא מְרוֹם וּמְכוֹנָנִים כְּכֹכְבֵי הָרָקִיעַ וַיְהִי
עֲלִיוֹנִים בְּקֶרֶב תֵּבֵל וְנִכְבָּדִים עַל־כָּל־הָאֲמוֹת זֵיו פְּנִיָּהֶם
כְּזֵיו הַשֶּׁמֶשׁ וּמֵרָאָה דְּמוּתָם כְּמֵלָאכִי הַשָּׁרֵת: לָהֶם יֵרָאוּ
מַלְכִּים וְקָמוּ שָׂרִים וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְמַעַן יְהוָה אֲשֶׁר נֶאֱמַן
קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל כִּי בְּסִבְחָה: כָּל־רְאִיָּהֶם יִפְּרוּם בֵּיָּהֶם
זֶרַע בְּרֶךְ יְהוָה: וַיְקַדְּשָׁנוּ קְדֻשַׁת עוֹלָם וְשְׁמוֹ הַגָּדוֹל
עָלֵינוּ קָרָא אוֹתָנוּ קָרָא עֲדָה לְשִׁמוֹ סְגוּלָּה וְנִחְלָה מִיָּמוֹת
עוֹלָם: וַיִּקְרַבְנוּ לִפְנֵי הַר־סִינַי וַיְגִישָׁנוּ לִפְנֵי חוֹרֵב וַיּוֹרִישָׁנוּ
דְּבָרֵי חַיִּים כְּתוּבִים בְּאֶצְבַּע הַדָּרוֹ: וַיַּעַשׂ לָנוּ נֶסִין
וּגְבוּרוֹת וַיַּפְרֶקֶנוּ מִצְרֵינוּ וַיַּגְאֲלֵנוּ מִיַּד אוֹיֵב וַיּוֹשִׁיעֵנו מִיַּד
שׁוֹנֵא:

וַתִּתֵּן־לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּאַהֲבָה [שְׂבָתוֹת
לְמִנוּחָה וּ]מוֹעֲדִים לְשִׂמְחָה חֲגִים וְזִמְנִים
לְשִׁשׁוֹן אֶת־יוֹם [הַשְּׂבָת הַזֶּה וְאֶת־יוֹם] חַג
הַמִּצּוֹת הַזֶּה זְמַן חִירוֹתָנוּ [בְּאַהֲבָה] מִקְרָא
קֹדֶשׁ זִכָּר לְיִצְיַאת מִצְרַיִם:

וַיִּבְחַרְבוּ בַּיּוֹם הַזֶּה מִכָּל־הַיָּמִים וַיִּרְצָה־בוּ וַיְקַדְּשֵׁהוּ
מִכָּל־הַזְּמַנִּים לְהִיּוֹת מְהֻלָּלִים בוֹ עַל־פְּלִאֵי מַעֲשָׂיו לְהִיּוֹת
מְזֻכָּרִים אוֹתוֹ בְּכָל־שָׁנָה וְשָׁנָה לְהוֹדִיעַ כִּי בוֹ הוֹצִיא
יְהוָה אֶת־עַבְדּוֹ מִמִּצְרַיִם מִכּוּר הַבְּרָזִל אוֹתָנוּ מִלֵּט:
לְהוֹדִיעַ כִּי בוֹ קִבְּלוּ עֲלֵיהֶם אֶת־מַלְכוּתוֹ בְּרָצוֹן לְעַבְדּוֹ
בְּלִבָּב שָׁלֵם: לְהוֹדִיעַ כִּי בוֹ עָשָׂה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נֶסִין
וּגְבוּרוֹת לְאוֹהֲבָיו וְנִפְלְאוֹת רְבוֹת לְבָנֵי יִדְיָיו:

For You chose us and sanctified us over all the peoples, and in [love and desire, in] happiness and joy apportioned Your [Sabbath and] sacred festivals to us.

כִּי בָנוּ-בְּחִרָתְךָ וְאוֹתָנוּ-קִדְשָׁתָּ מִכָּל-הָעַמִּים
[וְשִׁבְתָּ] וּמוֹעֲדֵי קִדְשְׁךָ [בְּאַהֲבָה וּבְרָצוֹן]
בְּשִׂמְחָה וּשְׂשׂוֹן הַנְּחִלָּתָנוּ:
בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה מְקַדֵּשׁ [הַשְּׁבִת וְ] יִשְׂרָאֵל
וְהַזְמָנִים:

Blessed are You, CAUSE, who sanctifies [the Sabbath and] Israel and the occasions.

The following parts are added on Saturday nights, following the custom of **YaQNeHaZ**. Since **YaQNeHaZ** sounds like the German "jag den Hase" – "hunt the hare," this is illustrated with a depiction of a hare hunt.

The first Saturday night blessing, for the light — *Ner*.

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of Eternity, creator of the fiery luminaries.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם בּוֹרֵא
מְאוֹרֵי הָאֵשׁ:

After that, the second Saturday night blessing, for the separation of *Shabbat* — *Havdala*.

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of Eternity, who distinguishes between holy and secular, between light and darkness, between Israel and the peoples, between the seventh day and the six working-days, between the holiness of *Shabbat* and the holiness of the holiday You distinguished. And the seventh day from the six working-days You sanctified, distinguished and sanctified Your people Israel in holiness.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם
הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל בֵּין אֹר לְחֹשֶׁךְ בֵּין
יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשִׁשָּׁת יְמֵי
הַמַּעֲשֶׂה בֵּין קֹדֶשׁ שְׁבִת לְקֹדֶשׁ יוֹם טוֹב
הַבְּדִלָּתָ וְאֶת-יוֹם הַשְּׁבִיעִי מִשְׁשֶׁת יְמֵי
הַמַּעֲשֶׂה קֹדֶשׁ הַבְּדִלָּתָ וְקֹדֶשׁ אֶת-עַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל בְּקֹדֶשְׁתָּךְ:

Blessed are You, CAUSE, who distinguishes between holy and holy.

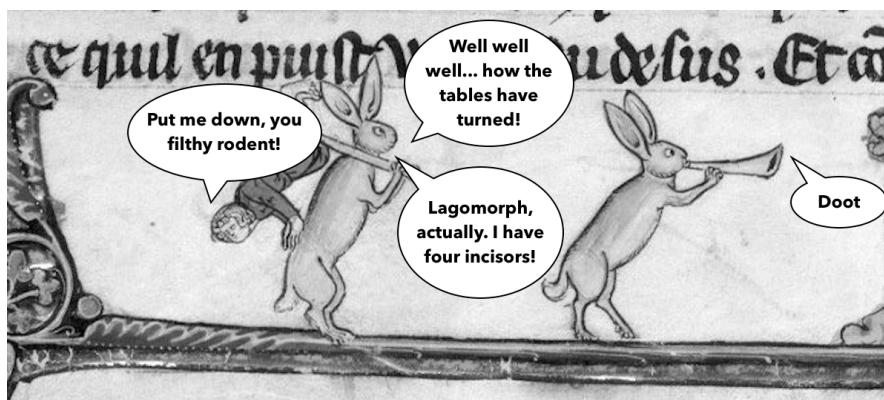
בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַמְּבַדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ:

Finally, the blessing for the time — *Zman*.

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of Eternity, who gave us life, sustained us, and brought us to this time.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִלְּךְ הָעוֹלָם
שֶׁהַחַיִּינוּ וְקִיַּמְנוּ וְהִגִּיעָנוּ לְזֶמֶן הַזֶּה:

After the final portion, we recline to the left and drink our first cup.

U-r̥hatz

Wash the hands in purity complete,
without a *brakha*, just being neat.

And wash

*Lava le mani con ogne mondezza
senza far berahà, con politezza.*

From the Venice Haggadah of 1609

וְרַחֵץ

לֹאנָה לִי מֵאֵי קוֹן אֲוֵי אוֹנֵדִיצָה
סִינֵצָה פֶּאָר בְּרַכָּהקוֹן פּוֹלִיטִיצָה:

Traditional Ashkenazi practice is to wash without saying the blessing over washing hands. Sephardi practice is to recite a blessing. If it is your custom to say a blessing, feel free to do so individually.

Optional blessing:

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of Eternity,
who sanctified us with THEIR commandments and
commanded us about washing hands.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ
בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־נְטִילַת יָדַיִם:

Karafs

Celery in vinegar you must infuse,
and say the blessing as is done by us Jews.

Greens

*Nel aceto dell'appio infonderai
e bore peri ha-adama benedirai.*

From the Venice Haggadah of 1609

כַּרְפָּס

יֵיל אֲזִיטוֹ דִּיל אַפִּיו אִינְפֹנְדִירָאִי
אַי בֹּרָא פֶּרִי הָאֲדָמָה בִּינִידִירָאִי:

Wait, did I spell that wrong? No. The vocalization of this word as "karpas" is a mistaken one, used in communities where Persian and Arabic were unknown. In Persian and Arabic, the word *karafs* کرفس refers to celery.

In ancient times, a symposium meal would always start with appetizers and dips. Nowadays, this custom is preserved in the seder, but generally in a limited sense. But the purpose of the appetizers is to tide the guests over during the discussion! So my practice is to have a full *crudité* course here. We have on the table celery and other vegetables, along with an assortment of dipping sauces. We say the blessing below, and eat our amuse-bouche.

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign
of Eternity, creator of the fruit of earth.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בֹּרָא פֶּרִי הָאֲדָמָה.

Yahatz

Halving

יחצ

Break the middle's middle of the *matza* tray.
To be the *afiqoman* it must be hidden away.

*Parti il scimùr di mezzo e mezzo di esso,
sia per aficòmèn riposto e messo.*

From the Venice Haggadah of 1609

פארטי איל שמור די מיזו אי מיזו די איסו
סיאה פיר אפיקומן ריפוסטו אי מיסו

We're going to be adding some verses from the Tunisian practice that add some meaning to this practice. As I break the middle *matza*, anyone who wishes can recite in Tunisian Arabic:

האכדא קצס אלה לבחאר עלא תנעאש טריק חין כרגו
אגדודנא ולד ישראל מן מצאר עלא יד סידנא ונבינא
ושריפנא מוסה בן-עמרם עליה אסלאם ורצא כיה פכהום
מן-האדאך שעבוד: האכדא יפנא מן-האד לגלות למען
שמו הגדול והנורא ושבנו בנים לגבולם אמן כן יהי רצון:

Thus the CAUSE tore the sea into twelve paths —
when our ancestors the children of Israel went
out from Egypt, by the hand of our master and
prophet and noble Moshe son of Amram, peace
be upon him — and desired their freeing from
that slavery; thus THEY will free us from this
exile, for the sake of THEIR great and awesome
name, and the children will return to their
borders, amen, thus may it be willed.

After this, we wrap the larger piece, the *afiqoman*, in a cloth napkin. A guest puts it on their shoulder, and walks at least six feet (four cubits, three meters), and recites in any preferred language:

זכר לאבותינו שיצאו ממצרים ומשארותם צרורות
בשמלותם על-שכמם: דפיר לגדודנא לי
כרגו מן מצאר ועג'איינהום מצרור פתיאבהום עלא בתפנום:

A reminder of our ancestors who left
Egypt with their kneading-troughs
bundled in their clothes on their
backs.

Maggid

Telling

מגיד

Say the *haggadah* as written herein,
until all of it's said — with *ha lahma* begin.

*Dirai la hagada come e qui scritto
da ha lahma sin che el resto abbi ditto.*

דיראי לה הגדה קומי אי קוי סקריטו
דא הא לחמא סין קי איל ריסטו אבי דיטו:

We uncover the *matza*, lift it up, and recite the following passage aloud:

This is the poor-bread that our ancestors
ate in the land of Egypt. All who hunger
should come and eat; all who need should
come and paschalize.

הא לחמא עניא די אכלו אבהתנא
בארעא דמצרים: כל-דכפין ייתי ויכל.
כל-דצריך ייתי ויפסח:

Now we are here, next year in the land of
Israel [rebuilt]. Now we are slaves, next
year we will be free.

השתא הכא. לשנה הבאה בארעא
דישראל [דמתבנא]: השתא עבדי.
לשנה הבאה בני חורין:

We remove the *matza* plate from the table, fill the second cup of wine, and the youngest capable person at the table says:

Ma nishtanna ha-láyla ha-zeh

mi-kol ha-leylot?

מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?

Sheb-khol ha-leylot ánu okhlin

שבכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה –

ḥametz u-matza —

ha-láyla ha-zeh kullo matza.

הלילה הזה – כלו מצה:

Sheb-khol ha-leylot ánu okhlin

שבכל הלילות אנו אוכלין שאר ירקות –

sh'ar y'raqot —

ha-láyla ha-zeh maror.

הלילה הזה מרור:

Sheb-khol ha-leylot ein ánu

שבכל הלילות אין אנו מטבילין אפילו פעם אחת –

matbilin afilu pá'am eḥat —

ha-láyla ha-zeh shtei f'amim.

הלילה הזה שתי פעמים:

Sheb-khol ha-leylot ánu okhlin

שבכל הלילות אנו אוכלין בין-יושבין ובין-מסבין –

bein yoshvin u-vein m'subin —

ha-láyla ha-zeh kullánu m'subin.

הלילה הזה כלנו מסבין:

Together we sing in English:

What separates this one special night **from all other nights?**

On all other nights we eat all our bread **with yeast or without!**

On this night alone, on this night alone we only eat without.

On all other nights we eat all our greens **with any kind of taste!**

On this night alone, on this night alone just bitter greens.

On all other nights we do not even have **to dip our food at all!**

On this night alone, on this night alone we dip our veggies twice.

On all other nights we sit at the dinner table **any way we want!**

On this night alone, on this night alone we all lean in our chairs.

The youngest capable person — or anyone who needs to leave early — may recite the following passage, from the Yemenite practice, to the table (in whichever language is comfortable):

English	Hebrew	Judeo-Arabic
What tells this night from the rest of nights?	מה ג'מיע מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?	מא כ'בר הד'ה אל'לילה מן ג'מיע מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות? אל'ליאלי?
Our ancestors and forefathers left Egypt the house of slavery where they were making straw into bricks, for whom? For Pharaoh the completely wicked, whose head was wide with insolence, and whose mouth was wide like an oven, and God brought down on the Egyptians:	כ'רגו ג'דודנא ואבאינא מן-מצר בית יצאו קדמונינו ואבותינו ממצרים בית אל-עבודיה כאנו יפעלו א-תבן פי השעבוד שהיינו עושים לבנים בתבן, אל-לבן, למן? לפרעה א-רשע אל-ג'מור, למי? לפרעה הרשע הגמור, אשר אל-די ראסה סאע א-צמעות ופמה ראשו רחב בחצפה, ופיהו רחב סאע מנאק א-תנור, ואורד אלה עלא כמותנור, ויורד אלוה על-המצרים: אל-מצריו:	כ'רגו ג'דודנא ואבאינא מן-מצר בית יצאו קדמונינו ואבותינו ממצרים בית אל-עבודיה כאנו יפעלו א-תבן פי השעבוד שהיינו עושים לבנים בתבן, אל-לבן, למן? לפרעה א-רשע אל-ג'מור, למי? לפרעה הרשע הגמור, אשר אל-די ראסה סאע א-צמעות ופמה ראשו רחב בחצפה, ופיהו רחב סאע מנאק א-תנור, ואורד אלה עלא כמותנור, ויורד אלוה על-המצרים: אל-מצריו:
The blood, and the frogs, and the lice and fleas, and the beasts, and the disease, and the scabs, and the hail, and the locusts, and the darkness, and the death of the firstborn.	אדם, וא-צפאדע, אל-קמל ול-קמל, הדם, והצפרדע, והכנים והכנס, ול-וחוש, ול-פנא, ול-ג'רב, ול-ברד, והערב, והדבר, והשחין, והברד, ול-ג'ראד, וא-צ'לאם, ומות אל-אבכאר. והחשך, ומכת הבכורות.	אדם, וא-צפאדע, אל-קמל ול-קמל, הדם, והצפרדע, והכנים והכנס, ול-וחוש, ול-פנא, ול-ג'רב, ול-ברד, והערב, והדבר, והשחין, והברד, ול-ג'ראד, וא-צ'לאם, ומות אל-אבכאר. והחשך, ומכת הבכורות.
Until upon the oldest women a thousand curses were fulfilled, then	חתא עגוז בג'וז, עליהא אלף לענה עד-שעל הזקנה בכל-זקנות, עליה	חתא עגוז בג'וז, עליהא אלף לענה עד-שעל הזקנה בכל-זקנות, עליה

her idol with her became dough, then the dog came and ate it, and all wailed that night, and thus was great wailing in Egypt, to fulfill what is said: **"for there was no house without someone dead."**²

תג'וז, פאן מעהא מעבוד מן עג'נה, אָלף קללות, אתה הפסל נהיה לבצק, דכ'ל אל-כלב אכלהא, וצרכ'ת תלך ובא הכלב ואכלהו, והכל זעקו הלילה אלילה, וכאן צראד' עצים במצר, ההוא, לקים מה שנאמר, ותהי צעקה לקים מה שנאמר, כי-אין בית אשר גדלה במצרים כי-אין בית אשר אי-שם מת: אי-שם מת:

And God redeemed us with a strong hand and an outstretched arm, great judgements, signs and creations, by Moshe our teacher peace be upon him, and this is the answer:

וּפְלָצָהֶם אֵלֶּה בְּיַד שְׂדִידָה וְדֹרָאעַ וַיִּגְאֲלֵנוּ אֱלֹהֵהּ בְּיַד חֲזָקָה וּבְזְרוּעַ נְטוּיָה מִמִּדּוּדָה וְאַחֲבָאֵם עֲצִימָה, וַאֲיָאת וּבְמִשְׁפָּטִים גְּדוּלִּים וּבְאֹתוֹת וּבְרִיאוֹת וּבְרָאֵהֵן עַלֹּא מִשָּׁה רַבְּנּוּ עַלְיוֹ הַשְּׁלוֹם, עַל־מִשָּׁה רַבְּנּוּ עַלְיוֹ הַשְּׁלוֹם, וְזֶה וְהִדְא אֶל־גִּזְאֵב: הַתְּשׁוּבָה:

Return the *matza*, uncovered, to the table.

For the next portion, we will go around the table, each person reading a paragraph in whichever language they prefer, up until the end of the normative four children text.

We were slaves to Pharaoh in Egypt, and the CAUSE our God brought us out from there with a strong hand and an outstretched arm. And if the Holy Blessed One had not brought our ancestors out from Egypt, then we and our children and our children's children would be enslaved to Pharaoh in Egypt.

עֲבָדִים הָייֵנוּ לְפָרַעַה בְּמִצְרַיִם וַיּוֹצִיאֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם בְּיַד חֲזָקָה וּבְזְרוּעַ נְטוּיָה: וְאִלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶת־אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם הָרִי אָנוּ וּבְנֵינוּ וּבְנֵי בְנֵינוּ מִשְׁעֲבָדִים הָייֵנוּ לְפָרַעַה בְּמִצְרַיִם:

And even if we were all sages, all geniuses, all elders, all knowledgeable in Torah, it would be commanded upon us to tell the leaving from Egypt. And all who extend the telling of leaving Egypt are praiseworthy.

וְאִפִּילוּ כָּלָנוּ חֲכָמִים כָּלָנוּ גְּבוּנִים כָּלָנוּ זְקֵנִים כָּלָנוּ יוֹדְעִים אֶת־הַתּוֹרָה מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם: וְכָל־הַמְּרַבֶּה לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם הָרִי זֶה מְשֻׁבָּח:

Once Rabbi Eliʿezer and Rabbi Yəhoshúaʿ and Rabbi Elʿazar son of ʿAzarya and Rabbi ʿAqiva and Rabbi Tarfon were reclining in Bene Brak, telling the leaving from Egypt all that night, until their students came and said to them, "Sirs, it is time for the morning reading of the *Shema*!"

מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וּרְבִי יְהוֹשֻׁעַ וּרְבִי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲזַרְיָה וּרְבִי עֲקִיבָא וּרְבִי טַרְפוֹן שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין בְּבִנְיָבְרַק וְהָיוּ מְסַפְּרִים בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כָּל־אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, עַד־שֶׁבָּאוּ תַלְמִידֵיהֶם וְאָמְרוּ לָהֶם רַבּוֹתֵינוּ הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית:

Rabbi Elʿazar son of ʿAzarya said, "Look, I'm, like, seventy years old, and I

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן־עֲזַרְיָה הָרִי אָנִי

never figured why the leaving Egypt is told at night until Ben Zoma explained it, as it is written, **'So that you will remember the day you left the land of Egypt all the days of your life.'**³ 'The days of your life' — the daytime. 'All the days of your life' — the nighttime." But the sages said, "'The days of your life' — this world. 'All the days of your life' — until the messianic era."

Blessed be the PLACE! Blessed be! Blessed be the Giver of Torah to THEIR people Israel! Blessed be!

It is as if the Torah speaks of four children — one wise, one wicked, one simple, and one who doesn't how to ask.

What does the wise one say? **"What are the testimonies and laws and rulings that the Cause our God commanded?"**⁴ And you will say to him per the laws of *Pesah* — "After the paschal sacrifice we don't eat dessert."

What does the wicked one say? **"What is this work to you?"**⁵ To you, and not to him! Since he separated himself from the gestalt, he denied a principle. So you should blunt his teeth and say to him, **"On account of this the CAUSE did this to me when I went out of Egypt."**⁶ To me, and not to him! If he were there, he would not have been redeemed.

What does the simple one say? **"What is this?"** And you will say to him,

בְּבֶן־שִׁבְעִים שָׁנָה וְלֹא־זָכִיתִי שֶׁתֹּאמַר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלַּיְלוֹת עַד־שִׁדְרָשָׁה בֶּן־זוֹמָא, שֶׁנֶּאֱמַר, לִמְעַן תִּזְכֹּר אֶת־יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ: יְמֵי חַיֶּיךָ — הַיָּמִים. כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ — הַלַּיְלוֹת. וְחֻכָּמִים אוֹמְרִים יְמֵי חַיֶּיךָ — הָעוֹלָם הַזֶּה. כָּל יְמֵי חַיֶּיךָ — לְהַבְיֵא לִימּוֹת הַמָּשִׁיחַ:

בָּרוּךְ הַמָּקוֹם! בָּרוּךְ הוּא! בָּרוּךְ שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל! בָּרוּךְ הוּא!

כְּנֶגֶד אַרְבַּעַה בָּנִים דְּבָרָה תּוֹרָה — אֶחָד חָכָם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שְׂאִינִי יוֹדֵעַ לְשֹׁאֹל:

חָכָם מָה הוּא אוֹמֵר? מָה הָעֵדוּת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם: וְאִף אֶתָּה אֲמֹר לוֹ כְּהִלְכוֹת הַפֶּסַח: אֵין מִפְטִירִין אַחֵר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמָן:

רָשָׁע מָה הוּא אוֹמֵר? מָה הָעֲבֹדָה הַזֹּאת לָכֶם: לָכֶם, וְלֹא לוֹ! וְלִפִּי שֶׁהוֹצִיא אֶת־עַצְמוֹ מִן־הַכָּלָל כִּפָּר בְּעֵקֶר: וְאִף אֶתָּה הִקְהֵה אֶת־שִׁנּוֹ וְאֲמֹר לוֹ — בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם: לִי, וְלֹא לוֹ! אֵלֹהֵי הָיָה שֵׁם, לֹא הָיָה נִגְאָל:

תָּם מָה הוּא אוֹמֵר? מַה־זֹּאת וְאִמְרַת אֱלֹהִים

3 Deuteronomy 16:3

4 Deuteronomy 6:20

5 Exodus 12:26

6 Exodus 13:8

בְּחֶזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים:
 “With a mighty hand the CAUSE brought us out from Egypt, from the slave-house.”⁷

And the one who doesn't know how to ask, וְשִׂאֵינוּ יוֹדֵעַ לְשֹׂאֵל – אֶת פֶּתַח לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר,
 you open him up, as it is said, and you וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה
 will tell your child on that day, saying, “On account of this the CAUSE
 did this to me when I went out of Egypt.”⁸ עָשָׂה יְהוָה לִי בִצְאתִי מִמִּצְרַיִם:

Let's read a few different alternate takes on the four children before we continue. To start, a short satirical play I wrote in 2021 (with minor adjustments). Our characters: the four children, the Bad Parent, and the narrator. The people who read the respective paragraphs for the four children will read the children below. We'll take volunteers for the Bad Parent and the Narrator.

Narrator:	There are four children in each of us, and each child is two children, and each answer is two answers. We know the former, but the latter are here revealed. What are the children?
Wise Child:	A wise one — or a smart-ass!
Wicked Child:	A wicked one — or a free-thinker!
Simple Child:	A simple one — or a new learner!
Doesn't Know:	And the one who doesn't know how to ask.
Narrator:	What does the wise one say?
Wise Child:	What are the testimonies and laws and rulings that the CAUSE our God commanded?
Narrator:	In other words?
Wise Child:	I just got back from college and I want to show off!
Bad Parent:	And I will respond with an obscure law for him to embarrass himself with. So, explain to me why we can't eat dessert after midnight?
Narrator:	What does the wicked one say?
Wicked Child:	“What is this work to you?”
Narrator:	In other words?
Wicked Child:	I feel disconnected from the Jewish community.
Bad Parent:	And I will respond with an unhelpful insult. You're not a real Jew! In other news, synagogue attendance is inexplicably dropping.
Narrator:	What does the simple one say?
Simple Child:	What's this?
Narrator:	In other words?
Simple Child:	I never had access to a Jewish education, and I'm trying to learn the basics later in life!
Bad Parent:	And I will respond with a condescending, oversimplified explanation. Well once there was this wicked wicked man, and his name was Pharaoh! Can you say “Pharaoh?”
Narrator:	What does the one who does not know how to ask say? [beat] In other words?

7 Exodus 13:14

8 Exodus 13:8

Doesn't Know: *No soy hablante nativo del idioma, por lo que no puedo encontrar una comunidad judía que satisfaga mis necesidades.*

Bad Parent: And I will respond without helping. DO... YOU... SPEAK... ENGLISH!?

Next, one of my favorite takes on the text, from Daniel Handler (aka Lemony Snicket)'s commentary in the New American Haggadah. Anyone who would like to read, feel free.

Some scholars believe there are four kinds of parents as well.

The Wise Parent is an utter bore. "Listen closely, because you are younger than I am," says the Wise Parent, "and I will go on and on about Jewish history, based on some foggy memories of my own religious upbringing, as well as an article in a Jewish journal I have recently skimmed." The Wise Parent must be faced with a small smile of dim interest.

The Wicked Parent tries to cram the story of our liberation into a set of narrow opinions about the world. "The Lord let us out of Egypt," the Wicked Parent says, "which is why I support a bloodthirsty foreign policy and I'm tired of certain types of people causing problems." The Wicked Parent should be told with a firm voice: "With a strong hand God rescued the Jews from bondage, but it was my own clumsy hand that spilled hot soup in your lap."

The Simple Parent does not grasp the concept of freedom. "There will be no macaroons until you eat all of your brisket," says the Simple Parent at a dinner honoring the liberation of oppressed peoples. "Also, stop slouching at the table." In answer to such statements, the Wise Child will roll his eyes in the direction of the ceiling and declare: "Let my people go."

The Parent Who Is Unable to Inquire has had too much wine and should be excused from the table.

Back to the traditional text for a bit!

Could it be from the new moon? The verse says, "**on that day.**" If on that day, could it be while it is still light out? The verse says "**on account of this.**" — You'd only say "**on account of this**" when *matza* and *maror* is laid out before you!

יָכוֹל מֵרֹאשׁ חֹדֶשׁ? תִּלְמֹד לֹמֵר בַּיּוֹם הַהוּא.
אִי בַּיּוֹם הַהוּא יָכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם? תִּלְמֹד לֹמֵר
בִּבְעוֹר זֶה – בִּבְעוֹר זֶה לֹא אֲמַרְתִּי אֵלָּא
בְּשַׁעָה שֵׁישׁ מַצָּה וּמְרוֹר מִנְּחִים לִפְנֵיךָ.

At first, our ancestors were idol-worshippers, but now the PLACE has brought us close to THEIR service, as it is said: **And Yəhoshúa^f said to all the people: Thus says the CAUSE God of Israel — across the river your ancestors dwelt of old, Terah father of Avraham and Nahor, and they served other gods.**

מִתַּחֲלָה עֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ,
וְעַכְשָׁיו קִרְבָּנוּ הַמָּקוֹם לְעֲבוֹדָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר —
וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל-כָּל-הָעָם כֹּה-אָמַר יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בִּעְבֹר הַנָּהָר יֵשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם
מֵעוֹלָם תֶּרַח אֲבִי אַבְרָהָם וְאֲבִי נַחֲוֹר וַיַּעֲבֹדוּ
אֱלֹהִים אֲחֵרִים:

And I took your ancestor Avraham from across the river and led him to all the land of Canaan, and increased his seed and gave him

וָאֶקַּח אֶת-אֲבִיכֶם אֶת-אַבְרָהָם מֵעֵבֶר הַנָּהָר
וְאוֹלַדְתִּי אֹתוֹ בְּכָל-אֶרֶץ כְּנָעַן וְאֶרְבֵּי אֶת-זֶרְעוֹ

Yitshaq. And I gave Yitshaq Ya'aqov
and 'Esav, and I gave 'Esav Mt. Se'ir
to inherit, but Ya'aqov and his
children went down to Egypt.⁹

וַאֲתֹנֶלֹ אֶת־יִצְחָק: וְאֶתֶּן לְיִצְחָק אֶת־יַעֲקֹב
וְאֶת־עֵשָׂו וְאֶתֶּן לְעֵשָׂו אֶת־הָר שֵׁעִיר לְרִשְׁתָּ
אוֹתוֹ וַיַּעֲקֹב וּבָנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם:

In Djerba, the following passage in Judeo-Arabic is added here. We can recite it around the table in whichever language the reader prefers. A question to consider: why do you think the Tunisian rite elaborates on the story of Avraham here?

English	Hebrew	Judeo-Arabic
And tell him: O my son, of old our ancestors were worshipping images and signs, as the sages of blessed memory said, from the days of Enosh, the people erred and the great ones erred. And they began to worship false worship, and worshipped the stars and the orbits, and made them houses, and made within them images of wood and stone and of silver and gold, and thus began all the people. They came and assembled and ordered the matter for worship. And they said that the form would do good and evil. And from this the time went on and the days went on, and the name of Allah was forgotten from their mouths. And not one of them was left who knew the highest Allah, until Avraham our Father (peace be upon him) came. And he taught the people the worship of Allah and divine unity. Thus said the sages of blessed memory.	וְתֹאמַר לוֹ: בְּנִי, מִתְחִלָּה אֲבוֹתֵינוּ הָיוּ עוֹבְדֵי צִלְמִים וְאוֹתוֹת, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ הַחֲכָמִים זָכְרָם לְבִרְכָּהּ, מִיָּמֵי אֱנוֹשׁ, אֵינִים אֱנוֹשׁ, גָּלְטוּ אֲנָס גָּלְטוּ אֶן עָצִים. וַיֵּצְאוּ יַעֲבֹד עֲבֹדָה זָרָה, וַיַּעֲבֹדוּ לְכּוֹכָבִים וַיַּעֲבֹדוּ לְכּוֹאֲכָב וּלְפִלּוֹד. וַעֲמְלוּ לָהֶם בֵּיאוֹת, וַעֲמְלוּ פִּיהֶם תְּצוּיֶרֶת מִן בָּהֶם תְּמוֹנוֹת מַעַץ וְאֶבֶן וּמִכְסָּף לְכֶשֶׁב וּמִן לַחֲגֹר וּמִן פֶּצֵּא וּדְהָב, וְחֵבֶה, וּמֵאֵז הִתְחִילוּ כְּלִי־הַעֵם. בָּאוּ חֲתָא צָאֲרֵת גְּמִיעַ אֲנָס. תְּגִי וְהִקְהִילוּ וְסִדְרוּ אֶת־הַדְּבָר לְעֲבֹדָה. וְתִתְּנָמָע וַיִּשְׁסְדּוּ לְדוֹךְ לְמַעֲאֲבָד. וַאֲמָרוּ כִּי הַצּוּרָה תַּעֲשֶׂה טוֹב וְרָע. וַיִּקְוֹלֵי הָאֵד הַצּוּרָה תַּפְעַל לְכִיר וְשֶׁר. פְּלִמָּאן טָאֵלֶת לְמִדָּא וְטָאֵלֶת לְאֵיִיִּם. וְתִנְסָא אֶסֶם אֵלָה מִן פְּמֵאֲמָהוּם. וְלֹא בָקָא חֵד יַעֲרֵף אֵלָה תּוֹעֲאֵלָא. חֲתָא גַּא אֲבִרְהָם אֲבִינוּ (עָלֵיהּ אֶסְלָאִם). וְעֵלֶם אֲנָס עֲבָאֲדַת אֵלָה וְתוֹחִידוֹ. בָּאן קָאֵלוּ לְחֲכָמִים זָכְרָם לְבִרְכָּהּ.	וְתֹקוּל לוֹ: יָא בְנִי, מִן אַוּלָא כְּאֵנוּ אֲבֵאֲתָנָא. עֲאֲבָדִין לְאַצְנָאִם וּלְאוֹתוֹן, לְאֵן קָאֵלוּ לְחֲכָמִים זָכְרָם לְבִרְכָּהּ, פִּי אֵיִיִּם אֱנוֹשׁ, גָּלְטוּ אֲנָס גָּלְטוּ אֶן עָצִים. וַיֵּצְאוּ יַעֲבֹד עֲבֹדָה זָרָה, וַיַּעֲבֹדוּ לְכּוֹכָבִים וַיַּעֲבֹדוּ לְכּוֹאֲכָב וּלְפִלּוֹד. וַעֲמְלוּ לָהֶם בֵּיאוֹת, וַעֲמְלוּ פִּיהֶם תְּצוּיֶרֶת מִן בָּהֶם תְּמוֹנוֹת מַעַץ וְאֶבֶן וּמִכְסָּף לְכֶשֶׁב וּמִן לַחֲגֹר וּמִן פֶּצֵּא וּדְהָב, וְחֵבֶה, וּמֵאֵז הִתְחִילוּ כְּלִי־הַעֵם. בָּאוּ חֲתָא צָאֲרֵת גְּמִיעַ אֲנָס. תְּגִי וְהִקְהִילוּ וְסִדְרוּ אֶת־הַדְּבָר לְעֲבֹדָה. וְתִתְּנָמָע וַיִּשְׁסְדּוּ לְדוֹךְ לְמַעֲאֲבָד. וַאֲמָרוּ כִּי הַצּוּרָה תַּעֲשֶׂה טוֹב וְרָע. וַיִּקְוֹלֵי הָאֵד הַצּוּרָה תַּפְעַל לְכִיר וְשֶׁר. פְּלִמָּאן טָאֵלֶת לְמִדָּא וְטָאֵלֶת לְאֵיִיִּם. וְתִנְסָא אֶסֶם אֵלָה מִן פְּמֵאֲמָהוּם. וְלֹא בָקָא חֵד יַעֲרֵף אֵלָה תּוֹעֲאֵלָא. חֲתָא גַּא אֲבִרְהָם אֲבִינוּ (עָלֵיהּ אֶסְלָאִם). וְעֵלֶם אֲנָס עֲבָאֲדַת אֵלָה וְתוֹחִידוֹ. בָּאן קָאֵלוּ לְחֲכָמִים זָכְרָם לְבִרְכָּהּ.

When Avraham our Father (peace be upon him) was born, the astrologers saw that one star rose up and swallowed three stars. They went to Nimrod the sultan, and said to him, "O our lord! At this very time a son is being born to Terah. And see the great wonder regarding the heavens and constellations! For one star rose and swallowed three stars. And we know, o our lord, this is the child who will destroy the king and corrupt the religion!"

וְקָתָ אֵן תּוֹוֹאֵלֵד אֲבִרְהָם אֲבִינוּ (עָלֵיהּ אֶסְלָאִם) רָאוּ לְמִסְתַּגְּמִין הַשָּׁלוֹם) רָאוּ הָאֲצְטָגְנִיִּים כִּי קָם חֲתָא קָאִם כּוֹכָב וְאַחַד, וּבִלְעַ תְּלַת כּוֹכָבִים. מִשְׁאִיו לְעַנְדָּ נִמְרוֹד הִלְכוּ אֶל־נִמְרוֹד הַסּוּלְטָן וְאָמְרוּ לוֹ, הַצִּלְטָאן. וְקָאֵלוּ לוֹ, "יָא מוֹלָאֲנָא! "אֲדִנְנוּ! בְּאוֹתָהּ הַשָּׁעָה נּוֹלֵד בֶּן זָדָאד הַסָּאֲעָא וְלֹךְ עַנְדָּ תֵּרַח. וְרִינָא לְתֵּרַח. וְרָאָה אֶת הַפִּלָּא הַגָּדוֹל עַל עֵגֶב אֵן עָצִים פִּי אֶסְמָא, וְפִי אֲנָגוֹם! הַשָּׁמַיִם וְעַל הַמְּזֻלוֹת! כִּי קָם כּוֹכָב חֲתָא קָאִם כּוֹכָב וְאַחַד וּבִלְעַ תְּלַת כּוֹכָבִים. וְאֲנַחְנוּ כּוֹאֲכָב. וְאוֹחֲנָא עֲאֲרָפִין יָא יוֹדְעִים, אֲדִנְנוּ, כִּי זֶה הַיֵּלֵד יַחֲרִיב מוֹלָאֲנָא. אָנְהוּ הָאֵד לּוֹלֵךְ יִכְרַב אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁחִית אֶת־הַדִּין."

Nimrod went to Terah and said to him, "O Terah! Hey, bring me your son for a thousand gold, come and we'll kill him." Said Terah to him, "O milord! Let me

שְׁלַח נִמְרוֹד לְתֵּרַח וְאָמַר לוֹ, "תֵּרַח, יָא תֵּרַח! אֵיִיִּאָד תְּבִיעַ לִי וְלִדְךָ הַנֶּךְ תִּשְׁלַח לִי אֶת־יְלִידְךָ בְּאַלְף זָהָב, הַבִּיאוּהוּ וְנַהַרְגֵהוּ." אָמַר לוֹ תֵּרַח,

9 Joshua 22:2-4

allege an allegory on this matter. An allegory of a horse to whom men said, 'We will give you a bushel of barley, and come, we will cut off your head.' The horse said to them, 'What nonsense! If you cut off my head, who will eat the barley?' And it's like that here. If you kill my child, what benefit is a thousand gold to me?" They said to him, "Blessed to old age, this one will die and you will father another child in his place." He said to them, "I know not if I will father one in his place or if I will not father one!" When he saw strength in his child, he locked him up and isolated him. There Avraham our father (peace be upon him) grew up, and he became a three-year-old.

And he became outstanding in knowledge of the heavens and the constellations. And he saw the sun rise from the east and set in the west. He reasoned that if the sun were a god, then why would the light go into darkness for the moon and stars? He reasoned that if they were the creators of existence, then why would the light shine forth and the sun rise? He said (peace be upon him): "An intelligent man will verify for himself that they are created alike, and one higher than them willed to lead them both." He grasped this by his own intelligence. God in divine glory appeared before him and said to him, "Avraham, how outstanding are you in knowledge of the heavens and the constellations! I am the One who created you and created them and created all the heavens and earth!"

From that moment on, Avraham went against his father. And he said to him, "O my father, tell me please, who is the master who creates the world?" He said to him, "O my son, those idols that are in the house, they are the ones who created the world." He said to him, "O my father, noble are their laws to me. Come, let us sacrifice an offering to them, that they may desire me." There his father went into the house of the godless of wood and stone and silver and gold, there he went to his mother. And he said to her, "O my mother, get up, make me a great feast, and let us sacrifice it to the idols, that that they may desire me." There his mother got up and made him what he asked for. And he put it before them and not one of them lifted its hand

תרח, "יֵא מוֹלֵא! נִמְתַּל לְךָ פִּי הָאֵדָא. מִתַּל לְחֻצָּאן אֱלֹדִי קֵאלוּ לֹו הִנָּאס, 'נַעֲטִיווּד קִפִּיז סְעִיר. וְהָאֵת נִקְטְעוּ רָאצֵּד.' קֵאל לְהוּם לְחֻצָּאן: יֵא חֲמָק, אִידָא קִטְעֵתוּ רָאצִּי מִן יֵאֲכַל אִסְעִיר? בְּדֵאלֶךְ הָאֵנָא. אִידָא קִטְלֵתוּ וְלֹדִי הָאֵשׁ יִנְפְּעֵנִי אֶלְךָ דְּהֵב? קֵאלוּ לֹו, "יֵא מְבֹאֲרֵךְ לְחֵאל. הָאֵדָא יָמוֹת וְתוֹלֵד וְלֶךְ אֲבוּר גִּירוּ!" קֵאל לְהוּם, "אֵנָא מָא נַעֲרַף נוֹלֵד גִּירוּ אוּ מָא נוֹלֵד!" פִּלְמֵן רָאוּוּה שֵׁד עָלָא וְלֹדוּ, סִכְתּוּ וּכְלָאוּוּה. חֲתָא כְּבֵר אֲבִרָהִם אֲבִינוּ (עָלֵיהּ אִסְלָאם), וְצֵאר וְלֶךְ תַּלְתָּ סָנִין.

וְצֵאר יִתְמִיז פִּי עֲלָמוּ, פִּי אִסְמָא, וְפִי אֲנָגוּם. וְרָא אִסְמָס תִּזְרֵק מִן הַשֶּׁרֶק וְהַגִּב פִּלְגֶּרֶב. צֵן פִּי כְאִטְרוּ, אֵן אִסְמָס הוּא לְאִילָה, פִּלְמֵן מִשָּׂא אֲנָהָר, וְזִרְקָת לְקָמֵר וְלִכְוֹנָאֲכָב? צֵן פִּי כְאִטְרוּ, אֵן הוּם אֱלֹדִי כִלְקוּ אֲדִנְיָא, פִּלְמֵן צִבְח אֲצִבְאָת, וְזִרְקָת אִסְמָס? קֵאל (עָלֵיהּ אִסְלָאם), "דִּלְחִין תַּחֲקֵק עֲנִידִי אֵן הוּם מְכֻלֹּקִין מִתַּלִּי, וְלְהוּם אִילָה יִמְשִׁיהוּם כִּיף יִרִיד." פִּלְמֵן הוּא יִתְחַדֵּת מִעָא עֲקֻלוּ. תִּגְלָא עָלֵיהּ הֲרֵב עֲבָחָנוּ. וְקֵאל לֹו, "יֵא אֲבִרָהִם, מֵאֵלֶךְ תִּתְמִיז פִּי עֲלָמֵךְ, פִּי אִסְמָא, וְפִי אֲנָגוּם! אֵנָא הוּא אֱלֹדִי כִלְקֵתֵךְ וּכְלִקְתָּהוּם, וּכְלִקְתָּ גְמִיע אִסְמָאֻת וְלֵאֲרָאצִּי!"

פִּי דִיד אִסְאָעָא, מִשָּׂא אֲבִרָהִם לְעֵנֵךְ אוֹבוּה. וְקֵאל לֹו, "יֵא אִיבִי, נַחֵב תְּכַבְּרֵנִי הָאֲשִׁכּוֹן אֱלֹדִי כִלְק אֲדִנְיָא?" קֵאל לֹו, "יֵא בְנִי, תִּמָּא מִעָאֲבֵד עֲנִידִי פִּלְבִית, הוּם אֱלֹדִי כִלְקוּ אֲדִנְיָא." קֵאל לֹו, "יֵא אִיבִי, נַחֵב תוֹוִרִיהוּם לִי. בָּאֵשׁ נִקְרֵב לְהוּם קִרְבֹּן, אִיִּיאֵד יִרְצָאוּ עֲנִידִי." תַּם דְּכֻלוּ אוֹבוּה לְבִית מְלִיִּיאָנָא שִׁי כְּשֵׁב שִׁי חֲגֵר וְשִׁי פִּצָּא וְדֵהָב תַּם מִשָּׂא לְעֵנֵךְ אָמוּ. וְקֵאל לְהָא, "יֵא אִמִּי, קוֹמִי צִנְעִי לִי מַעֲשֵׂא טִיבָא, נִקְרֵבָהָ לְדוֹד לְמַעָאֲבֵד, אִיִּיאֵד יִרְצָאוּ עֲנִידִי." תַּם קֵאֲמַת אָמוּ וְצִנְעַת לֹו מָא רָאָד. וְקֵדֵם לְהוּם

מִזֹּאת הַשָּׁעָה, הִלֵּךְ אֲבִרָהִם נִגִּד אֲבִיו. וְאָמַר לֹו, "אֲבִי, תִּגִּידֵנִי נָא מִיְהוּ הַבֹּעַל הַבּוֹרָא אֶת־הָעוֹלָם?" אָמַר לֹו, "בְּנִי, אוֹתָם הַפְּסָלִים אֲשֶׁר בְּבֵית, הֵמָּה אֲשֶׁר בָּרָאוּ אֶת־הָעוֹלָם." אָמַר לֹו, "אֲבִי, נְדִיבוֹת תוֹרוֹתָם בְּעֵינִי. הֵבָה נִקְרֵב לָהֶם קִרְבֹּן, וְהִנֵּה יִרְצוּ בִי." שָׁם נִכְנָס אֲבִיו לְבֵית אֱלִילִי עַץ וְאֲבִן וְכֶסֶף וְזָהָב, שָׁם הִלֵּךְ לְאָמוּ. וְאָמַר לָהּ, "אִמִּי, קוֹמִי עֲשִׂי לִי סְעוּדָה טוֹבָה וְנִקְרִיבָהָ לַפְּסָלִים, וְהִנֵּה יִרְצוּ בִי." שָׁם קָמָה אָמוּ וְעָשְׂתָה מַה־שֶּׁבִקְשָׁהּ. וְהוּא שָׁם לַפְּנִיָּהִם לְאֲכִילָהּ, וְאֵף אֶחָד מֵהֶם לֹא

to eat. He said (peace be upon him), "An intelligent man will verify for himself that they do not see and do not hear, like them will be their makers!" He took courage and burned them.

לִיאָבֵל וְלֹא חָד מִנְהוּם מִד יְדו שָׁלַח יָדוֹ לֵאכֹל. אָמַר (עָלָיו לִיאָבֵל. קָאֵל (עָלֶיהָ אֶסְלָאִם), „דְּלַחִין (הַשְׁלוֹם), “אִישׁ בִּינָה יוֹדָא לַעֲצֻמוֹ כִּי תַחֲקֵק עֲנֵדִי אֵן הוּם מָא יִרְאִיו וְלֹא הֵם לֹא יִרְאוּ וְלֹא יִשְׁמְעוּ, כְּמוֹהֶם יִהְיוּ יִסְמְעוּ, כְּמִתְלֵהוּם יִכּוֹן פְּאֻעֲלֵהוּם!” עֲשִׂיהֶם!” אָמַן וְשָׂרָף אוֹתָם. כְּדָא וְחָרְקֵהוּם.

From that his father came and beheld them burning! He said to him, "My son! What plot have you plotted?" He said, "O my father, I have not plotted anything, but rather they were fighting over the treats, and they themselves burned each other!" He said to them, "What nonsense! Can they speak or move or do good or evil? How could your voice say such a thing?" He said to him, "O my father, may your ears hear what your mouth says! If their mouth has no voice or strength, why do you worship them and abandon the Eternal God who created me and created you and created all the heavens and earth?"

חֲתָא גָא אוֹבוּה וַצִּאֲבָהוּם מִחֲרוֹקִין! קָאֵל לוֹ „יָא בְּנִי! הָאֵשׁ הָאֵד לַעֲמֵלָא שְׂרוּפִים! אָמַר לוֹ, “בְּנִי! מַהוּ הָעֲלִילָה אֲלֵדִי עֲמִלְתָּ?!” קָאֵל „יָא אִיבִי, אָנָּא מָא עֲמִלְתָּ שִׁי מִן הָאֵדָא. אֵלָא הוּם יִתְכַּאֲצֻמוּ עָלָא הִטְעָאִם, וְחָרְקוּ בַעֲצָהוּם בְּאֻעִין!” קָאֵל לוֹ „יָא חֲמֵק! וְאֵשׁ הוּם יִתְכַּלְמוּ, אָו יִתְחַרְבוּ, אָו יַפְעִלוּ כִּיר אָו שְׂר? חֲתָא תְּקוּל הָאֵד לְקוּלָּא?” קָאֵל לוֹ „יָא אִיבִי, תִּסְמַע הַדְּבָרָא?” אָמַר לוֹ, “אִיבִי, הַשְׁמַע וְדִנְךָ מָה פּוֹמֵךְ יְקוּל! אֵידָא מָא פִּיהוּם לֹא קְנוּא וְלֹא גִבְרוּא, עֲלָאֵשׁ תַּעֲבֹדוּהוּם, וְתִתְרַבּוּ לְאִילָא לְאִילָא אֲלֵדִי כְּלֻקְנִי וְכְלֻקְךָ גְּמִיעַ אֲסַמְאֻוֹאֵת וְלֹאֲרֵאֲצִי?” אֲתִתְכַּלְהֵשְׁמִים וְהָאֲרֵץ?”

When his father heard his words, he ran to Nimrod the sultan. He said to him, "O milord, investigate what my son did today!" Said Nimrod to Avraham, "What plot have you plotted?" He said, "O sir, I have not plotted anything, but rather they were fighting over the treats, and they themselves burned each other!" He said to them, "What nonsense! Can they speak or move or do good or evil? How could your voice say such a thing?" He said to him, "O milord, may your ears hear what your mouth says! If their mouth has no voice or strength, why do you worship them and abandon the Eternal God who created me and created you and created all the heavens and earth?" Said Nimrod to Avraham, "I am he who created you and created them and created all the heavens and earth!" He said to him, "O sir, if that is verifiably true, order the sun to rise from the west and set in the east! And can you do any such thing? The God who decreed to me about the idols to burn them will decree for me against you and burn you!"

כִּי סָמַע אוֹבוּה כְּלָאמוֹ, רָפְעוּ לַעֲנֵךְ נִמְרוֹד הַצִּלְטָאֵן. קָאֵל לוֹ „יָא מוּלָאִי, נִצֵּר מָא עֲמֵל בְּנִי לְיוֹם!” קָאֵל נִמְרוֹד לְאַבְרָהָם, „הָאֵשׁ הָאֵד לַעֲמֵלָא אֲלֵדִי עֲמִלְתָּ?” קָאֵל לוֹ „יָא סִידִי, אָנָּא מָא עֲמִלְתָּ שִׁי מִן הָאֵדָא אֵלָא הוּם תְּכַאֲצֻמוּ עָלָא הִטְעָאִם וְחָרְקוּ בַעֲצָהוּם בְּאֻעִין!” קָאֵל לוֹ „יָא חֲמֵק! וְאֵשׁ הוּם יִתְכַּלְמוּ, אָו יִתְחַרְבוּ, אָו יַפְעִלוּ כִּיר אָו שְׂר? חֲתָא תְּקוּל הָאֵד לְקוּלָּא?” קָאֵל לוֹ „יָא מוּלָאִי, תִּסְמַע וְדִנְךָ מָה פּוֹמֵךְ יְקוּל! אֵידָא מָא פִּיהוּם לֹא קְנוּא וְלֹא גִבְרוּא, עֲלָאֵשׁ תַּעֲבֹדוּהוּם, וְתִתְרַבּוּ לְאִילָא לְאִילָא אֲלֵדִי כְּלֻקְנִי וְכְלֻקְךָ גְּמִיעַ אֲסַמְאֻוֹאֵת וְלֹאֲרֵאֲצִי?” קָאֵל נִמְרוֹד לְאַבְרָהָם, „אָנָּא הוּא אֲלֵדִי כְּלֻקְתָּ וְכְלֻקְתָּהוּם, וְכְלֻקְתָּ גְּמִיעַ אֲסַמְאֻוֹאֵת וְלֹאֲרֵאֲצִי!” קָאֵל לוֹ „יָא סִידִי, אָנְכָאֵן אֲנִתִּין עָלָא לְחֵק, אָמַר לְסַמְסָ תִּזְרַק מִן לְגִרְבִּי וְתִגִּיב פִּשְׁרָק! וְכָאֵן מָא עֲמִלְתָּ שִׁי מִן הָאֵדָא? לְאִילָה אֲלֵדִי קִצְרִנִי עָלָא מַעֲבָדְךָ וְחָרְקְתָּהוּם, יִקְצְרִנִי חֲתָא עֲלִיד וְנִחְרַקְךָ!”

From that moment on, Nimrod said to his servants: "This one, if we let him go

מֵאֻתָּה הַשְׁעָה, אָמַר נִמְרוֹד לַעֲבָדָיו,

לְעִמָּאֵלָתוֹ, „הֲאֵדָא אֲנָפֹאן כְּלִינָאָה “הוּא, אִם נְשַׁחֲרִירוּ חַי מִמִּשְׁפֹּט
חַי פְּדִינָיָא יִכְרֵב לְמִלְדָּ וַיִּפְסֵד הַדִּין! כֵּן, הוּא יַחְרִיב אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁחִית
מָא אֵילָנָא אֵלָא נַחֲרָקוּהָ!” כִּיף מָא אֶת־הֶדֶת. אֵין לָנוּ אֵלָא לְשַׁרְפֵּהוּ!”
חֲרֵק לְמַעַבְדָּ, תִּם כְּדָאוּ אַבְרָהָם כַּאֲשֶׁר אִפְשָׁר הִיָּה לַעֲשׂוֹת שְׁרָפָה,
אַבְיָנוּ (עָלִיה אֶסְלָאִם) וְרַמְאוּוּה פִּי שֵׁם לָקְחוּ אֶת־אַבְרָהָם אַבְיָנוּ (עָלִיו
אֶתוֹן נָאר מוֹקְדָא. פִּתְגָלָא עָלִיה הֶרֶב הַשְׁלוֹם) וְרַמְאוּהוּ בְּתַנּוּר לְפִיד אֵשׁ. אֵז
צוּבְחָאֲנוּ, וּכְלָצוּ בְּכִרְאֻמָּאתוֹ נִגְלָה לְפָנָיו הָאֱלֹהִים בְּכַבּוּדוֹ וְהוּא
וּבִגְלָאֵלָתוֹ, וּכְרַג מִן תִּם סָאִלִּם. חֲתָא הַצִּילָהוּ בְּחֻסְדּוֹ וּבְתַפְאֲרָתוֹ, וְהוּא
רָאת גְּמִיע אֲנָאִס עֲגָב, וּבִקָּא (עָלִיה) הִלְךְ מִשֵּׁם שְׁלָם. מִזֶּה רָאָה כָּל־הָעָם
אֶסְלָאִם) יַעֲלִם אֲנָאִס עֲבָאֲדַת אֵלָה אֶת־הַיָּגֶס וְהוּא עֲשָׂר (עָלִיו הַשְׁלוֹם)
וְתוֹחִידוֹ. וְהִלְמֵד לָעָם אֶת־עֲבוּדַת יְהוָה וְאֶחָדוֹתוֹ.

בָּאֵן קִאָלוֹ לַחֲכָמִים זָכָרְם לְבִרְכָּהּ
כְּאֵנֶת יֵאקוֹתֵא: מְעֻלָּא פִי רַקְבַּת
אַבְרָהָם אֲזוּבֹנָא (עָלֶיהָ אֶסְלָאם)
וּכְאֵנֶת תַּצְוִי מִן טָרְף אֲדֻנִיָּא
לְטָרְפָּהָא, וְהָאֵד לִיאֲקוֹתֵא הִיא
הַתּוֹחִיד אֲלֵדִי כְּאֵן יִכְרַג מִן חִלְקוֹ,
וְעֵלְם אֲנָאס עֲבָאֲדַת אֱלֹה וְתוֹחִידוֹ.
וְהִיא דְלִיל — וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ
אֶל-כָּל-הָעָם. שְׂרַח דְּאֵלֶךְ — וְקֹאֵל
יְהוֹשֻׁעַ לְגַמְיַע-לָקוֹם הָאִידִיאֲקֹאֵל
אֱלֹהֵי אֵילָה יִשְׂרָאֵל פִּי-מִזְאֹז לְזֹאֵד
זִלְסוֹ אֲבֹאתְכוֹם מִן-אֲוֹלָא תֵּרַח אִיבִי
אַבְרָהָם וְאִיבִי נַחֲזֹר וְעִבְדוֹ מְעֻבָּד
אוֹכְרִין: וְצִטְפִּית לְאַבְרָהָם מִן-מִזְאֹז
לְזֹאֵד וּמִשִּׁיתוֹ פִּי-גַמְיַע-אֲרֵץ הַשָּׂאם
וּכְתַרְתָּ נִסְלוֹ וְעִטִּית-לוֹ יִצְחָק: וְעִטִּית
לְיִצְחָק יַעֲקֹב וְעִטִּית לְעִשָׂו גִּבְלִי
שְׁעִיר יִרְאֵתֵא, וְיַעֲקֹב וּלְזֹאֵד הַבָּטוֹ
לְמַצָּר:

בְּרוּךְ שׁוֹמֵר הַבְּטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל! בְּרוּךְ הוּא!
שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חָשַׁב אֶת־הַקֵּץ, לַעֲשׂוֹת
כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בְּבְרִית בֵּין
הַבְּתָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר —

And THEY said to Avram, "Know, know that your seed will be foreign in a land not theirs, and they will enslave and afflict them four

וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם יָדַע תִּדְעַ כִּי־גֵר | יִהְיֶה זְרַעְךָ
בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדּוּם וְעָנּוּ אֹתָם אַרְבַּע

hundred years. But also the nation
for whom they will work I will judge,
and after that they will go out with
much wealth.”¹⁰

מאות שנה: וגם את־הגוי אשר יַעֲבֹדוּ דָן
אֲנִי וְאַחֲרֵי־כֵן יֵצְאוּ בִּרְכָשׁ גָּדוֹל:

We cover the *matza* and lift the cup of wine.

This next passage was written in 2024 by David Lau, the Ashkenazi chief rabbi of Israel, to be recited at this point in the seder, to pray for the redemption of hostages in Gaza. I have some issues with R. Lau, but there is no greater mitzvah than the liberation of hostages and I have no issues with the prayer itself so it is included below. May it be that I never need to include it again.

May it be the will of our Parent in Heaven who brought THEIR people Israel out from the suffering of Egypt that THEY bless and save our abducted brothers and sisters, bound with iron chains. May THEY strengthen their souls and faith, protect them from all harm and disease, have mercy on THEIR sons and daughters awaiting THEIR salvation, nullify all cruel decrees from upon them. In THEIR great kindness, may THEY hasten their redemption and may they quickly emerge from darkness to light, and from the pit of captivity to the freedom of the world, and return in peace to their families and to their homes. Please, plant brotherhood, peace and friendship in the hearts of all, remove envy and baseless hatred, and spread over us the Sukkah of Your peace, and may we merit to soon sing before You a New Song.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֵי אָבִינוּ שֶׁבְּשָׁמַיִם אֲשֶׁר הוֹצִיא
אֶת־עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל מִתַּחַת סִבְלוֹת מִצְרַיִם הוּא
יִבְרָךְ וַיִּנָּצֵר אֶת אֲחֵינוּ וְאַחֵיוֹתֵינוּ הַחֲטוּפִים
הָאֲסוּרִים בְּכַבְלֵי בְרִזָּל, יִחְזַק נַפְשָׁם
וַיַּמְוִנֵתָם, יִשְׁמְרֵם מִכָּל־נֶגַע וּמַחֲלָה, יַחְמַל
עַל־בָּנָיו וּבָנוֹתָיו הַמִּצְפִּים לִישׁוּעָתוֹ, יִבְטֹל
מֵעֲלֵיהֶם כָּל גְּזֵרוֹת אֲכָזְרִיּוֹת: בְּחֶסֶדוֹ הַגָּדוֹל
יַחֲשֵׁב פְּדוּתָם וַיֵּצְאוּ מִהֶרָה מֵאֲפֶלֶה לְאוֹרָה
וּמִבּוֹר הַשְּׁבִי לְחֵירוֹת עוֹלָם וַיֵּשׁוּבוּ לְשָׁלוֹם אֶל
מִשְׁפְּחוֹתֵיהֶם וְאֶל בְּתֵיהֶם: אָנָּה, גֹּטֵעַ אַחֻהוּ
שָׁלוֹם וְרַעוּת בֵּלֵב כָּלֵם, הִסֵּר קִנְאָה וְשִׁנְאָת
חֵנֶם וּפָרַס עָלֵינוּ סִפְת שְׁלוֹמָךְ וְנִזְכָּה בְּקֶרֶב
לֹאֲמַר לְפָנֶיךָ שִׁירָה חֲדָשָׁה:

This has been the case for our ancestors
and for us, that not only once have they
stood against us to destroy us, but in
each and ever generation they stand
against us to destroy us, and the Holy
Blessed One saves us from their hand.

וְהִיא שְׁעֵמָדָה לְאַבוֹתֵינוּ וְלָנוּ שֶׁלֹּא אֶחָד
בְּלִבָּד עָמַד עָלֵינוּ לְכַלּוֹתָנוּ אֶלָּא שְׁבָכַל־דּוֹר
וְדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתָנוּ וְהַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוּא מַצִּילָנוּ מִיָּדָם:

We put down the cup of wine and uncover the *matza*.

Come learn what Lavan the Aramean
sought to do to Ya'akov our Father! For
Pharaoh only decreed against the males,
but Lavan sought to uproot them all, as
is said — **An Aramean, destruction, my**

צֵא וּלְמַד מֶה בִּקֵּשׁ לָבֵן הָאֲרָמִי לַעֲשׂוֹת
לִיעֲקֹב אָבִינוּ! שֶׁפָּרַעַה לֹא גָזַר אֶלָּא עַל
הַזָּכָרִים, וְלָבֵן בִּקֵּשׁ לַעֲקֹר אֶת־הַכָּל.

¹⁰ Genesis 15:13-14

father, and he went down Egyptwards and sojourned there small in number, and there became a nation numerous, mighty, and great.¹¹

And he went down Egyptwards — helpless in the face of the Word.

And sojourned there — teaching that Ya'aqov our Father didn't go down to Egypt to settle, but just to sojourn there, as it is said: **And they said to Pharaoh, "to sojourn in the land we have come, for there is no pasture for the flock of your servants, for the famine is bad in the land of Canaan, and now let your servants dwell in the land of Goshen."**¹²

Small in number — as it is said: **As seventy souls your ancestors went down Egyptwards, and now the CAUSE your God has made you like the stars of the sky in number.**¹³

And there became a nation — teaching that Israel became distinct there.

Numerous, mighty — as it is said: **And the children of Israel bore fruit and swarmed and increased and strengthened greatly, greatly, and the land was full of them.**¹⁴

And great — as it is said: **Myriads like the vegetation of the field I gave you, and you increased and grew and came decorated in decorations, your breasts firmed and your hair grew and you were naked and bare.**¹⁵ And I passed over you and saw you wallowing in your blood, and I said to

שְׁנֵאמֶר, אֶרְמִי אֲבִד אֲבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִם וַיֵּגֶר
שָׁם בְּמִתֵּי מֵעֹט וַיְהִי־שָׁם לְגוֹי גָּדוֹל עֲצוּם
וָרֵב:

וַיֵּרֶד מִצְרַיִם — אָנוּס עַל פִּי הַדְּבָר:

וַיֵּגֶר שָׁם — מִלְמַד שֶׁלֹּא יֵרֵד יַעֲקֹב אֲבִינוּ
לְהִשְׁתַּקֵּעַ בְּמִצְרַיִם אֲלָא לָגוּר שָׁם, שְׁנֵאמֶר,
וַיֹּאמְרוּ אֶל־פַּרְעֹה לָגוּר בְּאֶרֶץ בְּאֵנוּ כִּי־אֵין
מִרְעָה לְצֹאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ כִּי־כֶבֶד הָרָעִב
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וְעַתָּה יֵשְׁבוּ־נָא עַבְדֶּיךָ בְּאֶרֶץ
גֹּשֶׁן:

בְּמִתֵּי מֵעֹט — כְּמָה שְׁנֵאמֶר, בְּשִׁבְעִים זָפֹשׁ
יֵרְדוּ אֲבֹתֶיךָ מִצְרַיִם וְעַתָּה שְׁמֶךָ יְהוָה
אֱלֹהֶיךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֵב:

וַיְהִי־שָׁם לְגוֹי — מִלְמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל
מִצִּיִּנִים שָׁם:

גָּדוֹל עֲצוּם — כְּמָה שְׁנֵאמֶר, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
פָּרוּ וַיִּשְׂרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצֻמוּ בְּמֵאָד מְאֹד
וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם:

וָרֵב — כְּמָה שְׁנֵאמֶר, רַבָּה כְּצֻמַּח הַשָּׂדֶה
נִתְתִּיד וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי וַתִּבְאִי בַעֲדֵי עֲדִיִּים
שָׂדִים נִכְנָו וּשְׁעָרָךְ צִמָּח וְאַתָּה עָרִם וְעָרִיהָ:
וַאֲעֹבֵר עָלֶיךָ וְאֶרְאֶךָ מִתְּבוֹסֶסֶת בְּדַמֶּיךָ

11 Deuteronomy 26:5

12 Genesis 47:4

13 Deuteronomy 10:22

14 Exodus 1:7

15 Ezekiel 16:7

you, "By your blood you will live," and I said to you, "By your blood you will live."¹⁶

וַאֲמַר לָךְ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי וְאָמַר לָךְ בְּדַמֶּיךָ חַיִּי:

And the Egyptians did bad to us and afflicted us and gave us hard labor.¹⁷

וַיַּרְעוּ אֶתְנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ
עֲבֹדָה קָשָׁה:

And the Egyptians did bad to us — as it is said: Come, let's be smart about it, or they'll increase, and when war is called they will join with our enemies and make war on us and leave the land.¹⁸

וַיַּרְעוּ אֶתְנוּ הַמִּצְרַיִם — כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, הִבֵּה
נִתְחַכְמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי־תִקְרָאנָה
מִלְחָמָה וְנוֹסֶף גַּם־הוּא עַל־שֹׁנְאֵינוּ
וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ:

And afflicted us — as it is said: And they set over them taskmasters to afflict them in their burdens, and they built storage-cities for Pharaoh, Pithom and Raamses.¹⁹

וַיַּעֲנוּנוּ — כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וַיִּשְׁימוּ עָלָיו שָׂרֵי
מִסִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וַיִּבְנוּ עָרֵי
מִסְכְּנוֹת לַפַּרְעֹה אֶת־פִּתּוֹם וְאֶת־רַעַמְסֵס:

And gave us hard labor — as it is said: And Egypt, they made the children of Israel work crushing labor.²⁰

וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה — כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר,
וַיַּעֲבֹדוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָרֶךְ:

And we cried to the CAUSE, God of our ancestors, and the CAUSE heard our voice and saw our affliction and our toil and our oppression.²¹

וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע יְהוָה
אֶת־קוֹלֵנוּ וַיֵּרָא אֶת־עֲנִיָּנוּ וְאֶת־עֲמָלָנוּ
וְאֶת־לַחֲצָנוּ:

And we cried to the CAUSE, God of our ancestors — as it is said: And it was, in those many days, that the king of Egypt died, and the children of Israel groaned from the work and screamed, and their plea went up to God from the labor.²²

וַנִּצְעַק אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ — כְּמָה
שֶׁנֶּאֱמַר, וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם וַיָּמָת מֶלֶךְ
מִצְרַיִם וַיָּאָנְחוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מִן־הָעֲבֹדָה
וַיִּזְעֻקוּ וַתַּעַל שְׁוַעְתָּם אֶל־הָאֱלֹהִים
מִן־הָעֲבֹדָה:

16 Ezekiel 16:6

17 Deuteronomy 26:6

18 Exodus 1:10

19 Exodus 1:11

20 Exodus 1:13

21 Deuteronomy 26:7

22 Exodus 2:23

וַיִּשְׁמַע יְהוָה אֶת־קוֹלֵנוּ — כִּמָּה שָׁנְאַמֶּר,

And the CAUSE heard our voice — as it is said: And God heard their cries and God remembered THEIR covenant with Avraham, Yitshaq, and Ya'acov.²³

וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת־נִאֲקָתָם וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים
אֶת־בְּרִיתוֹ אֶת־אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק
וְאֶת־יַעֲקֹב:

And saw our affliction — this is separation from intercourse, as it is said: And God saw the children of Israel and God knew.²⁴

וַיֵּרָא אֶת־עֲנִיָּנוּ — זֶה פְּרִישׁוֹת דֶּרֶךְ אֶרֶץ
כִּמָּה שָׁנְאַמֶּר, וַיֵּרָא אֱלֹהִים אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וַיֵּדַע אֱלֹהִים:

And our toil — these are the sons, at is is said: Every son born you will throw Nilewards, but every daughter you will let live.²⁵

וְאֶת־עֲמָלָנוּ — אֵלּוּ הַבָּנִים כִּמָּה שָׁנְאַמֶּר,
כָּל־הַבֵּן הַיּוֹלֵד הִיאָרָה תִּשְׁלִיכֶהוּ וְכָל־הַבַּת
תַּחְיוֹן:

And our oppression — this is pressure, as it is said: And I also see the oppression that Egypt is oppressing them.²⁶

וְאֶת־לַחְצָנוּ — זֶה הַדָּחַק כִּמָּה שָׁנְאַמֶּר,
וְגַם־רָאִיתִי אֶת־הַלָּחֶץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים
אֹתָם:

And the CAUSE brought us out from Egypt with a strong hand and an outstretched arm and with great awe and with signs and with wonders.²⁷

וַיּוֹצֵאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ
נְטוּיָה וּבִמְרָא גָדֹל וּבְאֹתוֹת וּבִמִּפְתִּים:

And the CAUSE brought us out from Egypt — not by the hand of an angel, nor by the hand of a seraph, nor by the hand of a messenger, but the Holy Blessed One alone in THEIR glory, as it is said: And I will pass through the land of Egypt this night and I will strike each firstborn in the land of Egypt, human and animal, and against all the deities of Egypt I will do judgement, I, the CAUSE.²⁸

וַיּוֹצֵאֵנוּ יְהוָה מִמִּצְרַיִם — לֹא עַל־יְדֵי מַלְאָךְ,
וְלֹא עַל־יְדֵי שֶׁרָף, וְלֹא עַל־יְדֵי שְׁלִיחַ, אֲלֵא
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּכְבוֹדוֹ וּבְעֶצְמוֹ, שָׁנְאַמֶּר
— וְעָבַרְתִּי בָאָרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה
וְהִכֵּיתִי כָל־בְּכוֹר בָּאָרֶץ מִצְרַיִם מֵאָדָם
וְעַד־בְּהֵמָה וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה
שְׁפָטִים אֲנִי יְהוָה:

23 Exodus 2:24

24 Exodus 2:2

25 Exodus 1:22

26 Exodus 3:9

27 Deuteronomy 26:8

28 Exodus 12:2

וְעָבַרְתִּי בְּאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה — אֲנִי
And I will pass through the land of Egypt this night — Me, not an angel!
 וְלֹא מַלְאָךְ!

וְהִכֵּיתִי כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם — אֲנִי וְלֹא
And I will strike each firstborn in the land of Egypt — Me, and not a seraph!
 שֶׁרָף!

וּבְכָל־אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים — אֲנִי
And against all the deities of Egypt I will do judgement — Me, and not a messenger!
 וְלֹא הַשָּׁלִיחַ!

אֲנִי יְהוָה — אֲנִי הוּא וְלֹא אֲחֵר!
I, the CAUSE — I, and no other!

This passage is added here in many Mizrahi rites, and was approved by Hakham Ovadya Yosef.

Said our Sages of blessed memory — When the Holy Blessed One came down upon Egypt, nine thousand myriads came with him. Some were angels of fire, and some were angels of hail, and some were angels of tumult, and some were angels of trembling, and some were angels of quaking. And trembling and quaking would take hold of all who saw them. They said before THEM — “Master of the Universe, [God of Gods and Lord of Lords], is it not so that when sovereigns of flesh and blood goes down to battle, their nobles and servants surround them in their glory? And You are the Sovereign, Sovereign of Sovereigns [the Holy Blessed One]! Judge for us, for we are Your servants and they are Your covenant people! Let us go down and make war alongside them!” THEY said to them — “My mind will be unsatisfied until I go down by Myself, I in My glory, I in My greatness, I in My sanctity, I am the CAUSE, who is Me, and there is no other.”

אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבָרָכָה — כְּשִׁירַד הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ
 הוּא עַל הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם יָרְדוּ עִמּוֹ תִּשְׁעַת אֲלָפִים
 רַבּוֹת: מֵהֶם מַלְאָכֵי אֵשׁ, וּמֵהֶם מַלְאָכֵי בָרָד, וּמֵהֶם
 מַלְאָכֵי זֵיעַ, וּמֵהֶם מַלְאָכֵי רֶתֶת, וּמֵהֶם מַלְאָכֵי חֲלָחֳלָה:
 וּרְתַת וְחֲלָחֳלָה אוֹחֲזוֹת לְמִי־שֶׁהוּא רוֹאֶה אוֹתָם: אָמְרוּ
 לִפְנֵיו — רַבּוֹנוֹ שֶׁל־עוֹלָם [אֱלֹהֵי הָאֱלֹהִים וְאֲדוֹנֵי
 הָאָדָמִים], וְהֲלֹא מִלֶּךְ בֶּשֶׁר וְדָם כְּשֶׁהוּא יוֹרֵד לְמַלְחָמָה
 שָׂרִיו וְעַבְדָּיו מְקִיפִין בְּכַבּוּדוֹ? וְאַתָּה מִלֶּךְ מַלְכֵי הַמַּלְכִּים
 [הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא]! דִּין עָלֵינוּ שְׁאֵנָּחֵנוּ עַבְדֶּיךָ וְהֵם בְּנֵי
 בְרִיתְךָ! נֵרַד וְנַעֲשֶׂה עִמָּם מַלְחָמָה: אָמַר לָהֶם — אֲנִי
 דַּעֲתִי מִתְקַרְרֶת עַד שֶׁאֵרֵד אֲנִי בַעֲצָמִי, אֲנִי בְּכַבּוּדִי, אֲנִי
 בְּגִדְלָתִי, אֲנִי בְּקִדְשָׁתִי, אֲנִי יְהוָה, אֲנִי הוּא וְלֹא אֲחֵר:

בְּיָד חֲזָקָה — זֶה הַדָּבָר כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, הִנֵּה
With a strong hand — this is disease, as it is said: Behold, the hand of the CAUSE is being upon your livestock in the field, on the horses, on the donkeys, on the camels, on the cattle and sheep, a very heavy disease.²⁹
 יַד־יְהוָה הוֹיָה בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּסּוּסִים
 בַּחֲמֹרִים בַּגְּמָלִים בַּבָּקָר וּבַעֲצֹן דָּבָר כָּבֵד
 מְאֹד:

וּבִזְרַע נְטוּיָה — זֶה הַחֶרֶב כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר,
And an outstretched arm — this is the sword, as it is said: And his sword was drawn in his hand, stretched against Jerusalem.³⁰
 וְחִרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ נְטוּיָה עַל־יְרוּשָׁלַם:

29 Exodus 9:3

30 Chronicles 1:21:16

And with great awe — this is the revelation of the Presence, as it is said: Or has God tried to take THEM a nation from within a nation, with tests, with signs and with wonders and with war and with a strong hand and with an outstretched arm and with great awe, as all that the CAUSE your God has done for you in Egypt before your eyes?³¹

וּבְמִרְאָה גָדֹל — זֶה גִּלּוֹי שְׂכִינָה כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר
אוֹ | הִנֵּסָה אֱלֹהִים לָבוֹא לְקַחַת לָו גּוֹי מִקֶּרֶב
גּוֹי בְּמִסַּת בְּאֵתָת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה וּבִיד
חֲזָקָה וּבִזְרוּעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים כָּל
אֲשֶׁר-עָשָׂה לָכֶם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם
לְעֵינֶיךָ:

And with signs — this is the staff, as it is said: And this staff you will take in your hand, with which you will do the signs.³²

וּבְאֵתוֹת — זֶה הַמֶּטֶה כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר,
וְאֶת-הַמֶּטֶה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדְךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה-בּוֹ
אֶת-הָאֵתוֹת:

For the following sections, whenever you see the symbol , take a drop of wine out of your cup and put it into the provided disposable cup on the table.

And with wonders — this is the blood, as it is said: And I will place wonders on heaven and on earth:

וּבְמוֹפְתִים — זֶה הַדָּם כְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר, וְנִתַּתִּי
מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ

 blood and

 דָּם

 fire and

 וָאֵשׁ

 smoke-pillars.³³

 וְתִימְרוֹת עֶשֶׂן:

Another interpretation: with a strong hand — two; and an outstretched arm — two; and with great awe — two; and with signs — two; and with wonders — two.

דָּבָר אַחֵר — בִּיד חֲזָקָה – שְׁתֵּים
וּבִזְרוּעַ נְטוּיָה – שְׁתֵּים וּבְמִרְאָה גָדֹל – שְׁתֵּים
וּבְאֵתוֹת – שְׁתֵּים וּבְמוֹפְתִים – שְׁתֵּים

These are the ten plagues that the Holy Blessed One brought on the Egyptians in Egypt, and these are they!

אֵלֹהֵי עֶשֶׂר מַכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
עַל-הַמִּצְרַיִם בְּמִצְרַיִם וְאֵלֹהֵי הֵן!

31 Deuteronomy 4:34 — a verse that contains every letter in the Hebrew alphabet!

32 Exodus 4:17

33 Joel 3:3

1. Blood

דָּם דַּם *Dam*

2. Frog

צַפְרִידֵּעַ צַפְרִידֵּעַ *Tsfarde'a*

3. Lice

כְּנִימִים כְּנִימִים *Kinnim*

4. Mix

עָרוֹב עָרוֹב *'Arov*

5. Disease

דֶּבֶר דֶּבֶר *Déver*

6. Boils

שְׁחִין שְׁחִין *Sh'hin*

7. Hail

בָּרָד בָּרָד *Barad*

8. Locusts

אַרְבֵּה אַרְבֵּה *Arbeh*

9. Darkness

חֹשֶׁךְ חֹשֶׁךְ *Hóshekh*

10. Death of the Firstborn

מַכַּת בְּכוֹרוֹת מַכַּת בְּכוֹרוֹת *Makat B'khorot*

Rabbi Yəhuda would give them a mnemonic:

DaTsaKh *'ADaSh* *Ba'AHaV*

— רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סִמָּנִים

דָּצ"ךְ עַד"ש בְּאֶחָב :

Rabbi Yose the Gaililean says: from where can you say that the Egyptians were struck with ten plagues in Egypt, and at the sea with fifty? In Egypt, what does it say? **And the sorcerers said to Pharaoh, "The finger of God this is!"**³⁴ And at the sea what does it say? **And Israel saw the great hand that the CAUSE did to Egypt, and the people revered the CAUSE and believed in the CAUSE and in Moshe THEIR servant.**³⁵ How many were struck with a finger? Ten plagues. Say from this: in Egypt they were struck with ten plagues, and by the sea they were struck with fifty plagues.

רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי אוֹמֵר: מִנֵּין אַתָּה אוֹמֵר שְׁלָקוּ
הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם עֶשֶׂר מַכּוֹת וְעַל־הֵם לָקוּ
חֲמִשִּׁים מַכּוֹת? בְּמִצְרַיִם מֵהָהוּא אוֹמֵר?
וַיֹּאמְרוּ הַחֲרָטָמִים אֶל־פֶּרְעֹה אֶצְבָּע אֱלֹהִים
הוּא. וְעַל־הֵם מֵהָהוּא אוֹמֵר? וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל
אֶת־יַד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם
וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיֹּאמְרֵנוּ בֵּיהוָה וּבַמֹּשֶׁה
עַבְדּוֹ: כַּמָּה לָקוּ בְּאֶצְבָּע? עֶשֶׂר מַכּוֹת! אָמֹר
מֵעַתָּה — בְּמִצְרַיִם לָקוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת וְעַל־הֵם
לָקוּ חֲמִשִּׁים מַכּוֹת:

Rabbi Eli'ezer says: From where is it that each and every plague that the Holy Blessed One brought on the

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: מִנֵּין שְׁכָל־מַכָּה וּמַכָּה

34 Exodus 8:15

35 Exodus 14:31

Egyptians in Egypt was made of four plagues? As it is written, **THEY sent on them THEIR fierce anger, wrath and rage and trouble, a posse of evil angels.**³⁶ Wrath — one; and rage — two; and trouble — three; posse of evil angels — four. Say from this: in Egypt they were struck with forty plagues, and by the sea they were struck with two hundred plagues.

שֶׁהָבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל־הַמִּצְרִים
בַּמִּצְרִים הִיָּתָה שְׁלֹשׁ־אַרְבַּע מַכּוֹת? שְׁנֵאָמַר,
יִשְׁלַח־בָּם | חֲרוֹן אַפּוֹ עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה
מְשַׁלַּחַת מַלְאָכֵי רָעִים: עֲבָרָה – אַחַת, וְזַעַם –
שְׁתֵּים, וְצָרָה – שְׁלֹשׁ, מְשַׁלַּחַת מַלְאָכֵי רָעִים –
אַרְבַּע! אֲמֹר מֵעַתָּה — בַּמִּצְרִים לָקוּ אַרְבָּעִים
מַכּוֹת וְעַל־הֵם לָקוּ מֵאַתִּים מַכּוֹת:

Rabbi ṢAqiva says: From where is it that each and every plague that the Holy Blessed One brought on the Egyptians in Egypt was made of made of five plagues? As it is written, **THEY sent on them THEIR fierce anger, wrath and rage and trouble, a posse of evil angels.** Fierce anger — one; wrath — two; and rage and — three; trouble — four; a posse of evil angels — five. Say from this: in Egypt they were struck with fifty plagues, and by the sea they were struck with two hundred and fifty plagues.

רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מִנֵּין שְׁכָל־מַכָּה וּמַכָּה
שֶׁהָבִיא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל־הַמִּצְרִים
בַּמִּצְרִים הִיָּתָה שְׁלֹשׁ־חֲמִשׁ מַכּוֹת? שְׁנֵאָמַר,
יִשְׁלַח־בָּם | חֲרוֹן אַפּוֹ עֲבָרָה וְזַעַם וְצָרָה
מְשַׁלַּחַת מַלְאָכֵי רָעִים: חֲרוֹן אַפּוֹ – אַחַת,
עֲבָרָה – שְׁתֵּים, וְזַעַם – שְׁלֹשׁ, וְצָרָה – אַרְבַּע,
מְשַׁלַּחַת מַלְאָכֵי רָעִים – חֲמִשׁ! אֲמֹר מֵעַתָּה
— בַּמִּצְרִים לָקוּ חֲמִשִּׁים מַכּוֹת וְעַל־הֵם לָקוּ
חֲמִשִּׁים וּמֵאַתִּים מַכּוֹת:

How many degrees of good has the PLACE done for us!

כַּמָּה מַעֲלוֹת טוֹבוֹת לְמָקוֹם עָלֵינוּ!

As we sing the following song, *Dayeinu*, take the green onions off the table and *gently* tap each other on the head with them. This custom, originating in the Persian communities, serves to remind us that “the leeks we had in Egypt” came with a heavy cost. I’ve italicized the word *gently* because I don’t want to have to break out the first-aid kit.

If God had only...
brought us out from Egypt,

or had only...
done judgment on them,

or had only...
judged their deities,

מִמִּצְרַיִם
אֶלָּא דַּיֵּינוּ!

בְּהֵם שִׁפְטִים

אֶלָּא דַּיֵּינוּ!
בְּאֱלֹהֵיהֶם

אֶלּוּ הוֹצִיאָנוּ

וְלֹא עָשָׂה

אֶלּוּ

וְלֹא עָשָׂה

אֶלּוּ

or had only...
killed their firstborn,

וְלֹא אָלֹהִים
הָרַג אֶת בְּכוֹרֵיהֶם
אֲדֵינָנוּ!

or had only...
given us their wealth,
(See next page for a customary addition in some Eastern
Sephardic rites after this versel)

וְלֹא אָלֹהִים
נָתַן לָנוּ אֶת מְמוֹנָם
אֲדֵינָנוּ!

or had only...
split the sea for us,

וְלֹא אָלֹהִים
קָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם
אֲדֵינָנוּ!

or had only...
taken us through dryshod,

וְלֹא אָלֹהִים
הֶעֱבִירָנוּ בְּתוֹכוֹ בְּחֶרֶב
אֲדֵינָנוּ!

or had only...
suppressed our enemies in it,

וְלֹא אָלֹהִים
שָׁקַע צָרָנוּ בְּתוֹכוֹ
אֲדֵינָנוּ!

or had only...
filled our needs in the desert 40 years,

וְלֹא אָלֹהִים
סִפֵּק צָרָנוּ בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים שָׁנָה
אֲדֵינָנוּ!

or had only...
fed us the manna,

וְלֹא אָלֹהִים
הֶאֱכִילָנוּ אֶת הַמָּן
אֲדֵינָנוּ!

or had only...
given us the Shabbat,

וְלֹא אָלֹהִים
נָתַן לָנוּ אֶת־הַשַּׁבָּת
אֲדֵינָנוּ!

or had only...
brought us to Mt. Sinai,

וְלֹא אָלֹהִים
קָרַבָּנוּ לְפָנֵי הַר סִינַי
אֲדֵינָנוּ!

or had only...
given us the Torah,

וְלֹא אָלֹהִים
נָתַן לָנוּ אֶת הַתּוֹרָה
אֲדֵינָנוּ!

or had only...
brought us to Israel,

וְלֹא אָלֹהִים
הֵבִיטָנוּ לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
אֲדֵינָנוּ!

or had only...
built us the Chosen House,
it would have been enough!

וְלֹא אָלֹהִים
בָּנָה לָנוּ אֶת בֵּית הַבְּחִירָה
אֲדֵינָנוּ!

This passage is added after the verse "given us their wealth" in many Sefaradi rites.

And from where is it derived that God gave us their wealth? As it is said: **And they stripped Egypt.**³⁷ They made it like a depth without fish in it. Alternatively, they made it like a trap without birdseed in it. Why does the text cherish the plunder of the sea over the plunder of Egypt? Only that which was in the houses did they take in Egypt. But that which was in the tribute houses they took at the sea. Thus it says: **Wings of a dove sheathed in silver** - this is the plunder of Egypt. **And its pinions in yellow gold**³⁸ - this is the plunder of the sea. **And you went and grew and came** - this is the plunder of Egypt. **Ornamented with ornaments**³⁹ - this is the plunder of the sea. **Ringlets of gold we will make for you** - this is the plunder of Egypt. **With points of silver**⁴⁰ - this is the plunder of the sea.

ומנן שנתן לנו את ממונם? שנאמר - וינצלו את מצרים: עשאוה כמצולה שאין בה דגים: דבר אחר, עשאוה כמצודה שאין בה דגן: למה מחבב הכתוב את בזת הים יותר מבזת מצרים? אלא מה שהיה בביתם נטלו במצרים: ומה שהיה בבתי תשוראות נטלו עליהם: וכן הוא אומר: כנפי יונה נחפה בכסף - זו בזת מצרים: ואברותיה בירקרק חרוץ - זו בזת הים: ותבלי ותבאי - זו בזת מצרים: בעדי עדיים - זו בזת הים: תורי זהב געשה לך - זו בזת מצרים: עם נקדות הכסף - זו בזת הים:

All the more so, the doubled and quadrupled good that the PLACE did for us! THEY brought us out from Egypt, and did judgment on them, and judged their deities, and killed their firstborn, and gave us their wealth, and split the sea for us, and took us through dryshod, and suppressed our enemies in it, and filled our needs in the desert 40 years, and fed us the manna, and gave us the Shabbat, and brought us to Mt. Sinai, and gave us the Torah, and brought us to Israel, and built us the Chosen House to atone for our iniquities.

על אחת כמה וכמה טובה כפולה ומכפלת למקום עלינו: שהוציאנו ממצרים ועשה בהם שפטים ועשה באלהיהם והרג את בכוריהם ונתן לנו את ממונם וקרע לנו את הים והעבירנו בתוכו בחרבה ושקע צרנו בתוכו וספק צרכנו במדבר ארבעים שנה והאכילנו את המן ונתן לנו את השבת וקרבנו לפני הר סיני ונתן לנו את התורה והכניסנו לארץ ישראל ובנה לנו את בית הבחירה לכפר על כל עונותינו:

Rabban Gamliel would say: all who have not said these three things on *Pesah* have not fulfilled their obligation, and these are they: *pesah*, *matza*, and *maror*.

רבן גמליאל היה אומר: כל שלא אמר שלשה דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו ואלו הן — פסח מצה ומרור:

37 Exodus 12:31

38 Psalm 68:14

39 Ezekiel 16:7

40 Song of Songs 1:11

The reader for the following paragraph points at the roasted bone.

The *pesah* that our ancestors would eat when the Temple stood, on account of what? On account of that the Holy Blessed One passed over the houses of our ancestors in Egypt, as it is said: **And you will say, it is the *pesah* offering for the CAUSE who passed over the houses of the children of Israel in Egypt when smiting Egypt, and saved our homes. And the people bowed and prostrated.**⁴¹

פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִים בְּזֶמֶן שְׂבִית
הַמִּקְדָּשׁ הִיא קִים עַל-שׁוּם מָה? עַל שׁוּם שֶׁפֶּסַח
הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל-בֵּיתִי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם
שֶׁנֶּאֱמַר — וְאָמַרְתֶּם זִבְח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה
אֲשֶׁר פָּסַח עַל-בֵּיתִי בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ
אֶת-מִצְרַיִם וְאֶת-בֵּיתֵינוּ הִצִּיל וַיִּקַּד הָעָם
וַיִּשְׁתַּחֲוּ:

Here we'll add a *piyyut* traditionally recited in North African and Iraqi communities after the *pesah* is mentioned. The acrostic spells out *Aharon Kohen* ("Aharon the Priest") as an acrostic, but it is uncertain whether this is an authorial signature or a mystical reference to the Biblical figure.

The communal refrain is *va-amartem zevah pesah hu l-Adonai*.

And Arrange, O faithful, praise
to God and slaughter the slaughter,
and you will say, it is the *pesah* offering
for the CAUSE.

וְאָמַרְתֶּם זִבְח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה:
Va-amartem... הָיָה לַיהוָה:
הָרִימוּ קוֹל שִׁירִים

Raise your voice in songs
celebrating this guarded night
on *matzot* and bitter herbs
eat and drink my wine.

וְאָמַרְתֶּם זִבְח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה:
Va-amartem... אָכְלוּ וּשְׁתּוּ יַיִן:
שִׁמְחוּ בְּלֵיל-שְׂמֹרִים
עַל-מִצּוֹת וּמָרִים

Of all firsts the first,
by the Faithful Messenger's hand,
from all oppressors' hand
saved all my throngs.

וְאָמַרְתֶּם זִבְח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה:
Va-amartem... עַל-יַד צִיר אֲמוּנִים
מִיַּד כָּל-מַעֲנִים
הִצִּיל כָּל-הַמּוֹנִי:

Now God's miracles I recall
and THEIR mercies I tell,
now I know

וְאָמַרְתֶּם זִבְח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה:
Va-amartem... נָסִי אֶל זִכְרָתִי
וַחֲסָדִיו סִפְרָתִי
עֲתָה יִדְעָתִי

that the CAUSE is great.
Like the stars of heaven,
Manasseh and Ephraim,
went out from Egypt
all the multitudes of the CAUSE.

וְאָמַרְתֶּם זִבְח־פֶּסַח הוּא לַיהוָה:
Va-amartem... כִּי-גָדוֹל יְהוָה:
כְּכּוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם
מִנְּשֵׁה וְאֶפְרַיִם
יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם
כָּל-צְבָאוֹת יְהוָה:

41 Exodus 12:27

THEY apportioned THEIR Teaching
to THEIR people and gathering
keeping THEIR commandment,
a people saved by the CAUSE.
Wondrous are Your works,
and vast are Your miracles!
Let all who trust in You say,
“Good to trust in the CAUSE!”

Va-amartem...

ואמרתם זבח־פסח הוא ליהוה:

הִנְחִיל תּוֹרָתוֹ
לְעַמּוֹ וְעֵדָתוֹ
שׁוֹמְרֵי מִצְוֹתָיו
עִם נֹשָׁע בִּיהוָה:
נִפְלְאִים מַעֲשָׂיָךְ
וְעֲצוּמִים נִסֶּיךָ
יֹאמְרוּ כָּל־חוֹסְדֶיךָ
טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה:

Va-amartem...

ואמרתם זבח־פסח הוא ליהוה:

The reader for the following paragraph holds up the *matza*.

This *matza* that we eat, on account of what? On account of that our ancestors' dough was not done leavening when the Sovereign, Sovereign of Sovereigns, the Holy Blessed One was revealed to them and redeemed them, as it is said: **And they baked the dough that they had brought out from Egypt into *matza*-cakes, unleavened, for they were forced out of Egypt and could not wait, nor had they made provisions.**⁴²

מָצָה זוֹ שֶׁאֲנִי אוֹכְלִים עַל־שׁוּם מָה? עַל־שׁוּם
שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בִּצָּקָם שֶׁל־אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ
עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים
הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וַיִּגְאֹלם שֶׁנֶּאֱמַר — וַיֹּאפּוּ
אֶת־הַבִּצָּק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם עִגְת מִצּוֹת
כִּי לֹא חָמֵץ כִּי־גִרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם וְלֹא יָכְלוּ
לְהִתְמַהֵּמֵה וְגַם־צִדָּה לֹא־עָשׂוּ לָהֶם:

The reader for the following paragraph holds up the *maror*.

This *maror* that we eat, on account of what? On account of that the Egyptians embittered the lives of our ancestors in Egypt, as it is said: **And they embittered their lives with hard work, with pitch and bricks and all sorts of field work, all the work that they worked for them crushingly.**⁴³

מָרֹר זֶה שֶׁאֲנִי אוֹכְלִים עַל־שׁוּם מָה?
עַל־שׁוּם שֶׁמָּרְרוּ הַמִּצְרַיִם אֶת־חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ
בְּמִצְרַיִם שֶׁנֶּאֱמַר — וַיִּמָּרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם
בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֵמָר וּבְלִבְנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה
בַּשָּׂדֶה אֵת כָּל־עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר־עָבְדוּ בָהֶם
בְּכֹפָר:

In many medieval *haggadot*, an illustration is included of a husband pointing at his wife when discussing *maror*, because *what's* more embittering than your *wife*, am I right, folks? This is proof that boomer comics have existed since long before their eponymous generation. I've decided not to include one, but I will point out that in the 15th century *Hileq* and *Bileq Haggadah* the wife responds in kind, and also is next to the knives.

42 Exodus 12:39

43 Exodus 1:14

You might notice an addition to the Seder plate that isn't part of the traditional number. This is the Fish of Miriam! The Fish of Miriam is a millennium-old tradition, recorded by Rav Sherira Gaon in 10th-century Iraq. He would always have three cooked foods on the seder plate.

- The egg, a product of the birds of the sky, a sign of renewal and rebirth, represented Moshe, the law, the heavens, and the revelational aspects of faith.
- The bone, a product of the animals of the field, a commemoration of the original *Pesah* sacrifice, represented Aharon, the priesthood, the earth, and the ritual aspects of faith.
- And the fish, a product of the constantly flowing water, represented Miriam, prophecy, the waters, and the spiritual aspects of faith.

We will recite the following two passages, pointing at the three foods as we get to the relevant signs.

For I raised you out from the land of Egypt, and from the slave-house freed you, and sent before you Moshe, Aharon, and Miriam.⁴⁴ כִּי הֵעֲלִיתִךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּמִבֵּית עַבְדִּים פָּדִיתִיךָ וְאֶשְׁלַח לְפָנֶיךָ אֶת־ מֹשֶׁה אַהֲרֹן וְ מִרְיָם: וּמְרִים:

The flock and the oxen all, as well as the animals of the field. The birds of the skies and the fish of the seas, traveling the path of the sea. Oh CAUSE our Master, how awesome is Your name throughout the earth!⁴⁵ צֶנֶה וְאַלְפִים כֻּלָּם וְגַם בְּהֵמֹת שָׂדֵי: צֶפֶר וְשָׁמַיִם וְדָגֵי הַיָּם עֹבְרֵי אֲרָחוֹת יָמִים: יְהוָה אֲדִלְגֶּנּוּ מִה־אֲדִיר שְׁמֶךָ בְּכָל־הָאָרֶץ:

In each and every generation one is required to see themselves as if they went out from Egypt, as it is said — **And you will tell your child on that day, saying, “On account of this the CAUSE did this to me when I went out of Egypt.”**⁴⁶ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר חַיֵּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת־עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם שְׁנֵאמַר — וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה יְהוָה לִי בִצְאוֹתִי מִמִּצְרַיִם:

Not our ancestors alone has the Holy Blessed One redeemed, but us too THEY redeemed with them, as it is said — **And us THEY saved from there, so as to bring us to give us the land THEY promised our ancestors.**⁴⁷ לֹא אֶת־אֲבוֹתֵינוּ בְּלֶבֶד גָּאֹל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אֲלָא אַף אֹתָנוּ גָּאֹל עִמָּהֶם שְׁנֵאמַר — וְאֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ לָתֵת לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאֲבוֹתֵינוּ:

We cover the *matza*, lift up our cups, and recite:

Thus we must thank, praise, laud, exult, exalt, glorify, bless, esteem, and acclaim the One who did for our ancestors and for us all these miracles. THEY brought us from enslavement to freedom, from sorrow to joy, from mourning to holiday, לְפִיכָךְ אֲנַחֲנוּ חַיִּיבִים לְהוֹדוֹת לְהִלֵּל לְשַׁבַּח לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדִּיר לְבָרֵךְ לְעִלָּה וּלְקַלֵּס לְמִי שֶׁעָשָׂה לְאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ אֶת־כָּל־הַנִּסִּים הָאֵלֶּה: הוֹצִיאָנוּ מֵעַבְדוּת לְחֵירוֹת מִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה

44 Micah 6:4

45 Psalm 8:9-10

46 Exodus 13:8

47 Deuteronomy 6:23

from darkness to great light, and
 from slavery to redemption, and we
 will say a new song before THEM.
 Praise YAH!

וּמֵאֲבֹל לְיוֹם טוֹב וּמֵאֲפֹלָה לְאֹזֶר גָּדוֹל
 וּמִשֻּׁעָבוֹד לְגֵאֻלָּה וְנֹאמַר לְפָנָיו שִׁירָה חֲדָשָׁה:
 הַלְלוּ־יָהּ:

Before the meal, we sing the first two psalms of Hallel. You can put your cup down temporarily.

Praise YAH!
Praise, servants of the CAUSE,
praise the name of the CAUSE!

Hálalu-Yah!
Hálalu ṣavdei Adonai,
Hálalu et shem Adonai!

הַלְלוּ־יָהּ |
 הַלְלוּ עַבְדֵי יְהוָה
 הַלְלוּ אֶת־שֵׁם יְהוָה:

May the name of the CAUSE be blessed
from now and forevermore!

Yahi shem Adonai mavorakh
me-ṣata v-ṣad ṣolam!

יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבֹרָךְ
 מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:

From the sunrise in the east to its set,
praised be the name of the CAUSE!

Mi-mizrah shémesh ṣad mavo'o
mahullal shem Adonai!

מִמִּזְרַח־שֶׁמֶשׁ עַד־מְבֹאֵז
 מְהַלֵּל שֵׁם יְהוָה:

High over all nations, the CAUSE,
over heaven THEIR glory!

Ram ṣal kol goyim, Adonai,
ṣal ha-shamayim kavodo!

רָם עַל־כָּל־גּוֹיִם | יְהוָה
 עַל הַשָּׁמַיִם כְּבוֹדוֹ:

Who is like the CAUSE our God,
who on high sits,

Mi k-Adonai Elohéinu,
ha-magbihi la-shavet,

מִי כִיהוָה אֱלֹהֵינוּ
 הַמַּגְבִּיחַ לַשֶּׁבֶת:

Who descends to see
heaven and earth?

Ha-mashpili li-r'ot
ba-shamayim u-va-áretz?

הַמַּשְׁפִּילִי לְרֹאזוֹת
 בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

Raises the poor from the dirt,
lifts the needy from the midden,

Maqimi me-ṣafar dal,
me-ashpot yarim evyon,

מְקִימִי מֵעַפְר דָּל
 מֵאַשְׁפֹּת יָרִים אֲבִיוֹן:

To seat them with nobles,
the nobles of THEIR people.

L-hoshivi ṣim nadvim,
ṣim nadvive ṣammo.

לְהוֹשִׁיבִי עִם־נְדִיבִים
 עִם נְדִיבֵי עַמּוֹ:

Seating a barren woman homebound,
a happy mother of children.
Praise YAH!⁴⁸

Moshivi ṣaqéret ha-báyit,
em ha-banim sameḥa.
Hálalu-Yah!

מוֹשִׁיבִי | עֹקֶרֶת הַבַּיִת
 אִם־הַבָּנִים שְׂמֵחָה
 הַלְלוּ־יָהּ:

When Israel was leaving Egypt,
Ya'akov's house from a barbaric
people,

*B-tzet Yisrael mi-Mitzráyim,
beit Ya'akov me-ʿam lo'ez,*

בְּצֵאת יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם
בֵּית יַעֲקֹב מֵעַם לֹעֵז:

Judah became THEIR holy one,
Israel THEIR dominion.

*Hayta Yehuda l-qodsho,
Yisrael mamshlotav.*

הִיְתָה יְהוּדָה לְקֹדֶשׁוֹ
יִשְׂרָאֵל מִמְשְׁלוֹתָיו:

The sea saw and fled,
the Jordan turned backwards.

*Ha-yam ra'a va-yanos,
ha-Yarden yissov l-aḥor.*

הַיָּם רָאָה וַיָּנָס
הַיַּרְדֵּן יָסָב לְאַחֹר:

The mountains danced like rams,
the hills like lambs.

*He-harim raqdu kh-eylim,
gava'ot ki-vnei tson.*

הַהָרִים רָקְדוּ כְּאַיִלִּים
גְּבָעוֹת כְּבְנֵי-צֹאן:

What's up, sea, that you fled,
Jordan, that you turned backwards?

*Ma lakhā ha-yam ki tanus,
ha-Yarden tissov l-aḥor?*

מַה-לָּךְ הַיָּם כִּי תָנֹס
הַיַּרְדֵּן תָּסָב לְאַחֹר:

Mountains, that you danced like
rams,
hills like lambs?

*He-harim tirqdu kh-eylim,
gava'ot ki-vnei tson?*

הַהָרִים תִּרְקְדוּ כְּאַיִלִּים
גְּבָעוֹת כְּבְנֵי-צֹאן:

Before the Master the earth quakes,
before the One God of Ya'akov,

*Mi-lifnei Adon ḥúli áretz,
mi-lifnei Elóah Ya'akov.*

מִלִּפְנֵי אֲדֹנָי חוֹלֵי אֶרֶץ
מִלִּפְנֵי אֱלֹהֵי יַעֲקֹב:

Who turns the rock into a water-pool,
the flint to a water-spring.⁴⁹

*Ha-hofkhi ha-tzur agam máyim,
ḥallamish l-ma'yno máyim.*

הַהֹפְכִי הַצּוּר אֶגַם-מַיִם
חֲלַמִּישׁ לְמַעַיְנוֹ-מַיִם:

Next, we will be reciting an extended poetic version of the conclusion-blessing of the *Maggid*, found in the siddur of Rav Sa'adia and the Yemenite rites among others. For those who prefer the normative Ashkenazi text, it is included within the extended text, written in larger print. We lift our cups.

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign
of Eternity, who redeemed us and our
ancestors from Egypt and brought us to
this night to eat on it *matza* and *maror*.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
גָּאֲלָנוּ וְגָאֵל אֶת-אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם וְהִגִּיעָנוּ
הַלֵּילָה הַזֶּה לֶאֱכֹל-בּוֹ מַצָּה וּמְרֹר:

בְּיַד חֲזָקָה וּבְזֹרַע נְטוּיָה
הָיוּ מַעֲנִים וּמִשְׁעַבְדִּים תַּחַת יַד פְּרַעָה מֶלֶךְ מִצְרַיִם
וּכְאֲרִזֵּי הַלְּבָנוֹן גָּבְהוּ בְּקוֹמָה
וְלֹהֲאֲבִיד אֶת-זִכְרָם מִקֶּרֶב תִּבֵּל
וַיַּתְּחִכֵּמוּ סוּד עַל-זֶרַע יִשְׂרָאֵל
וּבִתְשֻׁנִּיק גְּדוֹל קִצְרָה רוּחָם

אַתָּה גָּאֲלָתָ אֶת-אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם
בְּהִיּוֹת אֲבוֹתֵינוּ בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם
גַּם שָׁם פָּרוּ וָרָבוּ בְּעֶפֶר הָאֶרֶץ
דָּבַר פְּרַעָה הָרָשָׁע לְמַחֹת אֶת-שְׁמָם
הוּא וְעַמּוֹ בְּעֵצָה אַחַת הָיוּ
וַיִּמְרְרוּ אֶת-חַיֵּיהֶם בַּפֶּרֶךְ

כִּי יַד אֹיֵב גָּבְרָה עֲלֵיהֶם
 מִלֶּךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הֶאֱזִין לָהֶם
 מֹשֶׁה יָדִיד בְּחֻזֹּן הַשְּׁלַח לָהֶם
 וּבְמִינֵי נִגְעִים נִשְׁפָּטוּ בְּנֵי־חָם
 רֹאשִׁית בְּטָנָם לְדָבָר גָּדוֹל
 בְּכִי וּמִסְפַּד בְּכָל־חֻצוֹתֶיהָ
 וְאִין כּוֹשֵׁל בְּמִסְפַּר שְׁבָטָיו
 וַיִּגִּיעַם לִים־סוּף בְּרַחֲמִים רַבִּים
 שׁוֹנֵא רוֹדֵף בְּהֶמוֹן חִילוֹ
 לְבַקֵּשׁ רַחֲמִים מֵאֲבִיר יַעֲקֹב
 וְשִׁבְחוּ לְמַלְכָם עַל־רֹב נִפְלְאוֹתָיו
 לְהַשְׁלִיךְ שׁוֹנְאָיו אֶל־תּוֹךְ מְצוֹלָה
 וְקִים אֶת־הַשְּׁבוּעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם
 שֶׁהֵם מְטָלִים עַל־שִׁפְתֵי הַיָּם
 אָמַר מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלֵינוּ הַשְּׁלוֹם לְפָנֶי קוֹנֵנוּ
 אָמְרוּ פְּדוּיִים לְפָנֶי גּוֹאֲלָם וּמוֹשִׁיעָם

זָרַע יִשְׂרָאֵל אֲנַחָה לְבָשׁ
 חַי וְקִים שָׁמַע קוֹלָם
 טוֹב וַיִּשָּׂר גָּדֹל מֵהֶם
 יָחַד הֶרְאָם אוֹתוֹת שְׂדֵי
 כָל־בְּכוֹרֵיהֶם לַטֶּבַח מִסֶּר
 לָכֵן נִפְלָה צַעֲקָה גְּדוֹלָה בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרַיִם
 מִמַּעֲבָדוֹת לַחֲרוֹת יֵצְאוּ יְדִידִים
 נִהְגָּם בְּטוּבוֹ צוּר עוֹלָמִים
 סֶגֶר הָיָם עֲלֵיהֶם בְּהֶמוֹן גָּלִיו
 עֵינֵיהֶם נִשְׂאוּ לַמָּרוֹם
 פִּיהֶם פָּתְחוּ גְּאוּלֵי יְהוָה
 צָהַל רוֹכְבוֹ בְּאוֹיְבֵי עַמּוֹ
 קָרַע יְהוָה אֶת־מִי יַם־סוּף
 רָאוּ יְדִידִים בְּפִגְרֵי שׁוֹנְאֵיהֶם
 שִׁירָה וְזִמְרָה וְדַבְּרֵי הַלֵּל
 תְּהִלָּה וְתַפְאֶרֶת וְדַבְּרֵי תִשְׁבָּחוֹת

You redeemed our ancestors from Egypt, with a strong hand and an outstretched arm. Our ancestors were within the land of Egypt, suffering and laboring under Pharaoh king of Egypt's hand. But they were fruitful and multiplied like earth's dust, and grew in stature like the Lebanon cedars. You redeemed our ancestors from Egypt, with a strong hand and an outstretched arm. Our ancestors were within the land of Egypt, suffering and laboring under Pharaoh king of Egypt's hand. But they were fruitful and multiplied like earth's dust, and grew in stature like the Lebanon cedars. The seed of Yeshurun wore groaning, for the hand of the enemy was high over them. The Living and Enduring heard their voice, the Sovereign, Sovereign of sovereigns, the Holy Blessed One, gave ear to them. A good and upright one THEY raised from them, beloved Moshe in a vision was sent to them. Together he showed them the signs of Shaddai, and with distinct plagues the Hamites were judged. All their firstborns were given to the slaughter, the first of their wombs to a great disease. Thus a great cry fell within the land of Egypt, weeping and mourning in all her courtyards. From slavery to freedom the beloved ones went out, and none failed from the ranks of their tribes. The Rock of Eternities led them in THEIR goodness, and brought them to the Reed Sea in great compassion. The sea closed them in with its vast waves, the bigot pursued with his vast force. They raised their eyes to the Heights, to beg for compassion from Jacob's Might. The redeemed of the CAUSE opened their mouths, and praised their Sovereign for THEIR many wonders. The mounts of the people's enemies neighed to throw the bigots into the depths. The CAUSE split the waters of the Reed Sea and fulfilled THEIR oath that THEY swore to our ancestors. The beloved ones saw the bigots' corpses, for they were lain out on the shore of the sea. Song and hymn and words of praise said Moshe our master, peace be upon him, before his Maker. Praises and glory and words of laudation said the liberated before their Redeemer and Rescuer.

Thus, CAUSE our God and God of our ancestors, bring us to other festivals and pilgrimages to come to greet us in peace, rejoicing in the building of Your city and celebrating in Your labor. And we will eat there of the sacrifices and paschal offerings from which their blood is brought onto Your altar wall as desired, and we will thank You with a new song for our redemption and the liberation of our souls. Blessed are You, CAUSE, who redeemed Israel.

כֵּן יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יִגְיַעֲנוּ
 לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אַחֲרִים הַבָּאִים לְקִרְאָתָנוּ
 לְשָׁלוֹם שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירָךְ וְשִׂשִׁים
 בַּעֲבוּדָתְךָ: וְנֹאכַל שֵׁם מִן־הַזִּבְחִים
 וּמִן־הַפְּסָחִים אֲשֶׁר יִגְיַע דָּמָם עַל־קִיר
 מִזְבִּיחֶךָ לְרָצוֹן וְנוֹדָה לְךָ שִׁיר חֲדָשׁ
 עַל־גְּאֻלָּתָנוּ וְעַל־פְּדוּתֵנוּ נִפְשָׁנוּ:
 בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל:

Blessed are You, CAUSE
our God, Sovereign of Eternity,
Creator of the vine-fruit.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בוֹרֵא פְּרִי הַגֶּפֶן:

We recline to the left and drink our second cup.

Rohtza

Washing

רְחִיצָה

Once again, wash your hands.
With a *brakha* this time, without idle plans.

*Un'altra volta lavate le mani
con berahà senza pensieri vani.*

אֲנִי מְבָרֵךְ וְזוֹלָטָה לְאוֹרְטִי לִי מֵאֲנִי
קוֹן בְּרָכָה סִינְצָה פִּינְסִיירִי וְאֲנִי:

From the Venice Haggadah of 1609

We wash with a blessing.

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign
of Eternity, who sanctified us with THEIR
commandments and commanded us
about washing hands.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל-נְטִילַת יָדַיִם:

Motzi Matza

Blessings over the Matza

מוֹצִיא מַצָּה

Pick up the *matzot* on top of the set.
Say *ha-motzi lehem* but don't eat it yet!
But break that half, over which is quoth:
al akhilat matza — now eat them both!

*Piglia il scimùr di sopra e ci farai
hamozzi lehem, e non ne mangiarai.
Ma spezza quella mezza e detto poi
gnal ahilat mazza — mangia ambi doi.*

פִּילִיָּה אֵיל שְׁמוֹר דִּי סוֹפְרָה אִי צִי פֶּאֶרְאִי
הַמוֹצִיא לֶחֶם אִי נוֹן נִי מֵאֲנִי־רֵאִי:
מָה סְפִיצָה קוֹיִלָּה מִיזָּה אִי דִּיטוֹ פּוֹאִי
עַל אֲכִילַת מַצָּה מֵאֲנִיָּה אֲמִבִּי דּוֹאִי:

From the Venice Haggadah of 1609

Holding the two-and-a-half *matzot* in order, we say the following two blessings.

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign
of Eternity, who brings bread from the
earth.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
הַמוֹצִיא לֶחֶם מִן-הָאָרֶץ

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign
of Eternity, who sanctified us with THEIR
commandments and commanded us
about eating *matza*.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל-אֲכִילַת מַצָּה

We break the top two *matzot* into pieces the size of an olive, add salt, and eat while reclining.

(Note: my custom is to use the "rationalist's *k'zayit*" — i.e. the actual size of an actual olive.)

Maror

In haroset you'll make romaine be infused.
Saying *ʿal akhilat maror*, as it is used.

*Nel haróssèt lattuca avrai infusa
con dir qnal ahilat maror che s'usa.*

From the Venice Haggadah of 1609

We each take about an olive's worth of *maror* — originally romaine, in many communities horseradish.

(The *Shulhan 'Arukh* says not to use ground or processed *maror* for this step.)

Take the vegetable, dip it in the *haroset* provided, shake off the extra, and say:

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of Eternity, who sanctified us with THEIR commandments and commanded us about eating maror.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר
קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל־אֲכִילַת מִזְרֹה.

Eat sitting straight up.

Take a bit of maror and mix it into the discarded wine in the disposable cup.

(This is going somewhere, I promise!)

Korekh

The third *matza* fold like a book.
And *zekher la-miqdash* with a reluctant look.

*Del terzo scimùr volgi in una foglia
e di zeher lamicdasc di mala voglia.*

From the Venice Haggadah of 1609

We take a portion of *matza* (traditionally from the third, but I have extra), and a portion of *maror* (I use the ground horseradish here, since we've already fulfilled the requirement above) and, adding *haroset* to taste, make a sandwich. We say, without a blessing:

A remembrance of the Temple per Hillel. Thus Hillel would do when the Temple was standing: he would sandwich [the *pesah* offering], *matza* and maror and eat them together, to fulfill what was said: upon *matza* and maror-herbs they will eat it.

זָכַר לַמִּקְדָּשׁ כְּהִלֵּל. בֵּן עָשָׂה הֵלֵל בְּזִמְנֵי
שְׁבִית הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָיָם — הָיָה בּוֹרֵךְ
[פָּסַח] מַצָּה וּמְרוֹר וְאוֹכֵל בִּיחָד לְקָיָם מֵהַ
שֵׁנָאֵמַר — עַל־מַצּוֹת וּמְרוֹרִים יֹאכְלֵהוּ:

Shulhan 'Orekh Tablespread שֻׁלְחַן עוֹרֵךְ

Set the table, stuff your face with the food.
And eat as much as you feel in the mood.

*Concia la mensa e il cibo in bocca caccia
e mangia quanto voi che pro ti faccia.*

From the Venice Haggadah of 1609

קונצ'ייה לה מינסה אי איל ציבו אין בוקה קאצייה
אי מאנייה קואנטו וואי קי פרו טי פאצייה:

We start with **EGG WAR...** on the next page.

I'll pass out your equipment — one unpeeled hard-boiled egg.

The rules of the game are simple:

- Take your hard-boiled egg and tap it against your neighbor's hard-boiled egg.
- The goal is to crack your neighbor's egg while leaving your egg uncracked.
- The winner goes on to the next round.
- The winner of the tournament is declared EGG WINNER and gets to eat first.
- Take some of the discarded eggshell and mix it in to the disposable cup. (I swear this has a point!)

Okay now that that's over we eat!

Tsafun

The *afiqoman*, already set aside,
in the end will be eaten in devotion and pride.

Hidden

*L'aficómèn che già hai riservato
in fin, con devozion' sarà mangiato.*
From the Venice Haggadah of 1609

צפון

לְאַפִּיקוֹמָן כִּי גֵיהָ אֵאָי רִיסִירְבָּאטוֹ
אֵין פֵּין קוֹן דִּיוּצִיֹּן סָאָרְהָ מֵאַנְיָאטוֹ:

Make sure you're full, because this is the last food we eat until tomorrow!
We retrieve the *afiqoman* and say:

A remembrance of the *pesah* sacrifice that
was eaten when full.

זָכֹר לְקִרְבֵּן פֶּסַח הַנֶּאֱכָל עַל־הַשּׁוֹבֵעַ:

We eat it reclining.

Barekh

Without eating or drinking anything more,
Bentsh with a *zimmun*, at least three or four.

Bless

*Senza mangiar' né ber' altro procura
dir berahà e per zimmun pon' cura.*
From the Venice Haggadah of 1609

בִּרְךְ

סִינְצָה מֵאַנְיָאָר נִי בִיר אֶלְטֵרֹ פֶּרוֹקוֹרָה
דִּיר בִּרְכָה אֵי פִיר זְמוֹן פֹּון קוֹרָה:

We pour the third cup and recite the *birkat ha-mazon*.

Included within are poetic additions from the Cairo Geniza. Originally these poems would have replaced the entire *birkat ha-mazon*, but here they are inserted before the concluding verses of each paragraph.

A song of the stairs. When the CAUSE would return the returning of Zion we would be like dreamers. Thus full would be our mouths with laughter and our tongues joy; thus the nations will say, "The CAUSE has done greatness with them!" The CAUSE has done greatness
Shir ha-ma'alot. B-shuv Adonai et shivat Tziyyon hayínu k-holmim. Az yimmale sahoq pínu u-Ishonénu rina; az yomru va-goyim higdil Adonai la'asot 'im éleh. Higdil Adonai la'asot 'immánu; hayínu samehim. Shuva

נְשִׁיר הַמַּעֲלוֹת בְּשׁוּב יְהוָה אֶת־שִׁיבַת
צִיּוֹן הָיִינוּ כְּחִלְמִים: אֲזִי יִמָּלֵא שִׁחוֹק
פִּינוֹ וְלִשְׁוֹנָנוּ רִנָּה אֲזִי יֹאמְרוּ בְּגוֹיִם
הַגְדִּיל יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִם־אֱלֹהֵי: הַגְדִּיל
יְהוָה לַעֲשׂוֹת עִמָּנוּ הָיִינוּ שְׂמֵחִים:

שובה יהוה אֶת־שְׁבִיתָנוּ שְׁבוּתָנוּ
 with us, we would be happy. Adonai et shəvitenu
 Return, CAUSE, our returning, ka-afiqim ba-négev.
 like arroyos in the desert. Ha-zor'im b-dim'a b-
 Those who sow in tears will rina yiqtzóru. Halokh
 reap in joy. One going out yelekh u-vakho nose
 weeping, carrying a seed-bag méshekh ha-zara' bo
 will come in cheer carrying yavo v-rina nose
 his sheaves.⁵⁰ alumotav.

פְּאִיקִים בִּנְגֹב: הַזֹּרְעִים בְּדִמְעָה
 בְּרִנָּה יִקְצְרוּ: הֶלֶוֶד יֵלֵךְ | וּבִכְהָ נִשָּׂא
 מִשְׁדֵּה־הַזֶּרַע בְּאֵיבָא בְרִנָּה נִשָּׂא
 אֶלְמֹתָיו:

Leader:	My friends, let us bless!	<i>Haverai nəvarekh!</i>	חֲבֵרֵי נְבָרֵךְ:	מְנַהֵיג:
Eaters, leader repeats:	May the name of the CAUSE be blessed from now and forevermore! ⁵¹	<i>Yəhi shem Adonai məvorakh me-ʿata v-ʿad ʿolam!</i>	יְהִי שֵׁם יְהוָה מְבָרָךְ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם:	אוֹכְלִים וּמְנַהִיג חֹזֵר:
Leader:	With permission of our teachers and masters and friends, let us bless [with 10: the God] from Whom we ate.	<i>Bi-rshut maranan v- rabanan va-ḥaverai, nəvarekh [with 10 Elohéinu] she-akhálnu mi-shelo.</i>	בְּרִשּׁוֹת מָרָנָן וְרַבָּנָן וְחֲבֵרֵי נְבָרֵךְ [בַּעֲשֶׂרָה אֱלֹהֵינוּ] שֶׁאֲכָלְנוּ מִשְׁלוֹ.	מְנַהֵיג:
Eaters, leader repeats:	Bless [with 10: the God] from Whom we ate, and in Whose goodness we live!	<i>Barukh [with 10 Elohéinu] she-akhálnu mi-shelo, uv-tuvo ḥayyínu.</i>	בָּרוּךְ [בַּעֲשֶׂרָה אֱלֹהֵינוּ] שֶׁאֲכָלְנוּ מִשְׁלוֹ וּבְטוּבוֹ חַיֵּינוּ	אוֹכְלִים וּמְנַהִיג חֹזֵר:
All:	Blessed be, blessed be THEIR name!	<i>Barukh hu u-varukh shamo!</i>	בָּרוּךְ הוּא וּבָרוּךְ שְׁמוֹ:	הַכֹּל:

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of Eternity, who feeds the whole world in goodness, in grace and kindness and compassion. THEY give bread to all flesh, for eternal is THEIR kindness.⁵² And in THEIR great goodness THEY have never withheld us and will never withhold us food ever and ever for the sake of THEIR great name, for THEY feed and provide for all and are good for all and establish food for all THEIR creations that THEY created.

בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַזֶּה
 אֶת־הָעוֹלָם כֻּלּוֹ בְּטוּבוֹ בְּחֵן בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים:
 הוּא נָתַן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:
 וּבְטוּבוֹ הַגָּדוֹל תָּמִיד לֹא־חָסַר לָנוּ וְאֵל־יָחַסַּר
 לָנוּ מִזֶּזֶן לְעוֹלָם וְעַד בְּעֶבֶר שְׁמוֹ הַגָּדוֹל כִּי־הוּא
 אֵל זֶן וּמִפְרִיָס לְכָל וּמַטִּיב לְכָל וּמַכִּין מִזֶּזֶן
 לְכָל־בְּרִיּוֹתָיו אֲשֶׁר בָּרָא:

50 Psalm 126:6

51 Psalm 113:2

52 Psalm 135:25

The nation whose eyes are pools was crushed with pitch and bricks. The Proud One peered at her through her lattice, knocking for her with healing and remedy. So, at midnight, then THEY passed over, and fulfilled the statement THEY conversed. This God of mine passed over the entrances, graced them in eating the *Pesah* offering.

As it is written: **And you will say, it is the *pesah* offering for the CAUSE who passed over the houses of the children of Israel in Egypt when smiting Egypt, and saved our homes. And the people bowed and prostrated.**⁵³

And it is said: **You open Your hand and sate all life as willed.**⁵⁴

Blessed are You, CAUSE, who feeds all.

We thank You, CAUSE our God, for the sweet and good and wide land that You bequeathed to our ancestors, and for You, CAUSE our God, having brought us out of Egypt, and freed us from the slave-house, and for Your covenant that You engraved in our flesh, and or the life, grace, and mercy that You graced us, and for the eating of the food that You feed and provide us for always every day, every time, and every hour. For all that, CAUSE or God, we thank You and bless You; blessed be Your name in the mouths of all life always forever and ever.

אֹם עֵינֶיהָ בְּרָכָה בְּחֶמֶר וּבִלְבָּנִים פְּרוּכָה
גָּאָה הַצֵּיץ לָהּ מִחֶרֶכָּה דָּפַק עָלֶיהָ בְּמַרְפָּא וְאַרְכָּה:
הֵן חֲצוֹת לַיְלָה אִזּוּ פֶּסַח וְקִיָּם מֵאֲמַר אֲשֶׁר שָׁח
זֶה אֵלַי עַל-פִּתְחֵי פֶסַח חֲנָנִים בְּאֲכִילַת זֶבַח פֶּסַח:

כַּכְתוּב: וְאִמְרָתֶם זֶבַח-פֶּסַח הוּא לַיהוָה אֲשֶׁר פָּסַח
עַל-בְּתֵי בְנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם בְּנִגְפוֹ אֶת-מִצְרַיִם
וְאֶת-בְּתֵינוּ הִצִּיל וַיִּקַּד הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ:

וְנֹאמַר: פּוֹתַח אֶת-יָדְךָ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל-חַי רָצוֹן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה הַזֶּן אֶת-הַכּוֹל:

נוֹדָה לָךְ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל-שֶׁהִנְחַלְתָּ לְאַבֹּתֵינוּ
אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה וְעַל-שֶׁהוֹצַאתָנוּ
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וּפָדִיתָנוּ מִבֵּית
עֲבָדִים וְעַל-בְּרִיתְךָ שְׁחַתְמָתָ בְּבָשָׂרֵנוּ
וְעַל-תּוֹרַתְךָ שְׁלֵמִדְתָּנוּ וְעַל-חֻקֶּיךָ שֶׁהוֹדַעְתָּנוּ,
וְעַל-חַיִּים חַן וְחֶסֶד שְׁחֻנַּנְתָּנוּ וְעַל-אֲכִילַת מִזֹּן
שְׂאֵתָה זֶן וּמִפְרִיָּם אוֹתָנוּ תָמִיד בְּכָל-יוֹם
וּבְכָל-עֵת וּבְכָל-שָׁעָה: וְעַל הַכֹּל יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ
בְּפִי כָל-חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:

Slaughtering the first-virility of the Lydians, they went out crushed with wealth from the slave-house. All say "Glory!" and there stand in awe — thus THEY redeemed them from enslaving. From stresses You brought them out, the souls that You freed. Eternal the covenant You cut with them, for the law and land that You bequeathed them.

טָבַח אוֹנֵי לוּדִים יֵצְאוּ פְּרוּכִים בְּעֹשֶׁר מִבֵּית עֲבָדִים
כָּלוּ אוֹמֵר כְּבוֹד וְשֵׁם בִּירָאָה עוֹמְדִים לָכֵן גָּאֻלָּם מִמַּעֲבָדִים:
מִצְרוֹת אַתָּה הוֹצַאתָ נַפְשוֹת אֲשֶׁר פָּדִיתָ
סֵלָה בְּרִית לָמוֹ כֶּרֶת עֲבוֹר דָּת וְאֶרֶץ אֲשֶׁר אוֹתָם הִנְחַלְתָּ:

53 Exodus 12:27

54 Psalm 135:16

As it is written: a land of wheat and barley and grapes and figs and pomegranates; a land of olive oil and honey.⁵⁵

And it is said: **And you will eat and be satiated and bless the CAUSE your God for the good land that was given you.**

בְּכַתּוּב: אֶרֶץ חֹטֶה וְשֹׁעֵרָה וְגֶפֶן וְתַאֲנָה וְרִמּוֹן אֶרֶץ זֵית וְשֶׁמֶן וְדִבְשׁ:

וְנֹאמָר: וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאֶרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַן־לְךָ:

Blessed are You, CAUSE, for the land and for the food.

Have compassion, please, CAUSE our God, on Israel Your people, and on Jerusalem Your city, and on Zion the dwelling-place of Your glory, and on the reign of the house of David Your anointed, and on the Great and Holy House over which Your name is called. Our God, our Parent, shepherd us, feed us, provide for us, sustain us, and relieve us, and make relief for us, CAUSE our God, speedily from all stresses, and please do not make us needy, CAUSE our God, neither for the gifts of flesh and blood nor for their loans, but only from Your hand, full and open and holy and wide, that we not be shamed or disgraced ever and ever,

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה עַל־הָאֶרֶץ וְעַל־הַמְּזוֹן:

רַחֲס־נָא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל־יִשְׂרָאֵל עַמְּךָ וְעַל־יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל־צִיּוֹן מִשְׁכַּן כְּבוֹדְךָ וְעַל־מַלְכוּת בֵּית־דָּוִד מְשִׁיחֶךָ וְעַל־הַבַּיִת הַגָּדוֹל וְהַקְדוֹשׁ שְׁנִקְרָא שְׁמֶךָ עָלָיו: אֱלֹהֵינוּ אָבִינוּ רַעֲנוּ זִנְגְנוּ פִּרְנָסְנוּ וְכַלְכַּלְנוּ וְהַרְוִיחֵנוּ וְהַרְוֵחַ־לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מְהֵרָה מִכָּל־צָרוֹתֵינוּ וְנֹא־אֶל־תִּצְרִיכֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לֹא־לִידֵי מַתָּנָה בָּשָׂר וָדָם וְלֹא־לִידֵי הַלְוָאָתָם כִּי־אִם לְיָדְךָ הַמְּלָאָה הַפְּתוּחָה הַקְּדוּשָׁה וְהַרְחֲבָה שְׁלֹא־יִבּוֹשׁ וְלֹא־נִכָּלֵם לְעוֹלָם וָעֶד:

On Shabbat add: Desire and strengthen us, CAUSE our God, with Your commandments, and with the commandment of the great and holy seventh Sabbath day, for this day is great and holy before You to rest on it and relax on it in love as the commandments of Your will, and in Your will let us rest, CAUSE our God, that there be no stress or sorrow or moaning on the day of our resting, and show us, CAUSE our God, the comforting of Zion Your city and the building of Jerusalem Your holy city for You are a Master of salvation and a Master of comfort.

רָצָה וְהַחֲלִיצֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ וּבְמִצְוֹת יוֹם הַשְּׁבִיעִי הַשַּׁבָּת הַגָּדוֹל וְהַקְּדוֹשׁ הַזֶּה כִּי יוֹם זֶה גָּדוֹל וְקְדוֹשׁ הוּא לִפְנֶיךָ לְשַׁבָּת־בּוֹ וּלְנוּחַ־בּוֹ בְּאַהֲבָה בְּמִצְוֹת רְצוֹנְךָ וּבְרִצְוֹנְךָ הַנִּיחַ־לָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שְׁלֹא תִהְיֶה צָרָה וִיגוֹן וְאַנְחָה בַּיּוֹם מְנוּחָתֵנוּ וְהִרְאֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּנַחֲמַת צִיּוֹן עִירְךָ וּבְבִנְיַן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קֹדֶשְׁךָ כִּי אַתָּה הוּא בֹּעַל הַיְּשׁוּעוֹת וּבֹעַל הַנַּחֲמוֹת:

Our God and God of our ancestors, may these ascend and come and arrive and be seen and be desired and be heard and be accounted and be remembered: our memories and our accounts, and the memory of our ancestors, and the memory of the anointed son of David Your servant, and the memory of Jerusalem Your holy city, and the memory of all Your people the house of Israel before you, for survival, for goodness, for grace, for kindness, and for compassion, for life, and for peace, on this pilgrimage of *matza*. Remember us on it, CAUSE our God, for good, and account us on it for blessing, and save us on it for life. And by word of salvation and compassion, have mercy and grace and compassion on us and save us, for our eyes turn to You, for a merciful compassionate Sovereign God are You.

And build Jerusalem, Your holy city, speedily in our days.

Freed, they sang songs as the Tanites drowned in the breaking-waves. Your communities went out in songs, singing cheer and praise. Boundary-Setter, free us on this day, as You — awesome and terrific — freed. Build there the city, from the day you will delight us with the joy of this day.

As it is written: **This day the CAUSE made; let us cheer and rejoice on it.**⁵⁶

And it is said: Building Jerusalem is the CAUSE; gathering the exiles of Israel.⁵⁷

Blessed are You, CAUSE, who compassionately builds Jerusalem, *amen*.

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of Eternity, our God, our our Parent, our Sovereign, our Noble, our Creator, our Redeemer, our Maker; our Holy One, Jacob's Holy One; our Shepherd, Israel's Shepherd;

אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ יַעֲלֶה וְיָבֹא וְיִגִּיעַ וְיִרְאֶה וְיִרְצֶה וְיִשְׁמַע וְיִפְקֹד וְיִזְכֹּר זְכוּרֵנוּ וּפְקֻדוֹתֵנוּ וְזִכְרוֹן אֲבוֹתֵינוּ וְזִכְרוֹן מָשִׁיחַ בְּזִדְדוֹ עַבְדְּךָ וְזִכְרוֹן יְרוּשָׁלַיִם עִיר קְדֻשָּׁךְ וְזִכְרוֹן כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְפָנֶיךָ לְפָלִיטָה לְטוֹבָה לְחַן וּלְחַסֵּד וּלְרַחֲמִים לְחַיִּים וּלְשָׁלוֹם בְּיוֹם חֲגֵה־מִצּוֹת הַזֶּה: זָכְרֵנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בּוֹ לְטוֹבָה וּפְקֻדָּנוּ בּוֹ לְבִרְכָּה וְהוֹשִׁיעֵנוּ בּוֹ לְחַיִּים: וּבְדַבַּר יְשׁוּעָה וּרְחֻמִּים חוּס וְחַנּוּנוֹ וְרַחֵם עָלֵינוּ וְהוֹשִׁיעֵנוּ כִּי אֱלֹהֶיךָ עֵינֵינוּ כִּי אֵל מֶלֶךְ חַנוּן וְרַחוּם אַתָּה:

וּבִנֵּה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקְּדֹשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ:

פְּדוּיִים שָׁרְרוּ שִׁירִים	צוּעִים כְּטַבְּעוֹ בְּמַשְׁבָּרִים
קָהֳלֶיךָ יָצְאוּ בְּשִׁירִים	רָגְזוּ וְהִלֵּל מְשׁוֹרְרִים
שִׁדְי פָּדְנוּ בְּזֶה הַיּוֹם	כְּפָדִית נֹרָא וְאִים
תְּבִנֶה שֵׁם הָעִיר מִיּוֹם	תִּחְדְּנוּ בְּשִׂמְחַת זֶה הַיּוֹם
כְּפִתּוֹב:	זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה וְנִשְׂמַחָה בּוֹ:
וְנֶאֱמַר:	בּוֹנֵה יְרוּשָׁלַם יְהוָה נְדַחֵי יִשְׂרָאֵל יִכְבֹּס:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה בּוֹנֵה בְּרַחֲמָיו יְרוּשָׁלַיִם אָמֵן:

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הָאֵל אֲבִינוּ מִלְכֵנוּ אֲדִירֵנוּ בּוֹרְאֵנוּ גּוֹאֲלֵנוּ יוֹצְרֵנוּ קְדוֹשֵׁנוּ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב רוֹעֵנוּ רוֹעֵה יִשְׂרָאֵל

56 Psalm 118:24

57 Psalm 147:2

the Sovereign who is good and does good to all, for every day THEY did, do, and will do good to us; THEY rewarded, reward, and will reward us forever with grace and kindness and compassion and relief and rescue and success, blessing and salvation, comfort, providence and sustenance and compassion and life and peace and all good; and will never make us lack in any good.

May the Compassionate One...
reign over us forever and ever!

May the Compassionate One...
be blessed in heaven and earth!

May the Compassionate One...
be lauded in all generations,
glorified by us forever to all infinities,
acclaimed by us forever to all
eternities!

May the Compassionate One...
provide for us honorably!

May the Compassionate One...
break the yokes from off our necks,
and lead us unified to our land!

May the Compassionate One...
send us great blessing in this house,
and on this table from which we ate!

May the Compassionate One...
send us Eliyáhu the Prophet of blessed
memory, who will bring us good
tidings of salvation and comfort!

הַמֶּלֶךְ הַטוֹב וְהַמְּטִיב לְכָל שְׂבָכָל-יוֹם וְיוֹם הוּא
הַטֵּיב הוּא מְטִיב הוּא יִיטִיב לָנוּ הוּא גִמְלָנוּ
הוּא גּוֹמְלָנוּ הוּא יְגַמְלָנוּ לָעֵד לַחַן וְלַחֶסֶד
וְלִרְחָמִים וְלִרְוַח הַצֶּלֶה וְהַצֹּלָה בִּרְכָה וְיִשׁוּעָה
נְחָמָה פִּרְנָסָה וְכִלְכָּלָה וְרַחֲמִים וְחַיִּים וְשָׁלוֹם
וְכָל-טוֹב וּמְכַל-טוֹב לְעוֹלָם אֶל-יַחְסְרָנוּ:

הַרְחֵמֵן הוּא יְמַלּוֹךְ עָלֵינוּ לְעוֹלָם וָעֶד!

הַרְחֵמֵן הוּא יִתְבָּרֵךְ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ!

הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁתַּבַּח לְדוֹר דּוֹרִים
וְיִתְפָּאֵר בָּנוּ לָעֵד וּלְנֶצַח נְצָחִים
וְיִתְהַדָּר בָּנוּ לָעֵד וּלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים!

הַרְחֵמֵן הוּא יַפְרִינֵסֵנוּ בְּכָבוֹד!

הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁבּוֹר עָלֵינוּ מֵעַל צְוֹאֲרֵנוּ
וְהוּא יוֹלִיכֵנוּ קוֹמָמִיּוֹת לְאַרְצֵנוּ!

הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁלַח-לָנוּ בִּרְכָה מְרִבָּה בַּבַּיִת הַזֶּה
וְעַל שֻׁלְחַן זֶה שְׂאֵכְלָנוּ עָלֵינוּ!

הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁלַח-לָנוּ אֶת-אַלְיָהוּ הַנָּבִיא זְכוֹר
לְטוֹב וְיִבְשֹׁר-לָנוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת
יִשׁוּעוֹת וְנְחָמוֹת!

May the Compassionate One...
send us Serah daughter of Asher
the wise woman to teach us new teaching!

May the Compassionate One...
bless the state of Israel
that it can be the first flowering of redemption!

הַרְחֵמֵן הוּא יִשְׁלַח-לָנוּ אֶת-שֶׁרָח בַּת-אַשֵּׁר
הָאִשָּׁה הַחֲכָמָה וְתִלְמַד לָנוּ לְמוֹד חֲדָשׁ!

הַרְחֵמֵן הוּא יְבָרֵךְ אֶת-מְדִינַת יִשְׂרָאֵל
שֶׁתְּהֵא רֵאשִׁית צְמִיחַת גְּאֻלָּתָנוּ!

May the Compassionate One bless...

הַרְחֵמֵן הוּא יְבָרֵךְ

Guest says:

the master of this house,
him and his house
and all that is his...

host says:

אֹתִי וְאֶת-כָּל-
me and
all that
is mine...
אֲשֶׁר-לִי

אֶת-בֵּעַל הַבַּיִת הַזֶּה אוֹתוֹ
וְאֶת-בֵּיתוֹ וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר-לּוֹ

אוֹתָנוּ וְאֶת-כָּל-אֲשֶׁר לָנוּ כִּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַכְנוּ

us and all that is ours; just as our
forefathers Avraham, Yitshaq, and
Ya'akov were blessed, "in all, from all,
all," and our foremothers Sarah, Rivqa,
Raḥel, and Leah were blessed, "do
good, good of, good, good," thus may
THEY bless us all together with a full
blessing, and we say amen!

אֲבוֹתֵינוּ אַבְרָהָם יִצְחָק וְיַעֲקֹב בְּכָל
מָכַל כָּל וְאִמּוֹתֵינוּ שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל
וְלֵאָה הֵיטִיב טוֹבַת טוֹב כֵּן יְבָרֵךְ
אוֹתָנוּ כָּלְנוּ יַחַד בְּבִרְכָּה שְׁלֵמָה וְנֹאמַר
אָמֵן!

בְּמָרוֹם יִלְמְדוּ עֲלֵיהֶם וְעָלֵינוּ זְכוֹת

On high they will teach them and us
merit to be a watch for peace, that we
may carry a blessing from the CAUSE
and justice from the God of our
salvation and find grace and good
sense in the eyes of God and man!

שֶׁתִּהְיֶה לְמִשְׁמֶרֶת שָׁלוֹם וְנִשְׂאָ בְּרָכָה
מֵאֵת יְהוָה וְצִדְקָה מֵאֱלֹהֵי יִשְׁעָנוּ
וְנִמְצָא חֵן וְשָׂכָל טוֹב בְּעֵינֵי אֱלֹהִים
וְאָדָם!

On Shabbat add:

May the Compassionate One...

let us inherit a day that is entirely
Sabbath and rest for eternal life!

הַרְחֵמֵן הוּא יִנְחִילֵנוּ יוֹם שְׂכָלוֹ שַׁבָּת

וּמְנוּחָה לְחַיֵּי הָעוֹלָמִים

May the Compassionate One...

let us inherit a day entirely good!

הַרְחֵמֵן הוּא יִנְחִילֵנוּ יוֹם שְׂכָלוֹ טוֹב!

May the Compassionate One...

merit us to the messianic era
and the life of the world to come!

הַרְחֵמֵן הוּא יִזְכֵּנוּ לִימֹת הַמָּשִׁיחַ

וּלְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא!

**Tower of salvation to THEIR
sovereign, doing kindness to THEIR
anointed, to David and his seed
forevermore.⁵⁸ May the Maker of
peace on high⁵⁹ make peace on us
and on all Israel and say amen.
Revere the CAUSE, holy ones, for
those who revere THEM lack nothing.
Lions waste away and starve, but
those who seek the CAUSE never lack
any good.⁶⁰ Thank the CAUSE who is**

מִגְדוֹל מְגִדֵּל יְשׁוּעוֹת מַלְכוּ וְעֲשֵׂה-חֶסֶד לְמַשִּׁיחוֹ
לְדָוִד וּלְזֶרְעוֹ עַד-עוֹלָם: עֲשֵׂה שָׁלוֹם בְּמִרוֹמָיו
הוּא יַעֲשֶׂה שָׁלוֹם עָלֵינוּ וְעַל-כָּל-יִשְׂרָאֵל וְנֹאמַר
אָמֵן: יִרְאוּ אֶת-יְהוָה קִדְּשׁוּ כִּי-אֵין מַחְסוֹר
לִירְאָיו: כְּפִירִים רָשׁוּ וְרַעֲבּוּ וְדָרְשׁוּ יְהוָה

58 Samuel 2:22:51

59 Job 25:2

good, for eternal is THEIR kindness!⁶¹ You open Your hand and sate all life as willed.⁶² Blessed be the man who trusts in the CAUSE and makes the CAUSE his trust.⁶³ I was young and now I have aged and I have not looked on as a righteous person was lost or his seed begged for bread.⁶⁴ The CAUSE grants strength to THEIR people; the CAUSE blesses THEIR people with peace.⁶⁵

לֹא־יִחְסְרוּ כָּל־טוֹב: הוֹדוּ לַיהוָה כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדָּו: פִּוְתַח אֶת־יָדָךְ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל־חַי רִצּוֹן: בְּרוּךְ הַגִּבֹּר אֲשֶׁר יִבְטַח בִּיהוָה וְהָיָה יְהוָה מִבְּטָחוֹ: גֵּר | הָיִיתִי גַם־זָקֵנְתִי וְלֹא־רָאִיתִי צַדִּיק נִעְזֵב וְזָרְעוֹ מִבֶּקֶשׁ־לֶחֶם: יְהוָה עֹז לְעַמּוֹ יִתֵּן יְהוָה | יְבָרֶךְ אֶת־עַמּוֹ בְּשָׁלוֹם:

Blessed are You, CAUSE
our God, Sovereign of Eternity,
Creator of the vine-fruit.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בּוֹרֵא פְרֵי הַגֶּפֶן:

We drink the third cup while reclining.

Hallel

Praise

הַלֵּל

We start with *Shfókh* and with *Hallel* we're ending.
Bless the One who saved you with a hand extending!

*Scefóch comincia ed il hallél finisci
e quel che ti a salvo benedisci.*

שְׁפֹךְ קוֹמִינְצִיָּה אִיט אֵיל הַלֵּל פִּינִישִׁי
אִי קוֹיֵל קִי טִי אַה סַאֲלוֹטוֹ בִּינִידִישִׁי:

From the Venice Haggadah of 1609

Oddly enough for a section called praise, we start with curses.
A question for discussion: why do you think that is?

We pour the fourth cup, as well as the cups for Elijah and Serah.

Then we open the door and say:

Pour out Your wrath on the nations that do not know You, and on the kingdoms that do not call by Your name! For they have eaten Jacob and destroyed his pasture.⁶⁶ Pour on them Your rage, and let reach them Your burning anger.⁶⁷ Pursue them in anger and destroy them from under the divine heavens.⁶⁸

שִׁפְךָ חֲמַתְךָ אֶל־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּךָ
וְעַל מַמְלָכוֹת אֲשֶׁר בְּשִׁמְךָ לֹא קָרְאוּ: כִּי
אָכְלוּ אֶת־יַעֲקֹב וְאַת־נִגְוָהוּ הַשָּׂמוֹ:
שִׁפְךָ־עָלֵיהֶם זַעֲמָךְ וַחֲרוֹן אַפְּךָ יִשְׁיָגֵם:
תִּרְדָּף בְּאֵף וְתִשְׁמִידֵם מִתַּחַת שָׁמַיִם יְהוָה:

60 Psalm 34:10-11

61 Psalm 136:1

62 Psalm 135:16

63 Jeremiah 17:7

64 Psalm 37:25

65 Psalm 29:11

66 Psalm 79:6-7

67 Psalm 69:25

68 Lamentations 3:66

Okay, so remember that disposable cup with the drips of plague-wine and the maror and eggshells?

I call it the Cup of Curses.

This is my "suitable for a fifth-floor apartment" in Jerusalem adaptation of a custom recorded among the Jews of Kurdistan:

"In Oshno they dip the index finger in wine for each of the Ten Plagues... They sprinkle the drop in an empty eggshell and they also add a little arak, tobacco and maror. One of the men takes the egg and throws it quietly at the threshold of a Kurd who is known as a Jew-hater. He returns quietly and washes his face and hands before he continues to participate in the Seder."

We need a volunteer to flush it down the toilet in honor of the antisemites y"sh who deserve it*, then wash their hands and return to the table.

While the door is open, we sing songs for Elijah and Serah:

	<i>Eliyáhu ha-navi.</i>	אֱלִיָּהוּ הַנָּבִיא	אֱלִיָּהוּ הַנָּבִיא
	<i>Eliyáhu ha-tishbi.</i>		
Eliyáhu the Prophet, Eliyáhu the Tishbite, Eliyáhu the Gileadite.	<i>Eliyáhu, Eliyáhu, Eliyáhu ha-gil'adi.</i>	אֱלִיָּהוּ הַגִּלְעָדִי:	אֱלִיָּהוּ, אֱלִיָּהוּ
Speedily in our days may he come with the Messiah son of David.	<i>Bi-mhera v-yaménu, yavo elénu</i>	יָבוֹא אֵלֵינוּ	בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ
	<i>'im Mashiá'h ben David, 'im Mashiá'h ben David.</i>	עִם־מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד:	עִם־מָשִׁיחַ בֶּן־דָּוִד,
	<i>Bat Asher hi, Sérah shamah.</i>	בַּת־אַשֶּׁר שְׂרָאָתָהּ	בַּת־אַשֶּׁר הִיא סֶרַח שָׁמָּה
Daughter of Asher, Serah her name. Daughter of Asher who saw. Daughter of Asher, the daughter who saved a city in her wisdom. She comforted our patriarch, and will comfort us with her explanations of the Teaching and her new song.	<i>Bat Asher she-ra'ata. Bat Asher, ha-bat asher hitsila 'ir b-hokhmatah.</i>	הַצִּילָה עִיר בְּחֻכְמָתָהּ:	בַּת אֲשֶׁר, הַבַּת אֲשֶׁר
	<i>Hi nihamá et avínu v-tinna'hem otánu</i>	וְתַנְחֵם אוֹתָנוּ	הִיא נִחְמָה אֶת־אַבְנֵינוּ
	<i>b-ferushéha ba-Tora uv-shiratah ha-ḥadasha.</i>	וּבְשִׁירָתָהּ הַחֲדָשָׁה:	בְּפִירוּשֶׁיהָ בַּתּוֹרָה

The door may be closed.

And now we continue with the rest of *Hallel*...

Not for us, CAUSE, not for us, but for Your own name grant glory, for Your kindness, for Your truth.	לֹא לָנוּ יְהוָה לֹא־לָנוּ	כִּי־לְשִׁמְךָ תֵּן כְּבוֹד	עַל־חֲסִדֶּיךָ עַל־אַמְתְּךָ:
Why should the nations say, "where is their God?"	אֵי־הָיָא אֱלֹהֵיהֶם:	לְמָה יֹאמְרוּ הַגּוֹיִם	
Our God is in heaven; all THEY desire is done.	כָּל אֲשֶׁר־חָפֵץ עָשָׂה:	וְאֱלֹהֵינוּ בַּשָּׁמַיִם	
Their idols are gold and silver, the work of human hands.	מַעֲשֵׂה יָדַי אָדָם:	עֲצֵבֵיהֶם כֶּסֶף וְזָהָב	
Mouths they have but do not speak; eyes they have but do not see.	עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יֵרְאוּ:	פִּה־לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ	
Ears they have but do not hear; noses they have but do not breathe.	אָף לָהֶם וְלֹא יִרְחוּן:	אָזְנַיִם לָהֶם וְלֹא יִשְׁמָעוּ	
Hands, but do not feel; feet, but do not walk; no murmuring in their throat.	רַגְלֵיהֶם וְלֹא יִהְלְכוּ	יָדֵיהֶם וְלֹא יִמְשְׁכוּ	לֹא־יִהְיוּ בְּגִרוֹנָם:

* In 2024, this was Tucker Carlson, Yahya Sinwar, and the Ayatollah Khamenei. In 2025, Elon Musk and Abdul-Malik al-Houthi. Add your own for future years below:

Like them will be their makers, all who trust in them.	כָּל אֲשֶׁר־בָּטַח בָּהֶם:	כַּמּוֹהֶם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם
Israel, trust in the CAUSE, their help and their shield.	עֲזֹרָם וּמִגְנָם הוּא:	יִשְׂרָאֵל בָּטַח בִּיהוָה
House of Aharon, trust in the CAUSE, their help and shield.	עֲזֹרָם וּמִגְנָם הוּא:	בֵּית אַהֲרֹן בָּטְחוּ בִיהוָה
God-fearers, trust in the CAUSE, their help and shield. ⁶⁹	עֲזֹרָם וּמִגְנָם הוּא:	יִרְאֵי יְהוָה בָּטְחוּ בִיהוָה
CAUSE, remember us, bless! THEY bless the house of Israel. THEY bless the house of Aharon.	Adonai zəkhārānu yəvarekh. Yəvarekh et beit Yisrael; yəvarekh et beit Aharon.	יְהוָה זְכָרְנוּ יְבָרֵךְ יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית יִשְׂרָאֵל יְבָרֵךְ אֶת־בֵּית אַהֲרֹן:
THEY bless the reverent of the CAUSE, the small and the great!	Yəvarekh yir'ei Adonai, ha-qṭanim im ha-gdolim.	יְבָרֵךְ יִרְאֵי יְהוָה הַקְטָנִים עִם־הַגְּדֹלִים:
May the CAUSE increase you all, you and your children too!	Yosef Adonai ʿaleikhem; ʿaleikhem v-ʿal bāneikhem.	יִסַּף יְהוָה עֲלֵיכֶם עֲלֵיכֶם וְעַל־בְּנֵיכֶם:
Blessed are you all to the CAUSE, maker of heaven and earth!	Bərūkhim atem l-Adonai; óseh shamáyim va-áretz.	בְּרוּכִים אַתֶּם לַיהוָה עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
The heaven is the CAUSE's heaven, and the earth THEY gave to mortals.	Ha-shamáyim shamáyim l-Adonai, v-ha-áretz natan li-vnei adam.	הַשָּׁמַיִם שָׁמַיִם לַיהוָה וְהָאָרֶץ נָתַן לְבְנֵי־אָדָם:
The dead cannot praise YAH, nor those gone down into the dark.	Lo ha-metim yəhaləlu Yah, v-lo kol yordei duma.	לֹא הַמֵּתִים יִהְלְלוּ־יָהּ וְלֹא כָל־יֹרְדֵי דוֹמָה:
But as for us, we bless YAH, now until forever. Praise YAH! ⁷⁰	Va-anáḥnu nəvarekh Yah me-ʿata v-ʿad ʿolam! Hálalu Yah!	וְאֲנַחְנוּ נְבָרֵךְ יָהּ מֵעַתָּה וְעַד־עוֹלָם הַלְלוּ־יָהּ:
I love that the CAUSE heard my voice, my petition.	אֶת־קוֹלִי תַחֲנוּנִי:	אֶהְבֵּתִי כִי־שָׁמַע יְהוָה
For THEY turned THEIR ear to me, and in my days I call.	וּבִימֵי אֶקְרָא:	כִּי־הִטָּה אָזְנוֹ לִי
The cords of death surround me, the straits of the underworld found me, I found stress and sorrow.	וּמִצָּרֵי שְׂאוֹל מְצָאוּנִי צָרָה וַיִּגְזֹן אִמְצָא:	אִפְפוּנִי חֲבַל־מָוֶת וּבִשְׁם־יְהוָה אֶקְרָא
But in the CAUSE's name I call: please, CAUSE, rescue my soul!	אֲנִי יְהוָה מִלְטָה נַפְשִׁי:	חַנּוּן יְהוָה וְצַדִּיק
Gracious is the CAUSE and righteous, and our GOD is compassionate.	וְאֵלֵהֵינוּ מְרַחֵם:	

69 Psalm 115:1-11

70 Psalm 115:12-18

A guardian of the simple is the CAUSE;
I was low and THEY would save me.

Return, my soul, to you resting-place,
for the CAUSE rewarded me.

For You drew out my soul from death,
my eye from tears,
my food from slipping.

I would walk before the CAUSE
in the land of the living.

I believed, as I would speak,
I was very afflicted.

I said in haste,
every person is a liar.⁷¹

How can I repay the
CAUSE all that has been
graced upon me?

A rescue cup I raise, and
in the CAUSE's name I
call.

My vows to the CAUSE I
will fulfill, before —
please — all THEIR
people.

Greivous in the eyes of
the CAUSE is the dying of
the pious.

Please, CAUSE, I am Your
servant, I am Your
servant, my mother your
handmaid. You have
opened my bonds!

To You I offer an offering
of thanks, and in the
CAUSE's name I call.

My vows to the CAUSE I
will fulfill, before —
please — all THEIR
people.

In the courts of the
CAUSE's House, within
you, Jerusalem! Praise
Yah!⁷²

דָּלֹתִי וְלִי יְהוֹשִׁיעַ:

כִּי־יְהוָה גָּמַל עָלַיְכִי:

אֶת־רַגְלִי מִדָּחִי:

בְּאַרְצוֹת הַחַיִּים:

אֲנִי עָנִיתִי מְאֹד:

כָּל־הָאָדָם כֹּזֵב:

*Ma ashiv l-Adonai
kol tagmulóhi 'alai?*

*Kos yashu'ot esa
uv-shem Adonai eqra.*

*Nadarai l-Adonai ashalem
négda na l-khol 'ammo.*

*Yaqar b-'einei Adonai
ha-mávta la-ḥasidav.*

*Anna Adonai, ki ani 'avdékha,
ani 'ávdakha ben amatékha;
pitáhta l-moserai.*

*Lakha ezbah zévaḥ toda
uv-shem Adonai eqra.*

*Nadarai l-Adonai ashalem
négda na l-khol 'ammo.*

*B-ḥatzrot beit Adonai,
b-tokhékhī Yərushaláyim.
Háləlu Yah!*

שֹׁמֵר פְּתָאִים יְהוָה

שׁוֹבִי נַפְשִׁי לְמִנוּחַיְכִי

כִּי חֲלַצְתָּ נַפְשִׁי מִמָּוֶת

אֶת־עֵינִי מִן־דָּמְעָה

אֶתְהַלֵּךְ לִפְנֵי יְהוָה

הָאֵמַנְתִּי כִּי אֲדַבֵּר

אֲנִי אֲמַרְתִּי בַחֲפוּזִי

מִה־אֲשִׁיב לִיהוָה

כָּל־תַּגְמוּלוֹהִי עָלַי:

כּוֹס־יְשׁוּעוֹת אֲשָׂא

וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא:

נִדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם

נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ:

יִקָּר בְּעֵינֵי יְהוָה

הַמּוֹתָה לַחֲסִידָיו:

אָנָּה יְהוָה כִּי־אֲנִי עֶבְדְּךָ

אֲנִי־עֶבְדְּךָ בֶן־אֲמָתְךָ

פָּתַחְתָּ לְמוֹסְרִי:

לְךָ־אֵזְבַּח זֶבַח תּוֹדָה

וּבְשֵׁם יְהוָה אֶקְרָא:

נִדְרֵי לִיהוָה אֲשַׁלֵּם

נִגְדָה־נָּא לְכָל־עַמּוֹ:

בַּחֲצֳרוֹת | בֵּית יְהוָה

בְּתוֹכְכִי יְרוּשָׁלַם

הַלְלוּ־יָהּ:

71 Psalm 116:1-11

72 Psalm 116:12-19

Praise the CAUSE, all
nations; laud THEM, all
peoples!

*Hálalu et Adonai kol goyim
shabḥúhu kol ha-ummim!*

הִלְלוּ אֶת־יְהוָה כָּל־גּוֹיִם
שִׁבְּחוּהוּ כָּל־הָאֻמִּים:

For great is THEIR
kindness over us, and
the truth of the CAUSE is
forever. Praise Yah!⁷³

*Ki gavar ṣ'aléinu ḥasdo
ve-emet Adonai l-ṣ'olam.
Hálalu Yah!*

כִּי גָבַר עָלֵינוּ | חֶסֶדּוֹ
וְאֶמֶת־יְהוָה לְעוֹלָם
הִלְלוּ־יָהּ:

For each of the following four lines, everyone at the table responds to each line by repeating the *first* line.

Thank the CAUSE who is
good, for eternal is THEIR
kindness! (Thank...)

*Hodu l-Adonai ki tov,
ki l-ṣ'olam ḥasdo!
(Hodu l-Adonai ki tov, ki l- ṣ'olam ḥasdo!)*

הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב
כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ:

Say, please, Israel, for
eternal is THEIR kindness!
(Thank...)

*Yomar na Yisrael,
ki l-ṣ'olam ḥasdo!
(Hodu l-Adonai ki tov, ki l- ṣ'olam ḥasdo!)*

יֹאמְרוּ־נָא יִשְׂרָאֵל
כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ:

Say, please, house of
Aharon, for eternal is
THEIR kindness! (Thank...)

*Yomru na veit Aharon,
ki l-ṣ'olam ḥasdo!
(Hodu l-Adonai ki tov, ki l- ṣ'olam ḥasdo!)*

יֹאמְרוּ־נָא בֵּית־אַהֲרֹן
כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ:

Say, please, God-fearers,
for eternal is THEIR
kindness! (Thank...)⁷⁴

*Yomru na yir'ei Adonai,
ki l-ṣ'olam ḥasdo!
(Hodu l-Adonai ki tov, ki l- ṣ'olam ḥasdo!)*

יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה
כִּי לְעוֹלָם חֶסֶדּוֹ:

From the straits I called
YAH, who answered me
with opening.

*Min ha-metzar qarátí Yah;
ṣ'anani va-merḥav Yah.*

מִן־הַמֶּצָר קָרָאתִי יְהוָה
עֲנֵנִי בַמֶּרְחָב יְהוָה:

The CAUSE is with me, I have no fear,
what can a mortal do to me?

מִה־יַּעֲשֶׂה לִּי אָדָם:

יְהוָה לִּי לֹא אִירָא

The CAUSE is with me, to help me —
and I will see it — against my enemies.

וְאֲנִי אֶרְאֶה בַשָּׁנְאִי:

יְהוָה לִי בַעֲזָרִי

It is better to shelter in the CAUSE
than trusting in mortals.

טוֹב לְחַסוֹת בַּיהוָה
מִבְּטַח בָּאָדָם:

טוֹב לְחַסוֹת בַּיהוָה

It is better to shelter in the CAUSE
than trusting in princes.

טוֹב לְחַסוֹת בַּיהוָה
מִבְּטַח בְּנְדִיבִים:

טוֹב לְחַסוֹת בַּיהוָה

All the nations surround me;
in the CAUSE's name I cut them down.

כָּל־גּוֹיִם סָבְבוּנִי
בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֶמְלֹם:

כָּל־גּוֹיִם סָבְבוּנִי

They surround, yes, all around me;
in the CAUSE's name I cut them down.

סָבְבוּנִי גַם־סָבְבוּנִי
בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֶמְלֹם:

סָבְבוּנִי גַם־סָבְבוּנִי

They surround me like bees,
flaming up, like fire to thorns;
in the CAUSE's name I cut them down.

סָבְבוּנִי כְּדְבוּרִים
דֹּעֵכּוּ כְּאֵשׁ קוֹצִים
בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֶמְלֹם:

סָבְבוּנִי כְּדְבוּרִים

73 Psalm 117

74 Psalm 118:1–4

You pushed, you pushed that I fall,
but the CAUSE was helping me.

וַיְהִי־לִי עֲזָרָנִי:

דָּחָה דְּחִיתָנִי לְנָפֹל

My strength, my song is
YAH, who is for me
salvation.

*‘Ozi v-zimrat Yah;
va-yhi li li-yshu‘a.*

עֲזִי וְזִמְרַת יְהוָה
וַיְהִי־לִי לִישׁוּעָה:

קוֹל | רִנָּה וִישׁוּעָה בְּאַהֲלֵי צְדִיקִים

Hark, victory shouts in the righteous' tents:
the CAUSE's hand does might!

יָמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל:

The CAUSE's hand is exalted!
The CAUSE's hand does might!

יָמִין יְהוָה עָשָׂה חֵיל:

יָמִין יְהוָה רוֹמְמָה

I will not die, no, I will live,
and I will tell of YAH's works.

וְאֶסְפָּר מַעֲשֵׂי יְהוָה:

לֹא־אָמוּת כִּי־אֶחְיֶה

YAH turned me away, turned away,
but did not give me to death.

וְלִמּוֹת לֹא נָתַתְנִי:

יִסֵּר יִסְרֵנִי יְהוָה

Open for me the gates of
the righteous; I will go in
them and thank YAH!

*Pithu li sha‘arei tsedeq;
avo vam, odeh Yah.*

פֶּתַח־חַוֵּלֵי שַׁעְרֵי־צֶדֶק
אֲבֹאֲבָם אוֹדֶה יְהוָה:

This is the gate of the
CAUSE; the righteous may
go into it!⁷⁵

*Zeh ha-shá‘ar l-Adonai;
tzaddiqim yavó‘u vo.*

זֶה־הַשַּׁעַר לַיהוָה
צְדִיקִים יָבֹאוּ בּוֹ:

From here until the end of the psalm, all of the following lines are repeated.

I thank You, for I was
low, and You were my
salvation. (I thank...)

*Odakha ki ‘anitáni
va-tahi li li-yshu‘a.
(Odakha...)*

אוֹדֶדְךָ כִּי עָנִיתָנִי
וְתַהֲיִלִּי לִישׁוּעָה:

The stone the builders
rejected has become the
cornerstone! (The stone...)

*Éven ma‘asu ha-bonim
hayta l-rosh pinna.
(Éven...)*

אֶבֶן מֵאֲסוּ הַבּוֹנִים
הָיְתָה לְרֹאשׁ פִּנָּה:

From the CAUSE this is; it
is wondrous in our eyes!
(From the CAUSE...)

*Me-et Adonai háyta zot;
hi niflat b-‘eineinu.
(Me-et...)*

מֵאֵת יְהוָה הָיְתָה זֹאת
הִיא נִפְלֹאת בְּעֵינֵינוּ:

This day the CAUSE made;
let us cheer and rejoice
on it. (This day...)⁷⁶

*Zeh ha-yom ‘asa Adonai;
nagíla v-nisməḥa vo.
(Zeh...)*

זֶה־הַיּוֹם עָשָׂה יְהוָה
נִגִּילָה וְנִשְׁמַחָה בּוֹ:

Please, CAUSE, please
save us! (Please...)

*Anna Adonai, hoshi‘a na!
(Anna Adonai, hoshi‘a na!)*

אָנָּה יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא

Please, CAUSE, please
save us! (Please...)

*Anna Adonai, hoshi‘a na!
(Anna Adonai, hoshi‘a na!)*

אָנָּה יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא

Please, CAUSE, please
help us succeed! (Please...)

*Anna Adonai, hatzliḥa na!
(Anna Adonai, hatzliḥa na!)*

אָנָּה יְהוָה הַצְלִיחָה נָא:

Please, CAUSE, please
help us succeed! (Please...)⁷⁷

*Anna Adonai, hatzliḥa na!
(Anna Adonai, hatzliḥa na!)*

אָנָּה יְהוָה הַצְלִיחָה נָא:

75 Psalm 118:5-20

76 Psalm 118:21-24

77 Psalm 118: 25

**Bless who comes in the
CAUSE's name; we will
bless you from the
CAUSE's house. (Bless...)**

*Barukh ha-ba b-shem Adonai;
berakhnukhem mi-beit Adonai.
(Barukh...)*

ברוך הבא בשם יהוה
ברכנוכם מבית יהוה:

**God is the CAUSE, and
shines on us; bind the
festival with cords to the
altar's corners. (God is...)**

*El Adonai va-yáer lánu;
isru ḥag ba-ʿavotim
ʿad qarnot ha-mizbéah.
(El Adonai...)*

אל | יהוה ויאר לנו
אסרו חג בעבתיים
עד-קרנות המזבח:

**You are my God and I
thank You; my One God,
I exult you. (You are...)**

*Eli atta v-odéka,
Elohai aromameka.
(Eli atta...)*

אלי אתה ואודך
אלהי ארוממך:

**Thank the CAUSE who is
good, for eternal is THEIR
kindness! (Thank...)⁷⁸**

*Hodu l-Adonai ki tov,
ki l-ʿolam ḥasdo!
(Hodu...)*

הודו ליהוה כי טוב
כי לעולם חסדו:

Let all Your works, CAUSE our God, praise
You, and Your pious ones, the righteous
who do Your will, and all Your people
the house of Israel in cheer will thank
and bless and praise and glorify and
exult and acclaim and sanctify and
crown Your name, our Sovereign, for to
You it is good to thank, and to Your
name pleasant to hymn, for from
eternity until eternity are You.

יהללוך יהוה אלהינו כל-מעשיך וחסדיך
צדיקים עושי רצונך וכל-עמך בית ישראל
ברנה יודו ויברכו וישבחו ויפארו וירוממו
ויעריצו ויקדישו וימליכו את-שמך מלכנו כי
לך טוב להודות ולשמך נאה לומר כי מעולם
ועד עולם אתה אל:

Now that we have finished reciting Hallel, we recite Hallel! —
the Great Hallel that is, Psalm 136.

I have a custom to precede Psalm 136 with Psalm 135, using a reconstructed call and
response. Up until *nahala l-Yisrael ʿammo*, the response is *halalu Yah*. From *Adonai
shimkha l-ʿolam* up to *barukh Adonai mi-Tziyon*, the response is *barakhu et Adonai*.

Praise YAH!
(*hálalu Yah!*)

הללו-יה |

Praise the name of the CAUSE!
(*hálalu Yah!*)

הללו-יה

הללו את-שם יהוה

Praise, servants of the CAUSE,
(*hálalu Yah!*)

הללו-יה

הללו עבדי יהוה:

who stand in the CAUSE's house;
(*hálalu Yah!*)

הללו-יה

שעמדים בבית יהוה

in the courts of our God's house!
(*hálalu Yah!*)

הללו-יה

בחצרות בית אלהינו:

Praise YAH, for the CAUSE is good;
(*hálalu Yah!*)

הללו-יה

הללו-יה כי טוב יהוה

Hymn THEIR name for it is sweet!
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

For YAH chose Ya'aqov for THEMSELF;
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

Israel THEIR treasure.
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

For I know the CAUSE is great,
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

and our Master over all deities.
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

All that the CAUSE desires is done,
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

on heaven and on earth,
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

in the seas and all the abysses.
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

Raising clouds from the earth's edge,
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

THEY made lightning for rain,
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

letting out wind from its vaults.
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

Who smote the firstborn of Egypt,
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

From man to beast.
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

THEY sent signs and portents into the midst of Egypt;
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

against Pharaoh and all his servants.
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

Who smote great nations,
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

and killed mighty kings,
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

Siḥon king of Amurru,
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

and ʿOg king of Bashan,
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

and all the kingdoms of Canaan,
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

and gave their land as inheritance,
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

Inheritance for Israel THEIR people.
(hálalu Yah!) הִלְלוּ-יְהוָה:

CAUSE, Your name is forever!
(barəkhu et Adonai!) בָּרְכוּ אֶת-יְהוָה:

CAUSE, Your memory to each generation.
(barəkhu et Adonai!) בָּרְכוּ אֶת-יְהוָה:

זָמְרוּ לְשֵׁמוֹ בִּי נְעִים:
כִּי־יַעֲקֹב בָּחַר לֹו יְהוָה
יִשְׂרָאֵל לְסִגְלָתוֹ:
כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל יְהוָה
וְאֲדַנִּינוּ מִכָּל־אֱלֹהִים:
כָּל אֲשֶׁר־חָפֵץ יְהוָה עָשָׂה
בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ
בַּיָּמִים וּכְל־תְּהִמּוֹת:
מֵעַלָּה נְשֹׂאִים מְקַצֶּה הָאָרֶץ
בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה
מוֹצֵא־רוּחַ מֵאֲצֻרוֹתָיו:
שֶׁהִכָּה בְּכוֹרֵי מִצְרַיִם
מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה:
שְׁלַח | אוֹתוֹת וּמִפְתִּים בְּתוֹכְכִי מִצְרַיִם
בְּפִרְעֹה וּבְכָל־עַבְדָּיו:
שֶׁהִכָּה גּוֹיִם רַבִּים
וְהִרְגַּ מְלָכִים עֲצוּמִים:
לְסִיחֹון | מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי
וְלַעֲוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן
וְלִכָּל מַמְלָכוֹת כְּנָעַן:
וְנָתַן אֶרֶץ נַחֲלָה
נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ:
יְהוָה שִׁמְךָ לְעוֹלָם
יְהוָה זְכָרְךָ לְדֹר־וָדָר:

For the CAUSE will judge THEIR people (<i>barəkhu et Adonai!</i>)	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	כִּי־יִדִין יְהוָה עַמּוֹ
and avenge THEIR servants. (<i>barəkhu et Adonai!</i>)	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	וְעַל־עֲבָדָיו יִתְנַחֵם:
The nations' idols are silver and gold, (<i>barəkhu et Adonai!</i>)	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	עֲצָבֵי הַגּוֹיִם כֶּסֶף וְזָהָב
the work of human hand. (<i>barəkhu et Adonai!</i>)	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם:
Mouths they have but do not speak; (<i>barəkhu et Adonai!</i>)	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	פֶּה־לָהֶם וְלֹא יִדְבְּרוּ
eyes they have but do not see; (<i>barəkhu et Adonai!</i>)	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	עֵינַיִם לָהֶם וְלֹא יֵרְאוּ:
ears they have but do not hear; (<i>barəkhu et Adonai!</i>)	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	אָזְנִים לָהֶם וְלֹא יִשְׁמְעוּ
noses but no breath in them. (<i>barəkhu et Adonai!</i>)	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	אֶף אֵין־יִשְׁרוּחַ בְּפִיהֶם:
Like them will be their makers, (<i>barəkhu et Adonai!</i>)	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	כְּמוֹתָם יִהְיוּ עֹשֵׂיהֶם
all who trust in them. (<i>barəkhu et Adonai!</i>)	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	כָּל אֲשֶׁר־בִּטַּח בָּהֶם:
House of Israel, bless the CAUSE! (<i>barəkhu et Adonai!</i>)	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	בֵּית יִשְׂרָאֵל בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה
House of Aharon, bless the CAUSE! (<i>barəkhu et Adonai!</i>)	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	בֵּית אַהֲרֹן בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:
House of Levi, bless the CAUSE! (<i>barəkhu et Adonai!</i>)	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	בֵּית הַלְוִי בָרְכוּ אֶת־יְהוָה
God-fearers, bless the CAUSE! (<i>barəkhu et Adonai!</i>)	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	יִרְאַיִי יְהוָה בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:
Bless the CAUSE from Zion, (<i>barəkhu et Adonai!</i>)	בָּרְכוּ אֶת־יְהוָה:	בָּרוּךְ יְהוָה מִצִּיּוֹן
dwelling in Jerusalem. Praise YAH! ⁷⁹ (<i>hálalu Yah!</i>)	הַלְלוּ־יָהּ:	שֹׁכֵן יְרוּשָׁלַם הַלְלוּ־יָהּ:

For each line in Psalm 136, the communal response is *ki l-'olam hasdo!*

Thank the CAUSE who is good, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	הוֹדוּ לַיהוָה כִּי־טוֹב
Thank the God of gods, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	הוֹדוּ לֵאלֹהֵי הָאֱלֹהִים
Thank the Master of masters, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	הוֹדוּ לַאֲדֹנֵי הָאֲדֹנִים
Who does great wonders alone, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	לַעֲשֵׂה נִפְלְאוֹת גְּדֹלוֹת לְבַדּוֹ
Who makes heaven in intelligence, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	לַעֲשֵׂה הַשָּׁמַיִם בְּתִבּוּנָה
Who stretches land on the water, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	לְרַקַּע הָאָרֶץ עַל־הַמַּיִם

Who makes great lights, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	לַעֲשֵׂה אוֹרִים גְּדֹלִים
The sun to rule the day, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	אֶת־הַשֶּׁמֶשׁ לְמַמְשֶׁלֶת בַּיּוֹם
The moon and stars to rule by night, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	אֶת־הַיָּרֵחַ וְכּוֹכְבִּים לְמַמְשֶׁלֶת בַּלַּיְלָה
Who smites Egypt's firstborn, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	לְמַכּוֹת מִצְרַיִם בְּבְכוֹרֵיהֶם
and brings Israel from in it, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	וַיּוֹצֵא יִשְׂרָאֵל מִתּוֹכָם
with a strong hand and stretched arm, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	בְּיָד חֲזָקָה וּבְזְרוֹעַ נְטוּיָה
Who splits the Red Sea to splittings, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	לְגַזֵּר יַם־סוּף לְגִזְרִים
to let Israel pass through it, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	וְהַעֲבִיר יִשְׂרָאֵל בְּתוֹכוֹ
And emptied Pharaoh and his forces in the Red Sea, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	וַנֹּעַר פַּרְעֹה וְחִילוֹ בַּיַּם־סוּף
Who led THEIR people in the wilds, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	לְמוֹלִידָם עַמּוֹ בַּמִּדְבָּר
Who smites great kings, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	לְמַכּוֹת מְלָכִים גְּדֹלִים
And killed mighty kings, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	וַיַּהַרֵּג מְלָכִים אַדִּירִים
Siḥon king of Amurru, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי
and ʿOg king of Bashan, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	וְלַעֲוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן
And gave their land as inheritance, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	וַנִּתֵּן אֶרֶצָם לְנַחֲלָה
Inheritance for Israel THEIR servant, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ
Who in our lowliness remembered us, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	שֶׁשָּׁפַלְנוּ זָכַר לָנוּ
And saved us from our stresses, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	וַיַּפְרֶקֵנוּ מִצָּרֵינוּ
Who gives bread to all flesh, for eternal is THEIR kindness!	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	נָתַן לֶחֶם לְכָל־בָּשָׂר
Thank the God of Heaven, for eternal is THEIR kindness! ⁸⁰	כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:	הַיְּהוָה לֵאלֹהֵי הַשָּׁמַיִם

We now recite the prayer *Nishmat Kol Hai*, Three fun facts about *Nishmat Kol Hai*:

- Although we nowadays associate it with morning services on Shabbat and festivals, it might have originally been said at this time! The Mishnah says that after the great Hallel we recite *birkat ha-shir*, which Rabbi Yohanan says refers to *Nishmat Kol Hai*. This might explain its emphasis on the exodus from Egypt!
- A popular legend in medieval Jewish communities states that *Nishmat Kol Hai* was written by none other than St. Peter himself, *Shimon Kepha*. According to rabbinic legend, he remained a pious Jew until the end, and was a deep cover agent for the rabbis in Rome. In any case, the text does have a reverse acrostic of the name *Shimon*.
- On festivals, modern Ashkenazi practice is to use a special melody at "God, in the might of Your strength" — aka *Ha-El*. However this has not always been the case. In medieval manuscripts, many communities wrote that they would begin with *Ha-El* only on *Shavuot*. On *Sukkot* they would begin with *Ha-Gadol*, and on *Pesah* with *Ha-Gibor*. In honor of this, we'll use the special melody there — at "Mighty, forever!"

The breath of all life will bless Your name, CAUSE our God, and the spirit of all flesh will exalt and exult Your reputation, our Sovereign, forever. From eternity to eternity You are God, and other than You there is no sovereign, liberator, savior, redeemer, rescuer, answerer, merciful one. In any time of stress or distress, we have no Sovereign but You.

God of the first and the last, God of all creatures, Master of all born, praised in many songs. You manage Your world in kindness and Your creatures in compassion. The CAUSE does not slumber nor sleep! THEY awaken the sleeping, rouse the exhausted, give speech to the silenced, free the bound, support the fallen, straighten the bent! Only You we thank!

Were our mouths full of song as the sea,
our tongues cheer like its many waves,
our lips praise like the celestial vastness,
our eyes shining like the sun and moon,
our hands spread like soaring griffons,
our feet light like the deer,

נִשְׁמַת כָּל־חַי תְּבָרֵךְ אֶת־שִׁמְךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
וְרוּחַ כָּל־בָּשָׂר תְּפַאֵר וְתִרְוָמָם זְכָרְךָ מְלַכְנוּ
תָּמִיד מִן־הָעוֹלָם וְעַד־הָעוֹלָם אַתָּה אֵל
וּמַבְלִעַדֵּיךָ אֵין־לָנוּ מֶלֶךְ גּוֹאֵל וּמוֹשִׁיעַ
פּוֹדֶה וּמַצִּיל וּמַפְרִיֵס וּמַרְחֵם בְּכָל־עֵת
צָרָה וְצוּקָה אֵין לָנוּ מֶלֶךְ אֱלֹא אַתָּה:

אֱלֹהֵי הָרְאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים אֱלֹהֵי
כָל־בְּרִיּוֹת אֲדוֹן כָּל־תּוֹלְדוֹת הַמְהֻלָּל בָּרַב
הַתְּשַׁבְּחוֹת הַמְּנַהֵג עוֹלָמוֹ בְּחֶסֶד וּבְרִיּוֹתָיו
בְּרַחֲמִים וַיְהִי לֹא־יָנוּם וְלֹא־יִישָׁן הַמַּעֲוִיר
יְשָׁנִים וְהַמְּקִיץ נֹרְדָּמִים וְהַמְּשִׁיחַ אֲלָמִים
וְהַמַּתִּיר אֲסוּרִים וְהַסּוֹמֵךְ נוֹפְלִים וְהַזּוֹקֵף
כְּפוּפִים לֵךְ לְבַדְךָ אֲנַחְנוּ מוֹדִים:

וְאֵלֹ פִּינוּ	מְלֵא שִׁירָה כִּים
וּלְשׁוֹנֵנוּ	רְנָה כְּהַמּוֹן גָּלִיו
וּשְׁפֹתֵינוּ	שִׁבַּח כְּמַרְחֲבֵי רִקְיעַ
וְעֵינֵינוּ	מְאִירוֹת כְּשֶׁשֶׁמֶשׁ וְכִירָח
וְיָדֵינוּ	פְּרוֹשׁוֹת כְּנִשְׂרֵי שָׁמַיִם
וְרַגְלֵינוּ	קָלוֹת כְּאַיִלוֹת –

it would not be enough to thank You,
CAUSE our God and God of our
ancestors, nor enough to praise Your
name for even one of the thousand,
thousand, thousands of myriads of
myriads of times You were good to our
ancestors, or to us!

From Egypt You freed us, from the slave-
house You rescued us. From famine You
fed us, from plenty You sustained us.
From the sword You saved us, from the
plague You preserved us, and from
many uniquely horrible diseases You
raised us.

Your mercy has helped us until now;
Your kindness has never deserted us.
Please, CAUSE, do not ever abandon us!
And thus, the limbs that You set upon
us, and the spirit and soul that You
breathed within us, and the tongue that
You placed in our mouths, will all praise
and bless and laud and glorify and exult
and exalt and sanctify and acclaim Your
name, our Sovereign.

For every mouth will thank You,

every tongue will swear by You,

every eye will look to You,

every knee will bow before You,

every heart will revere You,

every gut will hymn Your Name,

as the matter is written: **All my bones
say, CAUSE, who is like You? Saving the
poor from those stronger than them,
the needy from their oppressors.**⁸¹

Who is like You? And who can be
equated to You? And who can be
compared to You? God, Great and
Mighty and Awesome, Highest God,
who made heaven and earth! Let us
praise You and laud You and glorify You
and bless Your holy name, as written:

אֵין אֲנַחְנוּ מִסְפִּיקִים לְהוֹדוֹת לְךָ יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וּלְבָרֵךְ אֶת־שִׁמְךָ
עַל־אֶחָת מֵאֶלֶף אֲלָפִים וְרַבִּי רַבּוֹת
פְּעָמִים הַטּוֹבוֹת שֶׁעָשִׂיתָ עִם אֲבוֹתֵינוּ
וְעִמָּנוּ:

מִמִּצְרַיִם גָּאֲלָתָנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וּמִבֵּית
עֲבָדִים פָּדִיתָנוּ בְּרָעַב זָנַתָּנוּ וּבְשֹׁבַע
כָּל־כֹּלֶתָנוּ מִחֶרֶב הִצַּלְתָּנוּ וּמִדֶּבֶר מִלִּטְתָּנוּ
וּמִחֲלָיִם רָעִים וְנֶאֱמָנִים דְּלִיתָנוּ:

עַד הַנָּה עֲזָרוֹנוּ רַחֲמֶיךָ וְלֹא עֲזָבוֹנוּ חֲסָדֶיךָ
וְאֵל תִּטְשֵׁנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לִנְצַח עַל כֵּן
אֲבָרִים שֶׁפִּלַּגְתָּ בָּנוּ וְרוּחַ וְנִשְׁמָה שֶׁנִּפְחַתָּ
בְּאַפֵּינוּ וְלִשׁוֹן אֲשֶׁר שָׁמַתָּ בְּפִינוּ – הֵן הֵם
יֹדוּ וַיְבָרְכוּ וַיִּשְׁבְּחוּ וַיְפָאֲרוּ וַיְרוֹמְמוּ
וַיַּעֲרִיצוּ וַיְקַדִּישׁוּ וַיְמַלִּיכוּ אֶת־שִׁמְךָ מִלְּכָנוּ:

כִּי כָל־פֶּה לְךָ יִוְדֶה

וְכָל־לִשׁוֹן לְךָ תִּשָּׁבַע

וְכָל־בֶּרֶךְ לְךָ תִּכְרַע

וְכָל־קוֹמָה לְפָנֶיךָ תִּשְׁתַּחֲוֶה

וְכָל־לִבָּבוֹת יִירָאוּךָ

וְכָל־קֶרֶב וְכָל־זֵוֹת יִזְמְרוּ לְשִׁמְךָ

כַּדָּבָר שֶׁכָּתוּב — כָּל־עַצְמוֹתַי תִּאֲמַרְנָה
יְהוָה מִי כָמוֹךָ מַצִּיל עָנִי מִחֲזַק מַמְנוּ וְעָנִי
וְאֶבְיוֹן מִגְּזֵלוֹ:

מִי־יִדְמֶה־לְךָ וּמִי־יִשׁוּה־לְךָ וּמִי־יַעֲרֹךְ־לְךָ
הָאֵל הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא אֵל עֲלִיּוֹן קִנְיָה
שָׁמַיִם וָאָרֶץ. נְהַלֵּלְךָ וְנִשְׁבַּחְךָ וְנִפְאָרְךָ
וְנִבָּרְךָ אֶת־שֵׁם קֹדֶשְׁךָ כָּאֲמוּר —

David's. Bless the CAUSE, my soul, and all my innards THEIR holy name!⁸²

God, in the might of Your strength!

Great, in the glory of Your name!

Mighty, forever!

And awesome, in Your awesomeness!

The Sovereign who dwells upon a high and mighty throne!

Dwelling on high, and holy are THEY. And it is written: **Cheer, you righteous, for the CAUSE; for the upright praise is fitting!**⁸³

In the mouths of the upright (*yasharim*) You are exalted (*titromam*)!

And in the words of the righteous (*tzaddiqim*) You are blessed (*titbarakh*)!

And in the speech of the pious (*hasidim*) You are sanctified (*titqaddash*)!

And in the midst of the holy (*qadoshim*) You are praised (*tithallal*)!

And in the many myriads of Your people the house of Israel, may Your name be cheered, Sovereign, in all generations. Thus is the duty of all made before You, CAUSE our God and God of our ancestors, to thank, praise, laud, glorify, exalt, exult, bless, dignify, and acclaim, with all the words of the songs and praises of David Yishai's son, Your anointed servant.

May Your name, our Sovereign, be lauded forever! God, great and holy Sovereign of heaven and earth. For these are appropriate to You, CAUSE our God and God of our ancestors: power and rule, eternity, greatness and might,

לְדוֹד | בָּרַכְי גַּפְשִׁי אֶת־יְהוָה וְכָל־קִרְבִּי
אֶת־שֵׁם קִדְשׁוֹ:

הָאֵל בְּתַעֲצֻמוֹת עֹזְךָ

הַגָּדוֹל בְּכָבוֹד שְׁמֶךָ

הַגִּבּוֹר לְנֶצַח

וְהַנּוֹרָא בְּנוֹרְאוֹתֶיךָ

הַמֶּלֶךְ הַיּוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא רָם וְנִשְׂא:

שׁוֹכֵן עַד מָרוֹם וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ. וְכָתוּב — רַנְּנוּ
צְדִיקִים בְּיְהוָה לְיִשְׂרָאֵל נֶאֱמָר תְּהִלָּה:

Traditional
Ashkenazi*

Sepharadi and
egalitarian

בְּפִי יִשְׂרָאֵל תְּתַהַלֵּל תְּתַרומם

וּבִדְבָרֵי צְדִיקִים תְּתַבָּרַךְ תְּתַבָּרַךְ

וּבִלְשׁוֹן חֲסִידִים תְּתַקַּדֵּשׁ תְּתַרומם

וּבִקְרֹב קְדוֹשִׁים תְּתַהַלֵּל: תְּתַקַּדֵּשׁ:

וּבִמְקַהֲלוֹת רַבּוֹת עִמָּךְ בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּרִנָּה
יִתְפָּאֵר שְׁמֶךָ מִלִּפְנֵי כָּל־דּוֹר וְדוֹר שְׁכֵן
חוֹבֵת כָּל־הַיְצוּרִים לְפָנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ
וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבַּח
לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְהַדִּיר לְבָרַךְ לְעֹלָה וּלְקַלֵּם
עַל־כָּל־דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתַשְׁבְּחוֹת דָּוִד בֶּן־יִשִׁי
עַבְדְּךָ מְשִׁיחְךָ:

יִשְׁתַּבַּח שְׁמֶךָ לְעַד מִלִּפְנֵי הָאֵל הַמֶּלֶךְ
הַגָּדוֹל וְהַקָּדוֹשׁ בְּשָׁמַיִם וּבָאָרֶץ כִּי־לְךָ נֶאֱמָר
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שִׁיר וְשִׁבְחָה

82 Psalm 113:1

83 Psalm 33:1

* Note: the Sepharadic rite, and many Ashkenazim on the Yamim Noraim, arrange the four final verses here to spell out **RiVQaH**, as a pair to **YiTzHaQ** in the nouns. The traditional Ashkenazi practice has these four verbs in a different order — praised, blessed, exalted, sanctified. I prefer the Sepharadic rite for egalitarian reasons.

praise and glory, holiness and sovereignty, blessings and thanksgivings from now and forevermore. Blessed are You, CAUSE, Sovereign God, great in praise, God of thanksgiving, Master of wonders, who chooses hymnal songs. Sovereign God, life of eternity!

הַלֵּל וְזִמְרָה עַז וּמִמְשָׁלָה נֶצַח גְּדֻלָּה
וּגְבוּרָה תְּהִלָּה וְתַפְאֶרֶת קִדְשָׁה וּמַלְכוּת
בְּרָכוֹת וְהוֹדָאוֹת מֵעַתָּה וְעַד-עוֹלָם: בְּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה אֵל מֶלֶךְ גָּדוֹל בַּתְּשׁבָחוֹת אֵל
הַהוֹדָאוֹת אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת הַבּוֹחֵר בְּשִׁירֵי
זִמְרָה מֶלֶךְ אֵל חַי הָעוֹלָמִים:

Blessed are You, CAUSE
our God, Sovereign of Eternity,
Creator of the vine-fruit.

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
בּוֹרֵא פְּרֵי הַגֶּפֶן:

We drink the fourth cup while reclining.

After this we continue with the *Me'en Shalosh*, the shorter grace after wine.

Blessed are You, CAUSE our God, Sovereign of Eternity, for the vine and the vine-fruit, for the field's produce and for the pleasant and good and wide land that You desired and bequeathed to our ancestors to eat of its fruit and be sated of its goodness. Please have compassion, CAUSE our God, on Israel Your people and on Jerusalem Your city and on Zion the dwelling-place of Your glory and on Your altar and on Your temple, and rebuild Jerusalem the holy city speedily in our days and bring us up to it to rejoice in its building and eat from its fruit and be sated of its goodness and bless You on it in holiness and purity, [on Friday night add: and desire and strengthen us on this Sabbath day] and make us rejoice on this day of the pilgrimage of *matza*, for You the CAUSE are good and do good to all...

בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם
עַל-הַגֶּפֶן וְעַל-פְּרֵי הַגֶּפֶן עַל-תְּנוּבַת הַשָּׂדֶה
וְעַל-אֶרֶץ חֲמֻדָּה טוֹבָה וְרַחֲבָה שְׂרָצִית
וְהִנְחַלְתָּ לְאַבוֹתֵינוּ לֶאֱכֹל מִפְּרִיָּהּ וּלְשַׂבֵּעַ
מִטוֹבָהּ: רַחֵם-נָא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַל-יִשְׂרָאֵל
עַמָּךְ וְעַל-יְרוּשָׁלַיִם עִירְךָ וְעַל-צִיּוֹן מִשְׁכַּן
כְּבוֹדְךָ וְעַל-מִזְבִּיחֲךָ וְעַל-הֵיכָלְךָ וּבְנֵה יְרוּשָׁלַיִם
עִיר הַקִּדְשׁ בַּמְהֵרָה בְּיָמֵינוּ וְהַעֲלֵנוּ לְתוֹכָהּ
וְשִׂמְחָנוּ בְּבִנְיָנָהּ וְנֹאכַל מִפְּרִיָּהּ וְנִשְׂבַּע
מִטוֹבָהּ וְנִבְרַכְךָ עָלֶיךָ בְּקִדְשָׁהּ וּבִטְהָרָה [וְרָצָה
וְהִחַלְצָנוּ בְּיוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה] וְשִׂמְחָנוּ בְּיוֹם חַג
הַמַּצּוֹת הַזֶּה כִּי אַתָּה יְהוָה טוֹב וּמַטִּיב לְכָל

For wine from Israel:

and we thank You וְנוֹדֶה-לְךָ עַל-הָאֶרֶץ
for the land and for וְעַל-פְּרֵי גִפְנָהּ:
the fruit of its vine.
Blessed are You, בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה
CAUSE, for the land עַל-הָאֶרֶץ וְעַל-פְּרֵי
and for the fruit of גִּפְנָהּ:
its vine.

For wine not from Israel:

and we thank You וְנוֹדֶה-לְךָ עַל-הָאֶרֶץ
the land and for the וְעַל-פְּרֵי הַגֶּפֶן:
fruit of the vine.
Blessed are You, בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה
CAUSE, for the land עַל-הָאֶרֶץ וְעַל-פְּרֵי
and for the fruit of הַגֶּפֶן:
the vine.

Nirtzah

Pray that God accepts this good-willed.
With us may Jerusalem once more be filled!

Acceptable

*Prega Iddio che il bon voler' accetta
e che in Gieruscialaim ce rimetta!*
From the Venice Haggadah of 1609

נִרְצָה

פְּרִיגָה אִידִיּוֹ קִי אֵיל בּוֹן וּזְלִיר אַצִּיטָה
אֵי קִי אֵין יְרוּשָׁלַם צִי רִימֶטָה:

To get us into the mood of *Nirtzah*, let's start by reading a (slightly edited) passage from Martin Buber's *Tales of the Ḥasidim*:

In Russia in the early nineteenth century, it was common to draft Jewish boys into the army, in which they were forced to serve to their sixtieth year. They were known as cantonists.

On the eve of Passover, a man whose uniform identified him as a cantonist arrived in Koznitz and asked to be admitted to the holy *maggid*. When he stood in his presence, he begged to be allowed to participate in the Seder, and the *maggid* gave his permission.

When, in the course of the rites of the Seder, they came to the words: "The order of *Pesah* is concluded," the guest asked whether he might sing, and his request was granted. After the closing words of the song: "...pəduyim l-Tziyon b-rina," which means, "redeemed, to Zion in joy," he cried out in Russian: "Подъём! Podyom!" that is, "Let's go!" The *maggid* rose and said in a voice filled with jubilation: "We are ready to go to Zion." But the guest had vanished.

This concluding *piyyut* fragment, part of a larger cycle by the mid-eleventh century R. Yosef Bonfils, was originally written as a coda to the extensive poetic and halakhic additions for *Shabbat haGadol*, and first introduced into the seder in the mid-fourteenth century.

The order of *Pesah* is concluded,

in all its laws, judgements, and rules.

As we merited to order it,

so too may we merit to do it!

Pure One, dwelling in the Habitation,

raise the congregation of the uncountable community.

Quick, gather the saplings planted,

redeemed, to Zion in joy!

חֲסַל סִדּוּר פֶּסַח כְּהִלְכָתוֹ

בְּכָל-מִשְׁפָּטוֹ וְחֻקָּתוֹ

בְּאֲשֶׁר זָכִינוּ לְסִדֵּר אוֹתוֹ

בֶּן נִזְכָּה לַעֲשׂוֹתוֹ:

זָךְ שׁוֹכֵן מְעוֹנָה

קוֹמֵם קֹהֵל עֲדַת מִי-מָנָה

בְּקֶרֶב נֵהַל נְטָעֵי כֶּנֶה

פְּדוּיִם לְצִיּוֹן בְּרָנָה:

לְשָׁנָה הַבָּאָה בִּירוּשָׁלַיִם — הַבְּנוּיָה:

L-shana ha-ba'a bi-Yrushalayim — ha-bnuyá!

Next year in Jerusalem — rebuilt!

Another *piyyut* originally written for *Shabbat ha-Gadol*, the next poem is attributed to Rav Yannai, one of the greatest *paytanim* of all time. We'll go around and sing or read each stanza in either English or Hebrew.

And so... **it was in the middle of the night.**

Most wondrous miracles You did at night.

At first watch, this very night.

You made the righteous convert victorious
when it was divided for him at night.⁸⁴

And it was in the middle of the night.

You judged Gərar's king in dream of night.⁸⁵

You frightened the Aramean in dark night.⁸⁶

Yisrael wrestled and withstood an angel at night.⁸⁷

And it was in the middle of the night.

The firstborn seed of Upper Egypt You crushed at midnight.

Not finding their wealth when they rose at night.

Haróshet's leader's attack You swept by stars of night.⁸⁸

And it was in the middle of the night.

The blasphemer planned to wave the
desired; You dressed him in corpses at night.⁸⁹

Bel and his pedestal were bent in pitch night.

The delightful man was shown secret visions of night.⁹⁰

And it was in the middle of the night.

The drinker from holy vessels was killed by night.⁹¹

The one saved from the lions's den explained the mares-of-night.⁹²

The Agagite⁹³ kept hatred and wrote books by night.

וּבְכֵן — וַיְהִי | בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה

אֶז רֹב נִסִּים הַפְּלֵאתָ בַּלַּיְלָה

בְּרֵאשׁ אֲשֶׁמֹרֶת זֶה הַלַּיְלָה

גַּר צֶדֶק נִצַּחְתּוֹ כְּנַחֲלֶק לוֹ לַיְלָה

וַיְהִי | בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה

דִּנְתָּ מֶלֶךְ גָּרָר בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה

הַפְּחַדְתָּ אֲרָמִי בְּאֶמֶשׁ לַיְלָה

וַיִּשְׂר יִשְׂרָאֵל לְמַלְאָךְ וַיּוֹכֵל לוֹ לַיְלָה

וַיְהִי | בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה

זָרַע בְּכוֹרֵי פִתְרוֹס מִחֲצַת בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה

חִילָם לֹא-מָצְאוּ בְּקוֹמָם בַּלַּיְלָה

סִיסַת נָגִיד חֲרָשֶׁת סִלִּית בְּכוֹכְבֵי לַיְלָה

וַיְהִי | בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה

יַעַן מִחֲרָף לְנוֹפֵף אוֹוֵי הוֹבֶשֶׁת פִּגְרֵיו בַּלַּיְלָה

כָּרַע בֵּל וּמִצְבּוֹ בְּאִישׁוֹן לַיְלָה

לְאִישׁ חֲמוּדוֹת נִגְלָה רָז חֲזוֹת לַיְלָה

וַיְהִי | בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה

מִשְׁתַּכֵּר בְּכָלִי קֹדֶשׁ נִהְרַג בּוֹ בַּלַּיְלָה

נוֹשַׁע מִבּוֹר אֲרִיּוֹת פּוֹתֵר בְּעֵתוֹתֵי לַיְלָה

שֶׁנֶּאֱהָ נָטַר אֲגָגִי וְכָתַב סִפְרִים בַּלַּיְלָה

84 Abraham. See Genesis 15 and the "covenant between the pieces."

85 Abimelekh. See Genesis 20:3

86 Laban. See Genesis 31:24

87 See Genesis 32:25–31

88 Sisera. See Judges 5:20.

89 Sennacherib. See Kings 2:19:35.

90 Referring to Daniel. See Daniel 7 for his night vision, and Daniel 10 for his moniker "delightful man."

91 Belshazzar — see Daniel 5:30

92 Daniel again. The lion's den is in Daniel 6. He interprets nightmares in chapter 2.

93 Haman. See Esther 3:1

And it was in the middle of the night.

וַיְהִי | בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה

You roused victory on him by disturbing sleep at night.⁹⁴

עוֹרֶרֶת נִצְחָה עָלָיו בַּגָּדָד שְׁנַת לַיְלָה

You will stomp the press for the "watchman, what of night?"⁹⁵

פּוֹרָה תִּדְרוֹךְ לְשֹׁמֵר מִהַמַּלְיָלָה

Yelling like a guard he said, "morning has come, and also night!"⁹⁶

צָרַח כְּשׁוֹמֵר וְשָׁח אֶתְּהָ בֹקֶר וְגַם-לַיְלָה

And it was in the middle of the night.

וַיְהִי | בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה

Bring close the day neither day nor night!⁹⁷

קָרַב יוֹם אֲשֶׁר הוּא לֹא-יוֹם וְלֹא-לַיְלָה

High One, show that Yours is both day and night!

רַם הוֹדַע בִּי-לֵךְ הַיּוֹם אַף-לֵךְ הַלַּיְלָה

Appoint guards for Your city all day and all night!

שׁוֹמְרִים הִפְקַד לְעִירְךָ כָּל-הַיּוֹם וְכָל-הַלַּיְלָה

Illuminate like daylight the darkness of night!

תֹּאיר כְּאוֹר יוֹם חֲשֵׁכַת לַיְלָה

And it was in the middle of the night.

וַיְהִי | בַּחֲצֵי הַלַּיְלָה

from Mendelssohn's Lobgesang:

Wir rie - fen in der Fin - ster-niss: Hü - ter, ist die Nacht bald hin? Der
We cal - léd in the dark - ness: Watch-man, will the night soon pass? The

6

Hü - ter a - ber sprach: Wenn der Mor - gen schon kommt, so wird es doch Nacht sein; Wenn ihr schon
Watch-man on - ly said: Though the mor - ning will come, the night will come al - so; ask ye, en -

13

fra - get so wer-det ihrdohk wie-derkommen, undwieder fra - gen: Hü - ter ist die Nacht bald hin?
-quire ye, ask, if ye will en-quire, ye, re-turn a - gain, ask: Watch-man, will the night soon pass?

94 Of Ahashverosh — see Esther 6:1

95 Isaiah 21:11

96 Isaiah 21:12

97 Zechariah 14:7

Ki Lo Naeh

This song is thought to date back to the Ḥasidei Ashkenaz of the twelfth century, and shows influence from the *heikhalot* literature. I like to use a melody first transcribed by the Christian Hebraist Johann Rittangel in the 16th century.

כִּי לֹא נָאֵה כִּי לֹא יָאָה				
אֲדִיר בְּמְלוּכָה	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ
בְּחֹר בְּהִלָּה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה
גְּדוּדֵי יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:
דָּגוּל בְּמְלוּכָה	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ
הָדוּר בְּהִלָּה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה
וְתִקְיוּ יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:
יָחִיד בְּמְלוּכָה	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ
כָּבִיר בְּהִלָּה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה
לְמוֹדֵי יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:
מֹשֶׁל בְּמְלוּכָה	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ
נֹרָא בְּהִלָּה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה
סְבִיבֵי יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:
עָנִי בְּמְלוּכָה	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ
פְּוֹדָה בְּהִלָּה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה
צְדִיקֵי יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:
קְדוֹשׁ בְּמְלוּכָה	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ
רְחוּם בְּהִלָּה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה
שְׂנֵאָנִי יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:
תְּקִיף בְּמְלוּכָה	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ
תּוֹמֵךְ בְּהִלָּה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה	לֵךְ יְהוָה הַמְּלָכָה
תְּמִימֵי יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:	יֹאמְרוּ לֹא:
לֵךְ וּלְךָ לֵךְ בִּי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ	לֵךְ אִי לֵךְ

For THEM it is right, for THEM it is due!

Noble in rule, chosen in law, THEIR armies say to THEM:

Yours and Yours, Yours, CAUSE, is the rule.	Yours, yes, Yours, For THEM it is right, for THEM it is due!	Yours, indeed Yours, Yours, indeed Yours,
Prominent in rule,	splendid in law,	THEIR elders say to THEM: Yours...
Meriting in rule,	robust in law,	THEIR dignitaries say to THEM: Yours...
Unique in rule,	mighty in law,	THEIR scholars say to THEM: Yours...
Reigning in rule,	awesome in law,	THEIR encirclers say to THEM: Yours...
Humble in rule,	freeing in law,	THEIR righteous say to THEM: Yours...
Holy in rule,	compassionate in law,	THEIR angels say to THEM: Yours...
Strong in rule,	supportive in law,	THEIR pure ones say to THEM: Yours...

Adir Hu

We'll be doing *Adir Hu* in three languages. We're starting, not with the Hebrew, but with a Western Yiddish translation first found in the 1769 Selig Haggadah, under the name of "Baugesang" (meaning Building Song). This text has grown to be a beloved part of the Western Ashkenazi rite, to the point where the traditional German Jewish greeting after the Seder is "Bau gut," or "build well!" Since Western Yiddish phonology is much closer to standard German than it is to YIVO, this text has been transcribed using German orthography.

אַלמעכטיגער גאָט, אַלמעכטיגער גאָט,	Allmächtiger Gott, Allmächtiger Gott,
נון בויה דיין טעמפל שירה	Nun bau dein' Tempel schiere,
אַלזו שיר אונג אַלזו באלד	Also schier und also bald,
אין אונדזערן טאָגן שירה	In unseren Tagen schiere,
יאַ שירה	Ja schiere;
נון בויה, נון בויה,	Nun bau, nun bau,
נון בויה דיין טעמפל שירה	Nun bau dein' Tempel schiere.
באַרמהערציגער גאָט, באַרמהערציגער גאָט,	Barmherziger Gott, Barmherziger Gott,
נון בויה...	Nun bau...
גראָסער גאָט, דעמוטיגער גאָט,	Großer Gott, Demütiger Gott,
נון בויה...	Nun bau...
הויכער גאָט, ווירדיגער גאָט,	Hoher Gott, Würdiger Gott,
זיסער גאָט, חני'טר גאָט,	Süßer Gott, „Chen“-ter Gott,
נון בויה...	Nun bau...
טוגענדליכער גאָט, יודישער גאָט,	Tugendlicher Gott, Jüdischer Gott,
נון בויה...	Nun bau...
פֿרעפֿטיגער גאָט, לעבענדיגער גאָט,	Kräftiger Gott, Lebendiger Gott,
מַעכטיגער גאָט, נאָמהאַפֿטיגער גאָט,	Mächtiger Gott, Namhafter Gott,
סענפֿטיגער גאָט, עיבֿיגער גאָט,	Sänftiger Gott, Ewiger Gott,
נון בויה...	Nun bau...
פֿורכטצומער גאָט, צימליכער גאָט,	Furchtsamer Gott, Ziemlicher Gott,
קעניגליכער גאָט, רייכער גאָט,	Königlicher Gott, Reicher Gott,
נון בויה...	Nun bau...
שיינער גאָט, תְּרוֹיטער גאָט,	Schöner Gott, Trauter Gott,
נון בויה...	Nun bau...
דוּא בישט גאָט אונג קיינער מער,	Du bist Gott und Keiner mehr,
נון בויה...	Nun bau...

Next up, the Hebrew, along with an English singable acrostic interpretation written by yours truly!

אָדיר הוּא, אָדיר הוּא, Awesome One, Awesome One,	
יבנה ביתו בקרוב.	Build your Temple quickly
במהרה, במהרה, בימינו בקרוב.	Speedily, speedily, in our days, build it quickly.
אל בנה! אל בנה!	Build it, God! Build it, God!
בנה ביתך בקרוב!	Build your Temple quickly!
בָּחוּר הוּא, גָּדוֹל הוּא, דָּגוּל הוּא, Blessed One, Creator One, Deity One,	
יבנה... Build...	
הָדוּר הוּא, וְתִיק הוּא, זָכַאי הוּא, Essential One, Foremost One, Greatest One,	
חָסִיד הוּא, טָהוֹר הוּא, יָחִיד הוּא, Holy One, Ineffable One, Judging One,	
יבנה... Build...	
כָּבִיר הוּא, לְמוֹד הוּא, מְלֻךְ הוּא, Knowing One, Lasting One, Merciful One,	
נֹרָא הוּא, סָגִיב הוּא, עֲזוּז הוּא, Noble One, Original One, Powerful One,	
יבנה... Build...	
פְּוֹדָה הוּא, פְּדִיק הוּא, פְּדוּשׁ הוּא, Quintessential One, Righteous One,	
קְדוֹשׁ הוּא, קְדוֹשׁ הוּא, קְדוֹשׁ הוּא, Supreme One, Truthful One,	
יבנה... Build...	
רְחוּם הוּא, שֶׁדִּי הוּא, תִּקְיָה הוּא, Xenial One, You are One, Zealous One,	
יבנה... Build...	

Eḥad Mi Yodeaʿ

We have the traditional text and an alternate challenge.

One, who knows it?	<i>Eḥad mi yodeaʿ?</i>	אֶחָד מִי יוֹדֵעַ?
One, I know it!	<i>Eḥad ani yodeaʿ!</i>	אֶחָד אֲנִי יוֹדֵעַ!
One is our God,	<i>Eḥad Elohéinu</i>	אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
who is in heaven and earth.	<i>sheba-shamáyim uva-áretz.</i>	שֶׁבַע שָׁמַיִם וּבָאָרֶץ:
Two, who knows it?	<i>Shnayim mi yodeaʿ?</i>	שְׁנַיִם מִי יוֹדֵעַ?
Two, I know it!	<i>Shnayim ani yodeaʿ!</i>	שְׁנַיִם אֲנִי יוֹדֵעַ!
Two are the covenantal tablets.	<i>Shnei luhot ha-brit.</i>	שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית
One is our God...	<i>Eḥad Elohéinu...</i>	אֶחָד אֱלֹהֵינוּ...
Three, who knows it?	<i>Shlosa mi yodeaʿ?</i>	שְׁלֹשָׁה מִי יוֹדֵעַ?
Three, I know it!	<i>Shlosa ani yodeaʿ!</i>	שְׁלֹשָׁה אֲנִי יוֹדֵעַ!
Three are the patriarchs.	<i>Shlosa avot.</i>	שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת
Two are the covenantal tablets...	<i>Shnei luhot ha-brit...</i>	שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית...

Four, who knows it?	<i>Arba^ʿ mi yodéaʿ?</i>	אַרְבַּע מִי יוֹדֵעַ?
Four, I know it!	<i>Arba^ʿ ani yodéaʿ!</i>	אַרְבַּע אָנִי יוֹדֵעַ!
Four are the matriarchs.	<i>Arba^ʿ immahot.</i>	אַרְבַּע אִמָּהוֹת,
Three are the patriarchs...	<i>Shlosa avot...</i>	שְׁלֹשָׁה אָבוֹת...
Five, who knows it?	<i>Ḥamisha mi yodéaʿ?</i>	חֲמִשָּׁה מִי יוֹדֵעַ?
Five, I know it!	<i>Ḥamisha ani yodéaʿ!</i>	חֲמִשָּׁה אָנִי יוֹדֵעַ!
Five are the Pentateuch's pentas.	<i>Ḥamisha ḥummāshei Torah.</i>	חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה
Four are the matriarchs...	<i>Arba^ʿ immahot...</i>	אַרְבַּע אִמָּהוֹת...
Six, who knows it?	<i>Shisha mi yodéaʿ?</i>	שֵׁשָׁה מִי יוֹדֵעַ?
Six, I know it!	<i>Shisha ani yodéaʿ!</i>	שֵׁשָׁה אָנִי יוֹדֵעַ!
Six are the Mishnah's orders.	<i>Shisha sidrei Mishna.</i>	שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה
Five are the Pentateuch's pentas...	<i>Ḥamisha ḥummāshei Torah...</i>	חֲמִשָּׁה חֲמִשֵּׁי תוֹרָה...
Seven, who knows it?	<i>Shivʿa mi yodéaʿ?</i>	שִׁבְעָה מִי יוֹדֵעַ?
Seven, I know it!	<i>Shivʿa ani yodéaʿ!</i>	שִׁבְעָה אָנִי יוֹדֵעַ!
Seven are the days of the week....	<i>Shivʿa yamei Shabbata.</i>	שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא,
Six are the Mishnah's orders...	<i>Shisha sidrei Mishna...</i>	שֵׁשָׁה סְדְרֵי מִשְׁנָה...
Eight, who knows it?	<i>Shāmōna mi yodéaʿ?</i>	שְׁמוֹנָה מִי יוֹדֵעַ?
Eight, I know it!	<i>Shāmōna ani yodéaʿ!</i>	שְׁמוֹנָה אָנִי יוֹדֵעַ!
Eight are the days of circumcision.	<i>Shāmōna yamei mila.</i>	שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלָּה
Seven are the days of the week...	<i>Shivʿa yamei Shabbata...</i>	שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא...
Nine, who knows it?	<i>Tishʿa mi yodéaʿ?</i>	תִּשְׁעָה מִי יוֹדֵעַ?
Nine, I know it!	<i>Tishʿa ani yodéaʿ!</i>	תִּשְׁעָה אָנִי יוֹדֵעַ!
Nine are the pregnancy months.	<i>Tishʿa yarḥe leda.</i>	תִּשְׁעָה יְרַחֵי לֵדָה
Eight are the days of circumcision...	<i>Shāmōna yamei mila...</i>	שְׁמוֹנָה יָמֵי מִלָּה...
Ten, who knows it?	<i>ʿAsara mi yodéaʿ?</i>	עֲשָׂרָה מִי יוֹדֵעַ?
Ten, I know it!	<i>ʿAsara ani yodéaʿ!</i>	עֲשָׂרָה אָנִי יוֹדֵעַ!
Ten are the commandments.	<i>ʿAsara dibráya.</i>	עֲשָׂרָה דִּבְרָיָא
Nine are the pregnancy months...	<i>Tishʿa yarḥe leda...</i>	תִּשְׁעָה יְרַחֵי לֵדָה...
Eleven, who knows it?	<i>Aḥad-ʿasar mi yodéaʿ?</i>	אֶחָד עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ?
Eleven, I know it!	<i>Aḥad-ʿasar ani yodéaʿ!</i>	אֶחָד עָשָׂר אָנִי יוֹדֵעַ!
Eleven are [Joseph's] stars.	<i>Aḥad-ʿasar kokhváyya.</i>	אֶחָד עָשָׂר כּוֹכְבֵּיָא
Ten are the commandments...	<i>ʿAsara dibráyya...</i>	עֲשָׂרָה דִּבְרָיָא...

Twelve, who knows it?	<i>Shnem-ʿasar mi yodéaʿ?</i>	שְׁנַיִם עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ?
Twelve, I know it!	<i>Shnem-ʿasar ani yodéaʿ!</i>	שְׁנַיִם עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ!
Twelve are the tribes.	<i>Shnem-ʿasar shivtáyya.</i>	שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבִטִיָּא
Eleven are [Joseph's] stars...	<i>Aḥad-ʿasar kokhváyya...</i>	אֶחָד עָשָׂר כּוֹכְבֵיָּא...
Thirteen, who knows it?	<i>Shlosa-ʿasar mi yodéaʿ?</i>	שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִי יוֹדֵעַ?
Thirteen, I know it!	<i>Shlosa-ʿasar ani yodéaʿ!</i>	שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֲנִי יוֹדֵעַ!
Thirteen are the attributes.	<i>Shlosa-ʿasar middáyya.</i>	שְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִדֵּיָּא:
Twelve are the tribes.	<i>Shnem-ʿasar shivtáyya.</i>	שְׁנַיִם עָשָׂר שְׁבִטִיָּא
Eleven are [Joseph's] stars.	<i>Aḥad-ʿasar kokhváyya.</i>	אֶחָד עָשָׂר כּוֹכְבֵיָּא
Ten are the commandments.	<i>ʿAsara dibráyya.</i>	עֲשָׂרָה דְּבִרֵּיָּא
Nine are the pregnancy months.	<i>Tishʿa yarḥe leda.</i>	תִּשְׁעָה יְרַחֵי לֵדָה
Eight are the days of circumcision.	<i>Shamona yamei mila.</i>	שְׁמוֹנָה יָמֵי מִילָה
Seven are the days of the week.	<i>Shivʿa yamei Shabbata.</i>	שִׁבְעָה יָמֵי שַׁבָּתָא
Six are the Mishnah's orders.	<i>Shisha sidrei Mishna.</i>	שֵׁשָׁה סִדְרֵי מִשְׁנָה
Five are the Pentateuch's pentas.	<i>Ḥamisha ḥummāshei Torah.</i>	חֲמֵשָׁה חֲמֵשֵׁי תּוֹרָה
Four are the matriarchs.	<i>Arbaʿ immahot.</i>	אַרְבַּע אִמָּהוֹת
Three are the patriarchs.	<i>Shlosa avot.</i>	שְׁלֹשָׁה אָבוֹת
Two are the covenantal tablets.	<i>Shnei luḥot ha-brit.</i>	שְׁנֵי לְחוֹת הַבְּרִית
One is our God,	<i>Eḥad Elohéinu</i>	אֶחָד אֱלֹהֵינוּ
who is in heaven and earth.	<i>sheba-shamáyim uva-áretz.</i>	שֶׁבַשְׁמַיִם וּבָאָרֶץ:

Now the alternate challenge — We're going to make our own!

Going round the table, we will count up from one to thirteen, thinking of something else (preferably but not necessarily Jewish content) that fits that number. After each number, we will respond, together, singing everything we've come up with. By the end we'll have to remember them all!

Had Gadya

On the next few pages I'll be including the final verses of a bunch of different languages, and we'll try to guess which one is which. Some are traditional Jewish languages while others are original translations. Each group will have a bank of possible guesses for you to assign. Let's do this!

Section 1: Aramaics

Guess bank: Normative Aramaic, Gramatically Corrected Aramaic, Hulaulá (Sanadanj Neo-Aramaic), Lishana Deni (Zakho Neo-Aramaic), Tārgūn Bìyènlìyén Dì (alternate-universe Chinese Neo-Aramaic which went through tonogenesis)

va-āṭṭā Qudšā Briḳ Hu, u-nkēs yāṭ mal'āka d-moṭa, di-nkēs yāṭ tabbāḥā, di-nkēs yāṭ torā, di-šṭē yāṭ mayyā, d-ad'īku yāṭ nurā, d-oqid yāṭ ḥuṭrāṣ di-mḥē yāṭ kalbā, di-nkēt l-šunnārā, da-ākāl yāṭ gadyā, di-zbēn abbā bi-trē zuzē, gadyā ḥāḏa, gadyā ḥāḏa.

וְאַתָּא קוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא, וְנָכִיס יִתְמַלְאָכָא דְמוֹתָא, דְנָכִיס יִתְטַבַּחָא, דְנָכִיס יִתְתּוֹרָא, דְשִׁתִּי יִתְמִיא, דְאִדְעִיכוּ יִתְנוֹרָא, דְאִוְקִיד יִתְחוּטְרָא, דְמַחִי יִתְכַלְבָּא, דְנָכִית לְשׁוֹנָרָא, דְאָכַל יִתְגְּדִיא, דְזִבְזִין אַבָּא בְּתָרִי זִוְזִי, גְּדִיא חָדָא, גְּדִיא חָדָא:

hiye haQadoš Barux Hu, frišta molāke dabhale, ke qāšābāke dabhale, ke tortāke dabhale, ke make štenila, ke nurāke mtixlu, ke šiwāke maḡle ke kalbāke dile, ke qatwāke ngzale, ke 'azzonāke xilale, 'azzonāke tati šaqlale tre šahiye, xa 'azza, xa 'azza.

הֵי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, פְּרִישְׁתָּא מוֹלָכִי דְבַחְלִי, כְּקַצְאָכִי דְבַחְלִי, כְּתוֹרַתְכִי דְבַחְלִי, כְּמַמְי שְׁתַּנְיָלָה, כְּנוֹרְכִי מְתַכְלוּ, כְּצִיּוֹכִי מְקָלִי, כְּכַסְיוֹכִי דִילִי, כְּקִטְיוֹכִי נְגִזְלִי, כְּעִזְיוֹכִי כִלְלִי, עִזְיוֹכִי תַתִּי שְׁקָלְלִי תָרִי שְׁהִי, כָּא עֲזָא, כָּא עֲזָא:

wì-kádōxi bālūhū mādē dāwār, wì-tú nà-ēi mārāhā māwēti, tú nà-ēi xōhèdì dī, tú nà-ēi níw dī, hē nà-ēi mēi dī, miyè nà-ēi nūr dī, xāw nà-ēi gān dī, dāqī nà-ēi gō dī, nīhēti nà-ēi māw dī, mīhār nà-ēi gādīyā dī, bābā zābēn wì-sídì tìr-ēi qén dī, hād-ēi gādīyā, hād-ēi gādīyā

וּכְדוּשִׁי בָלוּהוּ מְדִי דוֹר וְתוּ נְאִי מְרַהָא מוֹתִי תוּ נְאִי שׁוּהֶדִי דִי תוּ נְאִי גוּ דִי הִי נְאִי מִי דִי מִי נְאִי גוֹר דִי שׁוּ נְאִי גֶן דִי דְגִי נְאִי גוּ דִי נְהֶתִי נְאִי מוּ דִי מְהֶר נְאִי גְדִיא דִי בָבָא זָבֹן וְסָדִי טָרִי גֶן דִי הֶדִי גְדִיא, הֶדִי גְדִיא:

sēle haQadoš Barux Hu, zbaḥle daw malax hamavet, d-zbaḥle daw šoḥet, d-zbaḥle daw tōra, d-štēle daw māya, d-močvele daw nura, d-moqezle daw 'ašša, d-mxēle daw kalba, d-ngzla daw qatūsa, d-bxilla daw gadya, d-zunne babi bitre zuze, ḥad gadya, ḥad gadya, babi zunne tre zuze.

סִילִי הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, צְבַחְלִי דוּ מְלַאךְ הַמָּוֶת, דְצַבַּחְלִי דוּ שׁוֹחֵט, דְצַבַּחְלִי דוּ תּוֹרָא, דְשִׁתִּילִי דוּ מִיא, דְמוֹגְבִילִי דוּ נוֹרָא, דְמוֹקִיזִילִי דוּ עֲצָא, דְמַכִּילִי דוּ כַלְבָּא, דְנַגְזָלָה דוּ קִטּוֹסָה, דְבַכְלָה דוּ גְדִיא, דְזוּגִי בָאבִי בְּתָרִי זִוְזִי, חָד גְּדִיא, חָד גְּדִיא, בָּאבִי זִוְזִי בְּתָרִי זִוְזִי:

v-ata ha-Qadosh Barukh Hu, v-shaḥat l-mal'akh ha-māvet, d-shaḥat l-shoḥet, d-shaḥat l-tora, d-shata l-mayya, d-khava l-nura, d-saraf l-ḥutra, d-hikka l-khalba, d-nashakh l-shunra, d-akhla l-gadya, d-zabbin abba bi-trei zuzei, ḥad gadya, ḥad gadya!

וְאַתָּא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְשַׁחַט לְמַלְאךְ הַמָּוֶת, דְשַׁחַט לְשׁוֹחֵט, דְשַׁחַט לְתּוֹרָא, דְשִׁתָּא לְמִיא, דְכַבָּה לְנוֹרָא, דְשַׁרְף לְחֻטְרָא, דְהִכָּה לְכַלְבָּא, דְנִשְׁךְ לְשׁוֹנָרָא, דְאָכַלָּה לְגְדִיא, דְזִבְזִין אַבָּא בְּתָרִי זִוְזִי, חָד גְּדִיא, חָד גְּדִיא:

Hints:

- Hulaulá adopted the Kurdish direct object suffix *-ake*
- In Zakho, classical Aramaic *ṭ* (as in *āṭṭā*) went through the same shift as in Ashkenazi Hebrew to become *s*.
- Tārgūn Bìyènlìyén Dì uses cantillation to mark tones and is transcribed using modified pinyin.
- In grammatically correct Aramaic, you wouldn't use Hebrew words for God, angels, burning, or biting.

Guess bank: Akkadian, Sabaean, Middle Egyptian, Ugaritic

[illegible]

וּצֹחַ רַחֲמָנָן בְּרֵךְ וְתִבְרַךְ סָמָהוּ, וְדִבַּח
מִלֵּאךְ מוֹתָן, דְּדִבַּח דְּבַחֵס, דְּדִבַּח תּוֹרוֹן,
דְּסָקִי מוֹן, דְּפִסְט חֲמֻטָּן, דְּהִנֵּר קִצְבוֹן,
דְּצָרַב כִּלְבוֹן, דְּנִתָּךְ דִּמְמוֹן, דְּאֵכַל סְבוֹן,
דְּתִשְׁאֵם אֲבִי בִנְצָפֵן, אַחַת סְבוּס אַחַת
סְבוּס.

上¹ 上² 上³ 上⁴ 上⁵ 上⁶ 上⁷ 上⁸ 上⁹ 上¹⁰ 上¹¹ 上¹² 上¹³ 上¹⁴ 上¹⁵ 上¹⁶ 上¹⁷ 上¹⁸ 上¹⁹ 上²⁰ 上²¹ 上²² 上²³ 上²⁴ 上²⁵ 上²⁶ 上²⁷ 上²⁸ 上²⁹ 上³⁰ 上³¹ 上³² 上³³ 上³⁴ 上³⁵ 上³⁶ 上³⁷ 上³⁸ 上³⁹ 上⁴⁰ 上⁴¹ 上⁴² 上⁴³ 上⁴⁴ 上⁴⁵ 上⁴⁶ 上⁴⁷ 上⁴⁸ 上⁴⁹ 上⁵⁰ 上⁵¹ 上⁵² 上⁵³ 上⁵⁴ 上⁵⁵ 上⁵⁶ 上⁵⁷ 上⁵⁸ 上⁵⁹ 上⁶⁰ 上⁶¹ 上⁶² 上⁶³ 上⁶⁴ 上⁶⁵ 上⁶⁶ 上⁶⁷ 上⁶⁸ 上⁶⁹ 上⁷⁰ 上⁷¹ 上⁷² 上⁷³ 上⁷⁴ 上⁷⁵ 上⁷⁶ 上⁷⁷ 上⁷⁸ 上⁷⁹ 上⁸⁰ 上⁸¹ 上⁸² 上⁸³ 上⁸⁴ 上⁸⁵ 上⁸⁶ 上⁸⁷ 上⁸⁸ 上⁸⁹ 上⁹⁰ 上⁹¹ 上⁹² 上⁹³ 上⁹⁴ 上⁹⁵ 上⁹⁶ 上⁹⁷ 上⁹⁸ 上⁹⁹ 上¹⁰⁰ 上¹⁰¹ 上¹⁰² 上¹⁰³ 上¹⁰⁴ 上¹⁰⁵ 上¹⁰⁶ 上¹⁰⁷ 上¹⁰⁸ 上¹⁰⁹ 上¹¹⁰ 上¹¹¹ 上¹¹² 上¹¹³ 上¹¹⁴ 上¹¹⁵ 上¹¹⁶ 上¹¹⁷ 上¹¹⁸ 上¹¹⁹ 上¹²⁰ 上¹²¹ 上¹²² 上¹²³ 上¹²⁴ 上¹²⁵ 上¹²⁶ 上¹²⁷ 上¹²⁸ 上¹²⁹ 上¹³⁰ 上¹³¹ 上¹³² 上¹³³ 上¹³⁴ 上¹³⁵ 上¹³⁶ 上¹³⁷ 上¹³⁸ 上¹³⁹ 上¹⁴⁰ 上¹⁴¹ 上¹⁴² 上¹⁴³ 上¹⁴⁴ 上¹⁴⁵ 上¹⁴⁶ 上¹⁴⁷ 上¹⁴⁸ 上¹⁴⁹ 上¹⁵⁰ 上¹⁵¹ 上¹⁵² 上¹⁵³ 上¹⁵⁴ 上¹⁵⁵ 上¹⁵⁶ 上¹⁵⁷ 上¹⁵⁸ 上¹⁵⁹ 上¹⁶⁰ 上¹⁶¹ 上¹⁶² 上¹⁶³ 上¹⁶⁴ 上¹⁶⁵ 上¹⁶⁶ 上¹⁶⁷ 上¹⁶⁸ 上¹⁶⁹ 上¹⁷⁰ 上¹⁷¹ 上¹⁷² 上¹⁷³ 上¹⁷⁴ 上¹⁷⁵ 上¹⁷⁶ 上¹⁷⁷ 上¹⁷⁸ 上¹⁷⁹ 上¹⁸⁰ 上¹⁸¹ 上¹⁸² 上¹⁸³ 上¹⁸⁴ 上¹⁸⁵ 上¹⁸⁶ 上¹⁸⁷ 上¹⁸⁸ 上¹⁸⁹ 上¹⁹⁰ 上¹⁹¹ 上¹⁹² 上¹⁹³ 上¹⁹⁴ 上¹⁹⁵ 上¹⁹⁶ 上¹⁹⁷ 上¹⁹⁸ 上¹⁹⁹ 上²⁰⁰ 上²⁰¹ 上²⁰² 上²⁰³ 上²⁰⁴ 上²⁰⁵ 上²⁰⁶ 上²⁰⁷ 上²⁰⁸ 上²⁰⁹ 上²¹⁰ 上²¹¹ 上²¹² 上²¹³ 上²¹⁴ 上²¹⁵ 上²¹⁶ 上²¹⁷ 上²¹⁸ 上²¹⁹ 上²²⁰ 上²²¹ 上²²² 上²²³ 上²²⁴ 上²²⁵ 上²²⁶ 上²²⁷ 上²²⁸ 上²²⁹ 上²³⁰ 上²³¹ 上²³² 上²³³ 上²³⁴ 上²³⁵ 上²³⁶ 上²³⁷ 上²³⁸ 上²³⁹ 上²⁴⁰ 上²⁴¹ 上²⁴² 上²⁴³ 上²⁴⁴ 上²⁴⁵ 上²⁴⁶ 上²⁴⁷ 上²⁴⁸ 上²⁴⁹ 上²⁵⁰ 上²⁵¹ 上²⁵² 上²⁵³ 上²⁵⁴ 上²⁵⁵ 上²⁵⁶ 上²⁵⁷ 上²⁵⁸ 上²⁵⁹ 上²⁶⁰ 上²⁶¹ 上²⁶² 上²⁶³ 上²⁶⁴ 上²⁶⁵ 上²⁶⁶ 上²⁶⁷ 上²⁶⁸ 上²⁶⁹ 上²⁷⁰ 上²⁷¹ 上²⁷² 上²⁷³ 上²⁷⁴ 上²⁷⁵ 上²⁷⁶ 上²⁷⁷ 上²⁷⁸ 上²⁷⁹ 上²⁸⁰ 上²⁸¹ 上²⁸² 上²⁸³ 上²⁸⁴ 上²⁸⁵ 上²⁸⁶ 上²⁸⁷ 上²⁸⁸ 上²⁸⁹ 上²⁹⁰ 上²⁹¹ 上²⁹² 上²⁹³ 上²⁹⁴ 上²⁹⁵ 上²⁹⁶ 上²⁹⁷ 上²⁹⁸ 上²⁹⁹ 上³⁰⁰ 上³⁰¹ 上³⁰² 上³⁰³ 上³⁰⁴ 上³⁰⁵ 上³⁰⁶ 上³⁰⁷ 上³⁰⁸ 上³⁰⁹ 上³¹⁰ 上³¹¹ 上³¹² 上³¹³ 上³¹⁴ 上³¹⁵ 上³¹⁶ 上³¹⁷ 上³¹⁸ 上³¹⁹ 上³²⁰ 上³²¹ 上³²² 上³²³ 上³²⁴ 上³²⁵ 上³²⁶ 上³²⁷ 上³²⁸ 上³²⁹ 上³³⁰ 上³³¹ 上³³² 上³³³ 上³³⁴ 上³³⁵ 上³³⁶ 上³³⁷ 上³³⁸ 上³³⁹ 上³⁴⁰ 上³⁴¹ 上³⁴² 上³⁴³ 上³⁴⁴ 上³⁴⁵ 上³⁴⁶ 上³⁴⁷ 上³⁴⁸ 上³⁴⁹ 上³⁵⁰ 上³⁵¹ 上³⁵² 上³⁵³ 上³⁵⁴ 上³⁵⁵ 上³⁵⁶ 上³⁵⁷ 上³⁵⁸ 上³⁵⁹ 上³⁶⁰ 上³⁶¹ 上³⁶² 上³⁶³ 上³⁶⁴ 上³⁶⁵ 上³⁶⁶ 上³⁶⁷ 上³⁶⁸ 上³⁶⁹ 上³⁷⁰ 上³⁷¹ 上³⁷² 上³⁷³ 上³⁷⁴ 上³⁷⁵ 上³⁷⁶ 上³⁷⁷ 上³⁷⁸ 上³⁷⁹ 上³⁸⁰ 上³⁸¹ 上^{382</}

וּמַעַן קִדַּשׁ מִבְרַךְ הוּא, וְטִבַּחַּ מוֹת, דָּא
טִבַּחַּ שְׁחִיטָה, דָּא טִבַּחַּ אֵלֶּפֶּי, דָּא שְׁתֵּי
מִיָּם, דוֹת כְּלִיּוֹ אֵשֶׁת, דָּת שְׂרַפְתָּ חֵט, דָּא
מִחֵץ כֶּלֶב, דָּא נִתָּךְ שְׂרָה, דָּא לֶחֶם
גָּדִי, דָּא קִנְיָ אֲבִי בִנְיָן כֶּסֶף, אֲחֵךְ גָּדִי
אֲחֵךְ גָּדִי

[illegible]

אֶלְכֶּמָה קִשְׁדָּם לֹוא כְּרָב, שׁוּא אֶטְבַּח
מוֹתָם, שְׁאֶטְבַּחוּ טָאבְחָם, שְׁאֶטְבַּחוּ
אֶלְפָם, שְׁאֶשְׁתּוּא מִי, שְׁאֶנְחוּ אֶשְׁאֲתָם,
שְׁאֶכְבְּבוּ חֶטֶם, שְׁאֶמְחֲצוּ כְּלָבָם, שְׁאֶשְׁכוּ
שְׁרָאנָם, שְׁאֶיִּכְלוּ בָזָם, שְׁאֶבִּי אֶשְׁאֲמָשׁוּ,
אֵנָה זִוְזִין, בָּזָם אֶשְׁתִּין, בָּזָם אֶשְׁתִּין

אחאן יאי צסר נטר אע, כר כדב עד ני
מות, נתי דנן מחוננו, נתי רכסן יח, נתי
זורן מו, נתי יהמן סצת, נתת עמן כת,
נתי סכן טזס, נתי פזחן מיו, נתי ונמן
יב, נתי ינו, יתיי אם דבנוי, יב וע (—
ב' פעמי').

- Many of the words in Akkadian are Sumerograms, which means their Latin-script transcription is totally unlike their pronunciation. The Hebrew script records the pronunciation. Find places where the two differ.
- Ugaritic is the most closely related to Hebrew, but has a totally different vowel system.
- Nobody can agree on the vowel system for Sabaean and Egyptian. But Sabaean isn't written in hieroglyphics.

Guess bank: Gothic, Old English, Old Norse, Renaissance Latin

[illegible]

<p><i>Þá kom hinn heilagr blezadr Guð, ok slátraði engli dauðans, er slátraði slátranum, er slátraði uxanum, er drakk vatnit, er slökkði eldinn, er brendi keppinn, er sló hundinn, er beit kottinn, er át kiðlinginn, er keyptisk af mínna faðir, fyrir tvá penningar, einn kiðlingr, einn kiðlingr.</i></p>	<p>בָּא קוֹם הַיֵּן הֵעִלְאֲגֵר בְּלִיַּצְאֲדֵר גּוֹד, אֶזְק־סְלֹאֲהֵטְרֹאֲדִי אִינְגְלִי דְאֻדְאֵנס, אִי־ר־סְלֹאֲהֵטְרֹאֲדִי סְלֹאֲהֵטְרֹאֲנוֹם, אִי־ר־סְלֹאֲהֵטְרֹאֲדִי אֻקְסֵאֲנוֹם, אִי־ר־דְרֹאֲקֵ וּוְאֵטְנִיט, אִי־ר־סְלֵעְקֵדִי אִילְדִי, אִי־ר־בְרִינְדִי קִיפִי, אִי־ר־סְלֹא הוֹנְדִי, אִי־ר־בְעִיט קְאֵטִי, אִי־ר־אֵהט קִדְלִינְגִי, אִי־ר־קְעוֹפְטִיטְסֵק אֶף מִאֵן פֶּאֲדִיר, פֶּרִיר טוּוּאֵה פִינְינְגֵאֵר, עֵין קִדְלִינְגֵה עֵין קִדְלִינְגֵה.</p>
---	--

<i>ban qam weihs audahafts gp,</i>	פֿאַן קאַם װײַזש אַדאַהאַפֿטס גפֿ,
<i>jah ufsnaip aggilu daupaus, saei</i>	גאַה נײַפֿשנאַיפֿ אַגגילן דאַנפֿאַנס־
<i>ufsnaip skiljan, saei ufsnaip</i>	שװײַפֿט־נײַפֿשנאַיפֿ שרילקאַן־ שװײַ
<i>auhsau, saei dragk watō, patei</i>	נײַפֿשנאַיפֿ אַוהסאַן־ שװײַ דראַק װאַט־
<i>afhuapida fōn, patei gatandida</i>	פֿאַט־ פֿאַט־פֿאַט־פֿאַט־פֿאַט־פֿאַט־
<i>hrugga, soei blaggw hund, saei</i>	פֿאַט־פֿאַט־פֿאַט־פֿאַט־פֿאַט־פֿאַט־
<i>bait kattu, saei ēt gaitein, patei</i>	באַט־פֿאַט־פֿאַט־פֿאַט־פֿאַט־פֿאַט־
<i>bauhta atta meins, und twaim</i>	באַט־פֿאַט־פֿאַט־פֿאַט־פֿאַט־פֿאַט־
<i>skattam, ain gaitein, ain gaitein.</i>	אַינ־פֿאַט־פֿאַט־פֿאַט־פֿאַט־פֿאַט־

et venit Deus s̄ānctus, benedictus
(sit) ille, & mactāvit Angelum
mortis, q̄i mactāverat lanium,
q̄i mactāverat bovem, q̄i
ēbiberat aquās, quæ extinxerant
ignem, q̄i combusserat
baculum, q̄i percusserat canem,
q̄i momorderat catum, q̄i
comēderat hœdulum, quem
ēmerat pater duōbus solidis,
ūnum hœdulum, ūnum
hœdulum.

- Latin was only ever written in Latin.
- Gothic was never written in runes, using its own script instead.
- The Modern Icelandic word for a kid goat is "kiðlingur." Make of that what you will.

Section 4: Judeo-Arabics

Guess bank: Morocco, Tunisia, Damascus, Baghdad

wa-jā'a al-muqqadas tabāraka huwa, wa-dabaḥa li-malak al-mawt, allaḡi dābaḥa leḡ-dibāḥ, allaḡi dābaḥa leṭ-tawr, allaḡi šariba lel-mā', allaḡi ṭafa' len-nūr, allaḡi ḥarraqa lel-ʿaṣā, allaḡi ḡarabat lel-kalb. allaḡi ʿaḡḡa lel-bizzūna, allaḡi akalat lel-jady, allaḡi ištārālī abuyī fī ʿabbastayn, wāḥid jady, wāḥid jady.

وجاء المقدس تباركا هوا، وذبح ملك الموت، الذي ذبح للدباح، الذي ذبح للشور، الذي شرب للماء، الذي طفأ للنور، الذي حرّق للعصا، الذي ضربت للكلب، الذي عضّ للبرونة، الذي اكلت للجدي، الذي اشترالي ابوئي في عبّستين، واحد جدي، واحد جدي.

וגא אלמקדס תבארפא הוא ודבח למלך אלמות אלדי דבח ללדבאח אלדי דבח לתור אלדי שרב למא' אלדי טפא לתור אלדי חרק ללעצא אלדי צרבת לכלב אלדי עץ ללבזונה אלדי אכלת ללגדי אלדי אשתראלי אבויי פי עבסתינ ואחד גדי ואחד גדי:

wa-ʿija il-muqaddas mubarak huw, wa-akhad malak ilmot, illaḡi akhad rūḥ i-dabaḥ, illaḡi dabaḥ i-tor, illaḡi šireb il-maye, illaḡi ṭafet i-nar, illaḡi ḥarʿet il-ʿaṣaye, illaḡi darbet il-kaleb, illaḡi ʿad il-iṭa, illaḡi aklet il-jidi, illaḡi štara li abi bi-mašarītēn, waḥad jidi, waḥad jidi.

وأجى المقدس مبارك هوا، وأخذ ملك الموت، الذي أخذ روح الديح، الذي دبح للتور، الذي شرب المية، الذي طففت النار، الذي حرات العصية، الذي دربت الكلب، الذي اكلت الجيدي، الذي شترا لي ابي بمصريتين، واحد جيدي، واحد جيدي.

וא-איגה אלמקדס מבארך הוא, וא-אכד מלאך אלמות. אלדי אכד רוח אי-דבאח, אלדי דבח אי-תור. אלדי שירב אל-מיה, אלדי טפת אי-נאר, אלדי חראת אל-עצאיה, אלדי דרבת אל-כלב, אלדי עד אל-אטה, אלדי אכלת אל גידי, אלדי שתרה לי אבי במצרייתין. ואחד גידי ואחד גידי:

ou-zaa ha-qadoous barouk hou, ou-dbaḥ malʿak ha-mawet, di dbaḥ ʿadabbaaḥ, di dbaḥ ʿal-toour, di sarab ʿal-mouyma, di tfaat ʿal-ʿouyfya, di ḥraqt ʿal-ʿaṣāwa, di ḡarbat ʿal-kaliyyba, di ʿaḡḡat ʿal-qəṭyouṭa, di klāt ʿazdiwa, di sraali baabaa b-zouz falous, waahad ʿazdiwa, waahad ʿazdiwa.

وجا هقكوش بروك هوا، وذبح ملاك هموت، ذي ذبح النج، ذي ذبح التور، ذي شرب المويمة، ذي هففات العويبية، ذي حرقت العصوة، ذي ضربت الكليبة، ذي عضت القضيبة، ذي كلت الجكيولة، ذي شرالي بابا، بجوج فلولس، وحاد الجكيولة، وحاد الجكيولة.

וזא הקדוש ברוך הוא, ודבח מלאך המות, די דבח אדבאח, די דבח אלטור, די סרב אלמוימא, די טפאת אלעויפיא, די חרקת אלעסיוא, די דרבת אלכליבא, די עדת אלקטיוטא, די כלת אזדיוא, די סראלי באבא, בזוז פלוס, ואחד אזדיוא, ואחד אזדיוא:

ou-ja ha-qadoch barouk hou ou-dbaḥ melk el-mout, eldi dbaḥ a-dabaḥ, eldi dbaḥ a-taur eldi chrab el-mah, eldi tfa a-nar eldi aḥraq el-ʿasa, eldi darbet el-kalba, eldi gedmat el-qattous, eldi klat ejdi, eldi chra li baba b-zouz flous, waḥad gadia, waḥad gadia, eldi chra li baba b-zouz flous.

وجا هقكوش بروخ هوا وذبح ملك الموت، الذي ذبح السباح، الذي ذبح التور، الذي شرب الماه، الذي طفأ النار، الذي حرقت الكلب، الذي حدمت القيتوس، الذي كلات اجي، الذي شرالي بابا بزوز فلولس، ولحد غديا، ولحد غديا، الذي شرالي بابا بزوز فلولس.

וזא הקדוש ברוך הוא, ודבח מלך אל-מות, אלדי דבח אדבאח, אלדי דבח אלתור, אלדי שרב למא' אלדי טפא אלנאר, אלדי אחרק אלעסא, אלדי דרבת אלכלבה, אלדי גדמת אלקטוס, אלדי כלאת אזדי, אלדי שרא לי באבא בזוז פלוס, וואחד גדיא וואחד גדיא, אלדי שרא לי באבא בזוז פלוס:

Hints:

- Moroccan Arabic merges š and s. Look for a word written with one and not the other.
- Tunisian Arabic transcription norms are heavily influenced by French. Find where “a **chic chef** in a **chalet**, Jean-Jacques Desjardins, made **velouté** with **bouillon** and **roux**.”
- In Damascus, long -a suffixes are raised to -e.
- The currency of the Safavid dynasty, which ruled Baghdad for many years, was named after Shah Abbas I.

Section 5: Judeo-Romance Languages

Guess bank: Papiamentu (Curaçao Creole), Ladino, Judeo-Romanesco, Judeo-Piedmontese, Shuadit (Judeo-Provençal)

benne il cadosc baruḥ u che sciahtò il malah amaved, che sciahtò il sciohette, che sciahtò il nove, che si bebbe l'acqua, che smorzò il foco, che abbruciò il bastone, che bastonò il cane, che mozzicò la gatta, che si mangiò il capretto, che comprò mio padre per due scude, ah lu capre! a lu capre!

es vengu lou cados barourhou, qu'avé sorhéta lou malarhama, qu'avé sorhéta lou sorhet, qu'avé sorhéta lou biou, qu'avé bégu toute l'aigue, qu'ave moussa lou fiou, qu'avé brula la vergue, qu'avé pica lou tchin, qu'avé mourdu lou ca, qu'avé mandja lou cabri, qu'avé 'tchéta moun païre un escu, dous escu. Qu'avé 'tchéta moun païre un escu, dous escu... rhaz gadeïa, rhaz gadeïa!

i vino el Santo Bendicho El i degoyo al malah amavet, ke degoyo al shohet, ke degoyo al buey, ke se bevyo la agua, ke amato el fuego, ke kemo el palo, ke aharvo el perro, ke modryo el gato, ke se komio el kavritiko, ke lo merko mi padre por dos levanim, por dos levanim.

lè riva 'l qadòsh barokh ho, ca l'à masà 'l malakh hamavet, ca l'à masà 'l shòchet, ca l'à shachtà 'l bu, ca l'à bevu l'acqua, ca l'à dastisà 'l fu, ca l'à brosa 'l baston, ca l'à bastonà 'l can, ca l'à mòrdu 'l luu, ca l'à mangià la crava, ca la pasturava, ca l'à rot al bot... ò, che bon vin ca iera 'nt'al me bot! A l'è la crava ca m'ha rot e l'à fame sautò 'l fot!

awor e Santu sea bendishoná a bin, i a matá e angel di morto, ku a matá e karniseru, ku a matá e bue, ku a bebe e awa, ku a paga e kandela, ku a kimá e palu, ku a dal e kachó, ku a kou e pushi, ku a kome e kabritu, ku mi tata a kumprá pa dos florin, un kabritu, un kabritu.

בְּנֵי אֵיל קָדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קִי שְׁחָטוּ אֵיל מִלְאָךְ הַמָּוֶת, קִי שְׁחָטוּ אֵיל שׁוֹחֵטִי, קִי שְׁחָטוּ אֶל נוֹי, קִי סִי בְּבִי לְאִקְוָה, קִי זְמוּרְצוֹ אֵיל פֹּקוֹ, קִי אֲבְרוּצוֹ אֵיל בֶּאֱסָטוֹנִי, קִי בֶאֱסָטוֹנִי אֵיל קֶאֱנִי, קִי מוֹצִיקוֹ לְגִטָּה, קִי סִי מֵאֲנִי אֵיל קֶאֱפְרִטוֹ, קִי קוֹמְפְּרוֹ מִי פֶאֱדְרִי פִיר דּוּאִי סְקוּדִי, אֵה לּוֹ קֶאֱפְרִי! אֵה לּוֹ קֶאֱפְרִי!

אֵשׁ זְנִגּוֹ לּוֹ-קָדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, קֶאֱנִי שׁוֹחֵטָה מִלְאָךְ-הַמָּוֶת, קֶאֱנִי שׁוֹחֵטָה לּוֹ-שׁוֹחֵט, קֶאֱנִי שׁוֹחֵטָה לּוֹבִיב, קֶאֱנִי בִיגוֹ טוֹטִי לֵאֲנִי, קֶאֱנִי מוֹשֶׁה לּוֹסִיב, קֶאֱנִי בְרוּלָה לְזֶרְגִי, קֶאֱנִי פִיקָה לּוֹיִין, קֶאֱנִי מוֹרְדוֹ לּוֹקָה, קֶאֱנִי מֵאֲנִי לּוֹקֶאֱבְרִי, קֶאֱנִי יִטָּה מוֹן פִּיִּירִי אֹן אֶשְׁקוֹ, דּוּשׁ אֶשְׁקוֹ. קֶאֱנִי יִטָּה מוֹן פִּיִּירִי אֹן אֶשְׁקוֹ, דּוּשׁ אֶשְׁקוֹ, חֵד גְּדִיָּא, חֵד גְּדִיָּא!

אֵי בִינִי אֵיל סֶאֱנָטוֹ בִּינְדִיגֵי אֵיל, אֵי דִיגִיוֹ אֶל מִלְאָךְ הַמָּוֶת, קִי דִיגִיוֹ אֶל שׁוֹחֵט, קִי דִיגִיוֹ אֶל בּוּאִי, קִי סִי בִיבִי לֵה אֲגֹה, קִי אֲמֶאֱטוֹ אֵיל פֹּאֲיִגוֹ, קִי קִימוֹ אֵיל פֶּאלוֹ, קִי אֲחֶאֱרְבוֹ אֵיל פִּירוֹ, קִי מוֹדְרִיו אֵיל גֶּאֱטוֹ, קִי סִי קוֹמִי אֵיל קֶאֱבְרִיטִיקוֹ, קִי לּוֹ מִיִּרְקוֹ מִי פֶאֱדְרִי פוֹר דּוֹס לְבָנִים, פוֹר דּוֹס לְבָנִים:

לְרִיבָה לְקָדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא קָלָה מָסָה לְמִלְאָךְ הַמָּוֶת, קָלָה מָסָה לְשׁוֹחֵט, קָלָה שְׁחָטָה לְבוֹ, קָלָה בִיבּוֹ לְאִקְוָה, קָלָה דְּסִטִּיסָה לְפֹ, קָלָה בְרוּסָה לְבֶסְטוֹן, קָלָה בֶּסְטוֹנָה לְקֶאֱן, קָלָה מוֹרְדּוֹ לְלוֹא, קָלָה מִנְגָּה לְקֶאֱרָבָה קָלָה פֶּאֱסְטוֹרָבָה קָלָה רוֹט אֶלְבוּט, אֹ, קִי בּוֹן בִּין קֶא יִירָה נְטָאֵל מִי בּוּט! אֵלִי לְקֶאֱרָבָה קָמְלָה רוֹט אֵי לֹא פֶאֱמִי סֶאוּטוֹ לְפֹט!

אוֹרֵר אֵי סֶאֱנָטוֹ סִיָּאָה בִּינְדִישׁוֹנָה אֵה בִיע, אֵי אֵה מֵאֲטָה אֵי אֲנֶחֱלִי דִי מוֹרְטוֹ, קוֹ אֵה מֵאֲטָה אֵי קֶאֱרִנִּיסִירוֹ, קוֹ אֵה מֵאֲטָה אֵי בּוֹי, קוֹ אֵה בִיבִי אֵי אֹוָה, קוֹ פֶּאֱגָה אֵי קֶאֱנִדִּילָה, קוֹ אֵה קִימָה אֵי פֶּאלוֹ, קוֹ אֵה דֶאֵל אֵי קֶאֱגֹו, קוֹ אֵה קוֹוֹ אֵי פּוֹשִׁי, קוֹ אֵה קוֹמִי אֵי קֶאֱבְרִיטוֹ, קוֹ מִי טֶאֱטָה אֵה קוֹמְפְּרָה, פֶּה דּוֹס פֶּלּוֹרִיעַ, אֹוֶע קֶאֱבְרִיטוֹ, אֹוֶע קֶאֱבְרִיטוֹ.

Hints:

- Judeo-Provençal went through some crazy sound shifts, with *ɾ* as /v/ and word-final or intervocalic *ɾ* as /z/.
- Judeo-Romanesco is the closest normative Italian, but the *o* → *uo* shift of normative Italian never happened to it. And, of course, plenty of loanwords.
- In Curaçao, the official currency is the guilder, which is called a "florin" in the local dialect.
- Ladino uses a unique diacritic, the *varika*, which looks like a háček.
- In Piedmontese, <o> = /u/ while <u> = /y/ (like German ü). I invented a way to mark the front rounded vowel for it. (Judeo-Provençal also distinguishes /u/ <ou> and /y/ <u>, but unlike Judeo-Piedmontese, there's a decently sized corpus of written Judeo-Provençal texts so we know that scribes didn't distinguish the two.)

Section 6: Modern West Germanic Languages

Guess bank: Litvish, Poylish, Old Western Yiddish, Modern English, Dutch

Da komm unser lieber Herr Gott, und scheidt dem Malach haMawes, der da hat geschecht den Schochet, der da hat geschecht den Ochsen, der da hat getrunken das Wasserlein, die da hat verlässt die Feuerlein, die da hat verbrennt die Stecklein, die da hat geslagen die Hündlein, die da hat gebissen die Kätzlein, die da hat gegessen die Zicklein, da hat gekauft mein Väterlein um zwei Pfening — ein Zicklein, ein Zicklein.

Gekimen Got in geshokhtn deym malkhemuves, vus hot geshokhtn deym shoykhet, vus hot geshokhtn deym oks, vus hot osgetrinken dus vaser, vus hot ferlushn deym shtekn, vus hot geshlagn deym hint, vus hot gebisn di kats, vus hot afgegesn dus tsigele, khad gadyu, khad gadyu.

toen kwam de heilige gezegende God, en slachtte de Engel des Doods, die de slager slachtte, die de os slachtte, die het water dronk, dat het vuur bluste, dat de stok verbrandde, die de hond sloeg, die de kat beet, die het geitje at, dat vader had gekocht voor twee gilden. Één geitje, één geitje.

then came the Holy Blessed One, and slaughtered the angel of death, who slaughtered the slaughterer, who slaughtered the ox, which drank the water, which quenched the fire, which burned the stick, which beat the dog, which bit the cat, which ate the kid-goat that my father bought for two coins, one kid-goat, one kid-goat.

Iz gekumen der Ribeyney sel Eylom, un hot avekgeharget dem malekh hamaves, vos hot tsugenumen dem seykhes, vos hot gesokhtn dem oks, vos hot getrunken di di vaser, vos hot eysgelosn dem fayer, vos hot farbrent dem stekn, vos hot geslogn dem hunt, vos hot gebisn di kats, vos hot fartsukt di tsigele, vos der tate hot gekeyft far tsvey gildn, khad gadyo, khad gadyo.

דא קאם אונזר ליבר הער גאט, אונ' שעכט דען מלאך המות, דער דא האט גישעכט דען שוחט, דער דא האט גישעכט דען אקסין, דער דא האט גיטרונקן דש וואשרליין דו דא האט פֿרלעשט דו פֿייארליין דו דא האט פֿרברענט דו שטעקליין דו דא האט גישלאגן דו הינטליין דו דא האט גביסן דו קעצליין דו דא האט גיגעשין דו ציקליין דא האט גיקויפט מיין פֿעטרליין אום צוויי פפעינינג איין ציקליין איין ציקליין:

געקומען גאָט און גע'שחט'ן דעם מלאך המות וואָס האָט גע'שחט'ן דעם שוחט, וואָס האָט גע'שחט'ן דעם אָקס, וואָס האָט אויסגעטרונקען דאָס וואַסער, וואָס האָט פערלאָשען דאָס פייער, וואָס האָט פערברענט דעם שטעקען, וואָס האָט געשלאָגען דעם הונד, וואָס האָט געביסען די קאץ, וואָס האָט אויפגעגעסען דאָס ציגעלע, חד גדיא, חד גדיא!

טון קוואם דִּהִילִיגֶה גִזִּיגֶנְדֶה גוֹט, אָן סְלַכְטֶה דָאַעַל דְּסְדּוֹאִץ, דִּי דְּסְלַגֶר סְלַכְטֶה, דִּי דָאָס סְלַכְטֶה, דִּי הֶטְוּוֹטֶר דְּרוֹנֶק, דֶּט הֶטְבּוֹאֶר בְּלוֹסְטֶה, דֶּט דְּסְטוֹק בְּרִבְרֶנְדֶה, דִּי דֶהונד סְלוֹךְ, דִּי דְקֶט בֵּיט, דִּי הֶטְגִּיטְשֶׁה אָט, דֶּט פֶֿדֶר הֶט גְקוֹכְט בּוֹר טוֹוִי גִלְדֶה. אִין גִּיטְשֶׁה, אִין גִּיטְשֶׁה.

דִּין קִיִּים דֶּהוּלִי בְּלֶסֶד וָאן, נְסְלֶאטֶרֶד דָאַיִנְגֶל אָבְדֶת, הו סְלֶאטֶרֶד דָאַקס, וִיץ דֶּראַנֶק דּוֹאטֶר, וִיץ קוֹנְצֶט דְּפִיר, וִיץ בֶּרֶנְדֶ דְּסְטֶק, וִיץ בֵּיט דָדֶאג, וִיץ בֶּט דְּקֶאט, וִיץ אִיט דְּקֶדְגוֹט דֶּט מִי פֶֿדֶר בָּאט פֶֿרְטו קוִינְס, וָאן קֶדְגוֹט, וָאן קֶדְגוֹט.

איז געקומען דער רבונג של עולם, און האָט אוועקגע'הרגע'ט דעם מלאך המות, וואָס האָט צוגענומען דעם שוחט, וואָס האָט געשאַכטן דעם אָקס, וואָס האָט געטרונקען די וואַסער, וואָס האָט אויסגעלאָשן דעם פייער, וואָס האָט פֿאַרברענט דעם שטעקן, וואָס האָט געשלאָגן דעם הונט, וואָס האָט געביסן די קאץ, וואָס האָט פֿאַרצוקט די ציגעלע, וואָס דער טאַטע האָט געקויפט פֿאַר צוויי גילדן, חד גדיא, חד גדיא.

Hints:

- Old Western Yiddish is the closest to German. That is reflected in the transcription.
- Litvak dialects were referred to as "sabesdiker losn." In Poland, they called it a kiggle.
- In Dutch, G is a fricative. At the end of words, Dutch consonants are unvoiced.
- If you can't find the English I can't help you.

Section 8: Other (Non-Indo-European) Languages

Guess bank: Krymchak (Judeo-Crimean Tatar), Čveneburuli (Judeo-Georgian), Guaraní

ha upéi katu ou Tupã ojehovasáva ha ojuka pe ñemano ojukava'ekue pe so'õñemuha, ojukava'ekue pe guéi, ho'uva'ekue pe y, ombogueva'ekue pe tata, ohapyva'ekue pe yvyra'i, oinupáva'ekue pe jagua, oisu'uva'ekue pe mbarakaja, ho'uva'ekue pe kavara ra'y, ojoguava'ekue che ru mokõi pláta rehe, peteĩ kavara ra'y, peteĩ kavara ra'y.

חאופיי קטו אוֹאו טופֿן אוֹיִחוֹבֿסבֿה, חאִיוֹקה פֿינִימֿנו, אוֹיוֹקבֿאַיקֿנו פֿיסוֹאַוִימוֹחה, אוֹיוֹקבֿאַיקֿנו פֿיוִוי, חוֹאַוִבֿאַיקֿנו פֿיאֿן, אוֹמבוֹוִיבֿאַיקֿנו פֿיטֿטה, אוֹחפֿוֹבֿאַיקֿנו פֿיאֿוֹרֿאַי, אוֹינוֹפֿבֿאַיקֿנו פֿיוֹוה, אוֹיסוֹאַוִבֿאַיקֿנו פֿימֿברקֿנֿה, חוֹאַוִבֿאַיקֿנו פֿיקבֿרה רֿאַן, אוֹיוֹוִבֿאַיקֿנו שי רו מוקֿוי פֿלֿטה רֿיהי, פֿיטֿיין קבֿרה רֿאַן, פֿיטֿיין קבֿרה רֿאַן:

daa gelecek dir aQadōš Baruh U, da soyacaq dir malahamavetni, ki soydı şöhetni, ki soydı ögüzni, ki içti suvni, ki söndürdi ol otni, ki yaqti tayahni, ki urdu köpekni, ki dişledi mışiqni, ki aşagan edı ulaqni, ki satın aldı atam eki aqçağa. Bir ulaq, bir ulaq.

даа геледжек дир аКъадёш Барух У, даа сойаджакъ дир малахамаветни, ки сойды шёхетни, ки сойды огюзни, ки ичти сувни, ки сёндюрдыолотны, ки йакъти тайахни, ки урду кёпекни, ки дишледди мышыкъны, ки ашагъан эды улакъни, ки сатын алды атам эки акъчагъа. Бир улакъ, бир улакъ.

דא גלֶעק דיר הקדוש ברוך הוא, דא סויִיִק דיר מלֶאך־הַמִּוֶּתֶנִי, כי סויִיִדי שוֹחֶטֶנִי, כי סויִיִדי אוֹגוֹזֶנִי, כי איִצְטִי סוֹבֶנִי, כי סוֹנְדוֹרְדִי אוֹטֶנִי, כי יִקְטִי טאַיִךְ־נִי, כי אוֹרְדוֹ כּוֹפֶכ־נִי, כי דִישְׁלֵדִי מִישִׁיק־נִי, כי אֶשְׂאגֶן אֲדִי אוֹלֶק־נִי, כי סטִין אֲלֵדִי אֶטֶאם אָכִי אַקְצֶאַיִיא, בִּיר אוֹלֶק, בִּיר אוֹלֶק:

da mobrdzanda akadoš baruxu da dakla malax amaveti, rom dakla šoxeti, rom dakla xari, rom dalia çqali, rom çakro cecxli, rom daçva joxi, rom cema dzayli, rom uqbina kaças, rom sheçama tıxani, rom iqida mamaçemma or abazad, erti tıxani, erti tıxani!

და მობრძანდა აკადოშ ბარუხუ და დაკლა მალახ ამავეთი, რომ დაკლა შოხეთი, რომ დაკლა ხარი, რომ დალია წყალი, რომ ჩააქრო ცეცხლი, რომ დანვა ჯოხი, რომ ცემა ძაღლი, რომ უკბინა კატას, რომ შეჭამა თიკანი, რომ იყიდა მამაჩემმა ორ აბაზად, ერთი თიკანი, ერთი თიკანი!

דמוֹבֿרְדְּזַנְדֶּה הקדוש ברוך הוא דִדְקֶלֶה מְלֶאך־הַמִּוֶּתֶנִי, רוֹם דִקֶלֶה כֶּרִי, רוֹם דִלִיֶה אַעֲלִי, רוֹם טֶשְׂאֶכְרוֹ אַצְכֶּלִי, רוֹם דִצְבֶּה דְשׁוֹכִי, רוֹם צֶמֶה דְזֶלִי. רוֹם אוֹקְבִינֶה קֶטֶס, רוֹם שֶׁשְׂשֶׁמֶה תִיקֶנִי, רוֹם איִעִידֶה מִמִּשְׂשֶׁמֶה אוֹר אֶבִזֶד, אֶרְתִי תִיקֶנִי אֶרְתִי תִיקֶנִי:

Hints:

- The haggadah *tavsili* (translation) of the Georgian Jews mentions R. Elqazar ben Qazaria.
- Crimea is currently (as of 2025 — next year in Ukraine!) under Russian occupation.

Guess bank: Colloquial Welsh, Yevanic (Judeo-Greek), Bukhori (Judeo-Tajik), Judeo-Persian,

וַיֵּאמֶר מֶלֶאךָ הַמּוֹת וּבִיכּוּשׁ
בְּשׁוֹחַט, אֲנִי זֶבַח כָּרֶךְ בָּאֵן גָּא,ו
אֲנִי בִינוּשִׁיד בָּאָב, אֲנִי כָאמוֹשׁ
כָּרֶךְ בָּאֵתשׁ, אֲנִי בִיסוֹנֶד בַּעֲצָא,
אֲנִי בִיזֶר בָּאֵן סָג, אֲנִי בִינוֹיד
בִּפִּישֶׁךְ, אֲנִי בְכוּרֶד בְּבוּזְגָאלָה, אֲנִי
בִיכִרִיד פֶּדֶר בְּדוֹ תַנְגָּה. גָּאן בּוּזְגָאלָה
גָּאן בּוּזְגָאלָה.

קאירתי הקדוש־ברוך־הוא, קספֿכסי
טו תנטו, פואספֿכסי טונכספי,
פואספֿכסי טינגלדה, פואיפי טונרו,
פואספֿכסי טיפֿוטיה, פואקלי טוקסילו,
פויברסי טוקסילו, פואפֿלי טיגטה,
פואפֿלי טוקצקי, פומגורס
אופטרסמו מדיז אספֿרה, אנה קציקי,
אנה קציקי.

בלי מוֹרֶגֶת, בלי, אֲשׁוּפֶתָהּ מוֹרֶגֶת, בלי.
הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמְדוּ, שְׁחִטָּה
כֶּרֶד מִלֶּאֱד. הַמֶּת. כִּדָּאִם מִלֶּאֱד
הַמֶּת? מִלֶּאֱד הַמֶּת? כֹּה שְׁחִטָּה כֶּרֶד
מוֹלֵה. כִּדָּאִם מוֹלֵה? הַמָּאן מוֹלֵה? כֹּה
שְׁחִטָּה כֶּרֶד גָּאֹ. כִּדָּאִם גָּאֹ? הַמָּאן
גָּאֹ? כֹּה כוֹרֵד אֵב. כִּדָּאִם אֵב? הַמָּאן
אֵב? כֹּה כָאִמּוּשׁ כֶּרֶד אֶתֶשׁ. כִּדָּאִם
אֶתֶשׁ? הַמָּאן אֶתֶשׁ? כֹּה סוֹאֲגֵד צוֹב.
כִּדָּאִם צוֹב? הַמָּאן צוֹב? כֹּה כוֹרֵד בֵּר
סֵר. סֵר. כִּדָּאִם סֵר? הַמָּאן סֵר?
פִּדְרִסֵּג כֹּה כוֹרֵד גִּרְבָּה. כִּדָּאִם
גִּרְבָּה? הַמָּאן גִּרְבָּה? כֹּה כוֹרֵד מוֹרֶגֶת.
כִּדָּאִם מוֹרֶגֶת? הַמָּאן מוֹרֶגֶת? כֹּה
בִּאֲבָאִם כְּרִיד, דוּ עֲבֹאִס!

אדית אדו סעקטיד בנדנדיג אשדד אעל אעי אה לדד אקד
 אה לדד אר איך אה אבד אדור אה דפדד אטאן אה לסנד
 אפון אה דרווד אקי א ברמד אגאת אה בייסד אנבר באך,
 אה ברנד נאד אדי גינג, אין גבר באך, אין גבר באך.

- Tajikistan was part of the Soviet Union for years.
- In modern Greek, $\mu\pi$ mp = /b/ while β = /v/ — thus the second letter of the alphabet isn't *beta*, but *vita*.
- Technically, the Judeo-Persian version is about a small bird, not a goat, but it's the same song. The Persian word for bird is *morgh*.
- Welsh has been written in Latin script since before English existed.

Guess bank: Esperanto, Valyrian, Klingon, Quenya, Na'vi

san túlë Eru Ilúvatar, ar nacantes i
máiya firiéno, i nacantë cuimacir, i
nacantë mundo, i yúlë nén, i
luyuntë ruinë, i urtanë olba, i
palampë roa, i nancë miuë, i mantë
yacincë, i atya homancanë
castanten, min yacincë, min
yacincë.

[illegible]

סן טולי אַראַ אַלובטער אַרנקנטס
אימייה פֿריינז, אינקנטי קאמקער,
אינקנטי מנדו, אייזיל גיז, איילונטי
ראני, אייאטני אולבה, איפלמפי
רואה, אינקני מיאי, אימנטי יקנני,
איאטיה הומנקני קסטנטזן, מז יקנני,
מז יקנני:

nguch cholpu' 'aqqoDoSboruQu' 'ej
qortar HoHpu' vutwI' HoHpu'bogh
tangga' HoHpu'bogh bIQ
tlhutlhpu'bogh qul baqpu'bogh
ghanjaq meQpu'bogh Qogh
muppu'bogh ghISnar choppu'bogh
targhHom'e' Soppu'bogh cha'
DarSeqmeyvaD je'ta'bogh vavwI',
wa' targhHom'e', wa' targhHom'e'.

[illegible]

עג טלפא הקדוש־ברוך־הוא אז קרתה
 חחפא בִּתּוּיא חחפפאבג תעקא חחפפאבג
 בד צפפאבג קל בקפאבג גנזק מכפאבג
 כג מפאבג גשנר טפאבג תרגממא
 שפאבג טא דרשקמיבד זא תאבג בִּבּוּא,
 וא תרגממא, וא תרגממא:

*pār mastas Jaes Vōškāje, se morghon hēdas, lua hēdi
hēdes, lua vandis hēdes, lua iēdri mōzutes, lua perzi
sēntes, lua tāemītsos ozzāltes, lua jaos hīltes, lua kēli
angotes, lua hobrītsos iprattes, lua gēliapusso lantossi
sindites ņuha kepa, mēre hobrītsos, mēre hobrītsos.*

[illegible]

*tsakrr za'u Nawma Sa'nok, ulte tspang tireat titerkupä, a
tspang taronyut, a tspang talioangit, a näk payit, a tong
txepit, a nekk vultsyipit, a takuk nantangit, a frip ritit, a
yom fwampoptsyipit, a kolanom oeyä sempulil
metolaryoa;,'awa fwampoptsyip, 'awa fwampoptsyip.*

צָבַר וְזָאן נִנְמָה סְאָנֹד, אֹלֶלְתָּה צָבַע תִּירָאָת תִּתְּרֹכֹבָה, אָה צָבַע
תְּרִינִיּוֹת, אָה צָבַע תְּלִיאֲזָאעִית, אָה נָד בִּיִּית, אָה תוֹע טְבִית, אָה נָק
בֹּלְצִיבִית, אָה תִכּוֹד נִנְתַעִית, אָה פֶּרֶב רִיתִית, אָה יוֹם
פֹּמְבֹבְצִיבִית, אָה כּוֹלָנוֹם אֲזָאִיה סְמְבֹלֶל מְתוֹלְרִיזָאָה, אָוּה
פֹּמְבֹבְצִיב, אָוּה פֹּמְבֹבְצִיב:

kaj la Plej Sankta, Benata estu Li, venis, kaj mortigis la anĝelon de la morto, kiu mortigis la buĉiston, kiu mortigis la bovon, kiu trinkis la akvon, kiu estingis la fajron, kiu bruligis la bastonon, kiu bategis la hundon, kiu mordis la katon, kiu formanĝis la kapridon, kiun mia patro aĉetis kontraŭ du zuzoj; unu kaprido, unu kaprid'.

ק"י לא פליי סאנקטא, בענאטא עסטו ל'י, בענים, קיו מארטיגס לא אנגעלאן דע לא מארטא, קיו מארטיגס לא בוציסטאן, קיו מארטיגס לא באבאן, קיו טרינקיס לא אקבאן, קיו עסטיגיס לא פיראן, קיו ברולגיס לא באסטאנאן, קיו באטעגיס לא הונדאן, קיו מארדיס לא קאטאן, קיו פארמאנגיס לא קאפרידאן, קיון, מיא פאטרא אצטסיס קאנטרונו דו זווי; אונו קאפרידא, אונו קאפריד:

Hints:

- Klingon and Quenya have "native" scripts. One of 'em looks like an elf wrote it. The other looks like someone who would stab you with an impractical two-handed battle-ax wrote it. Take that as you will.
- Valyrian has a "native" script too, but it's apparently a complex logographic thing that David J. Peterson is still working on, and certainly doesn't have any font support.
- Na'vi doesn't have a native script, as the Na'vi are not a literate society. But it sure has a font.
- The author Bill Bryson described Esperanto as looking "faintly like a cross between Spanish and Martian."

Fun note: Since Klingon and Na'vi are both spoken on other planets, they don't have words for the same wildlife as us.

So the translation of the Klingon here is: *At that time came 'aqQoDoSboru'Qu, and killed Kortar, who killed the chef, who killed the tanka, that drank the water, that ended the fire, that burned the mace, that struck the korg, that bit the Grishnar-cat, that ate the little tarq, that my father had bought for two darsek. One little tarq, one little tarq.*

And the translation of the Na'vi is: *Then came the Great Mother, and killed the spirit of death, that killed the hunter, that had killed the sturmbeest, that had drunk the water, that had quenched the fire, that had burned the stick, that had struck the viperwolf, that had bitten the stingbat, that had eaten the little tapirus, that my father had acquired for two dollars. One little tapirus, one little tapirus.*

Now that we've done that, let's read another passage from Daniel Handler (aka Lemony Snicket)'s commentary on the Haggadah. As someone who is so into Aristotelian first-cause theology that I insist on translating the divine name as CAUSE, I think you'll see why I love this one.

Someone's father purchases a goat, and this goat starts a cavalcade of anguish and gluttony, with animals, objects, people, and supernatural beings all dragged into an all-consuming whirlpool of the song. The entire universe changes, and it is all because of one goat, and it has been this way since the beginning of time, and every story that has ever been told. In the story of Passover, for example, if Moshe had not been rescued from his basket in the reeds, the Jewish people might still be slaves in Egypt, so the infant Moshe can be said to be the goat. If your parents had never met, then there might be an uglier, crueller person sitting at the Passover table, instead of your own charming self, so your parents are goats.

Every person in the world, and every action each person takes, is a goat, accumulating cats and dogs and staffs and fires and all of the joy and terror that makes up the stuff of the universe. You are a goat, and when you wake up in the morning, that is a goat, and eating breakfast is a goat, and all the goats all over the world are goating and goating and goating, all the time wondering if the goat they are and the goats their goating are the right goat or the wrong goat, which is why the world often seems as stubborn as a goat, as ravenous as a goat, as loud as a goat, as grumpy as a goat, as quick and jumpy and frisky and soft and woolly and horny and taily as a goat ~ until the world itself seems to be a goat, made up of countless other goats, and watched over by some enormous, all-seeing goat who created all this goating in its image.

Now I'm going to teach you all the melody my family uses for Chad Gadya, and we'll be singing the whole thing. It's a call and response, so you'll catch on fast.

That my father bought for two coins,	<i>D-zabbin abba bi-trei zuzei,</i>	דְּזַבִּין אָבָא בְּתֵרֵי זֻזֵי,
One kid-goat, one kid-goat	<i>ḥad gadya, ḥad gadya!</i>	חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא:
And then came the cat,	<i>V-ata shunra,</i>	וְאַתָּא שׁוֹנְרָא,
And ate the kid-goat,	<i>v-akhla l-gadya,</i>	וְאָכַלָּא לְגְדִיָּא,
That my father bought for two coins,	<i>d-zabbin abba bi-trei zuzei,</i>	דְּזַבִּין אָבָא בְּתֵרֵי זֻזֵי,
One kid-goat, one kid-goat.	<i>ḥad gadya, ḥad gadya!</i>	חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא:
And then came the dog,	<i>V-ata khalba,</i>	וְאַתָּא כְּלָבָא,
And bit the cat,	<i>v-nashakh l-shunra,</i>	וְנָשַׁךְ לְשׁוֹנְרָא,
That ate the kid-goat,	<i>d-akhla l-gadya,</i>	דְּאָכַלָּא לְגְדִיָּא,
That my father bought for two coins,	<i>d-zabbin abba bi-trei zuzei,</i>	דְּזַבִּין אָבָא בְּתֵרֵי זֻזֵי,
One kid-goat, one kid-goat.	<i>ḥad gadya, ḥad gadya!</i>	חַד גְּדִיָּא, חַד גְּדִיָּא:

And then came the stick,

And beat the dog,

That bit the cat,

That ate the kid-goat,

That my father bought for two coins,

One kid-goat, one kid-goat.

V-ata hutra,*v-hikka l-khalba,**d-nashakh l-shunra,**d-akhla l-gadya,**d-zabbin abba bi-trei zuzei,**had gadya, had gadya!*

וְאַתָּה חוּטְרָא,
וְהִכָּה לְכַלְבָּא,
דְּנִשְׁךְ לְשׁוּנְרָא,
דְּאָכְלָא לְגַדְיָא,
דְּזַבִּין אַבָּא בְּתֵרֵי זִוְזִי,
חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא:

And then came the fire,

And burned the stick,

That beat the dog,

That bit the cat,

That ate the kid-goat,

That my father bought for two coins,

One kid-goat, one kid-goat.

V-ata nura,*v-saraf l-hutra,**d-hikka l-khalba,**d-nashakh l-shunra,**d-akhla l-gadya,**d-zabbin abba bi-trei zuzei,**had gadya, had gadya!*

וְאַתָּה נוּרָא,
וְשָׂרַף לְחוּטְרָא,
דְּהִכָּה לְכַלְבָּא,
דְּנִשְׁךְ לְשׁוּנְרָא,
דְּאָכְלָא לְגַדְיָא,
דְּזַבִּין אַבָּא בְּתֵרֵי זִוְזִי,
חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא:

And then came the water,

And quenched the fire,

That burned the stick,

That beat the dog,

That bit the cat,

That ate the kid-goat,

That my father bought for two coins,

One kid-goat, one kid-goat.

V-ata mayya,*v-khava l-nura,**d-saraf l-hutra,**d-hikka l-khalba,**d-nashakh l-shunra,**d-akhla l-gadya,**d-zabbin abba bi-trei zuzei,**had gadya, had gadya!*

וְאַתָּה מַיָּא,
וְכָבֵא לְנוּרָא,
דְּשָׂרַף לְחוּטְרָא,
דְּהִכָּה לְכַלְבָּא,
דְּנִשְׁךְ לְשׁוּנְרָא,
דְּאָכְלָא לְגַדְיָא,
דְּזַבִּין אַבָּא בְּתֵרֵי זִוְזִי,
חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא:

And then came the ox,

And drank the water,

That quenched the fire,

That burned the stick,

That beat the dog,

That bit the cat,

That ate the kid-goat,

That my father bought for two coins,

One kid-goat, one kid-goat.

V-ata tora,*v-shata l-mayya,**d-khava l-nura,**d-saraf l-hutra,**d-hikka l-khalba,**d-nashakh l-shunra,**d-akhla l-gadya,**d-zabbin abba bi-trei zuzei,**had gadya, had gadya!*

וְאַתָּה תּוֹרָא,
וְשָׁתָה לְמַיָּא,
דְּכָבֵא לְנוּרָא,
דְּשָׂרַף לְחוּטְרָא,
דְּהִכָּה לְכַלְבָּא,
דְּנִשְׁךְ לְשׁוּנְרָא,
דְּאָכְלָא לְגַדְיָא,
דְּזַבִּין אַבָּא בְּתֵרֵי זִוְזִי,
חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא:

And then came the slaughterer,

And slaughtered the ox,

That drank the water,

That quenched the fire,

That burned the stick,

That beat the dog,

That bit the cat,

That ate the kid-goat,

That my father bought for two coins,

One kid-goat, one kid-goat.

V-ata shoḥet,

v-shaḥat l-tora,

d-shata l-mayya,

d-khava l-nura,

d-saraf l-ḥutra,

d-hikka l-khalba,

d-nashakh l-shunra,

d-akhla l-gadya,

d-zabbin abba bi-trei zuzei,

ḥad gadya, ḥad gadya!

And then came the angel of death,

And slaughtered the slaughterer,

That slaughtered the ox,

That drank the water,

That quenched the fire,

That burned the stick,

That beat the dog,

That bit the cat,

That ate the kid-goat,

That my father bought for two coins,

One kid-goat, one kid-goat.

V-ata mal'akh ha-mávet,

v-shaḥat l-shoḥet,

d-shaḥat l-tora,

d-shata l-mayya,

d-khava l-nura,

d-saraf l-ḥutra,

d-hikka l-khalba,

d-nashakh l-shunra,

d-akhla l-gadya,

d-zabbin abba bi-trei zuzei,

ḥad gadya, ḥad gadya!

וְאַתָּא שׁוֹחֵט,

וְשַׁחַט לְתוֹרָא,

דְּשָׁתָה לְמִיָּא,

דְּכָבֵא לְנוֹרָא,

דְּשָׂרַף לְחוּטְרָא,

דְּהִכָּה לְכַלְבָּא,

דְּנָשַׁךְ לְשׁוֹנְרָא,

דְּאָכַלָּא לְגַדְיָא,

דְּזַבִּין אַבָּא בְּתֵרֵי זוּזֵי,

חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא:

וְאַתָּא מַלְאַךְ הַמָּוֶת,

וְשַׁחַט לְשׁוֹחֵט,

דְּשַׁחַט לְתוֹרָא,

דְּשָׁתָה לְמִיָּא,

דְּכָבֵא לְנוֹרָא,

דְּשָׂרַף לְחוּטְרָא,

דְּהִכָּה לְכַלְבָּא,

דְּנָשַׁךְ לְשׁוֹנְרָא,

דְּאָכַלָּא לְגַדְיָא,

דְּזַבִּין אַבָּא בְּתֵרֵי זוּזֵי,

חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא:

And then came the Holy Blessed One, *v-ata ha-Qadosh Barukh Hu,*

And slaughtered the angel of death, *v-shahat l-mal'akh ha-mavet,*

That slaughtered the slaughterer, *d-shahat l-sho'het,*

That slaughtered the ox, *d-shahat l-tora,*

That drank the water, *d-shata l-mayya,*

That quenched the fire, *d-khava l-nura,*

That burned the stick, *d-saraf l-hutra,*

That beat the dog, *d-hikka l-khalba,*

That bit the cat, *d-nashakh l-shunra,*

That ate the kid-goat, *d-akhla l-gadya,*

That my father bought for two coins, *d-zabbin abba bi-trei zuzei,*

One kid-goat, one kid-goat. *had gadya, had gadya!*

וְאַתָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא,

וְשָׁחַט לְמַלְאָךְ הַמָּוֶת,

דִּשְׁחַט לְשׁוֹחֵט,

דִּשְׁחַט לְתוֹרָא,

דִּשְׁתָּה לְמַיָּא,

דִּכְבָּא לְנוֹרָא,

דִּשְׂרַף לְחוּטָרָא,

דִּהִכָּה לְכַלְבָּא,

דִּנְשַׁךְ לְשׁוֹנְרָא,

דֹּאכְלָא לְגַדְיָא,

דִּזְבִּין אַבָּא בְּתֵרֵי זֻזֵי,

חַד גַּדְיָא, חַד גַּדְיָא:

Gantwerk family tune:

Chorus

Verse 1

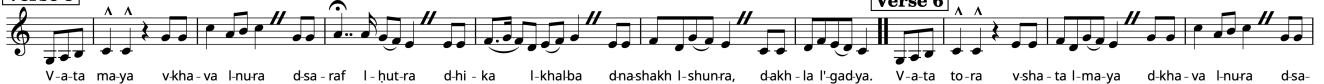
Verse 2

Verse 3

Verse 4

Verse 5

Verse 6

Verse 7

Verse 8

Verse 9

Shir I-Leil Pésah

This *piyyut*, by the great Yemenite paytan Shalom Shabazi, is sung in many Yemenite communities after the Seder.

Give thanks to God, who saves THEIR loved ones on this day, a day of good tidings for the Jews!

Tanu toda la-El go'el yadidim

תְּנוּתוֹדָה לֵאלֹהִים יְדִידִים

b-yom zeh yom basora la-yahudim. בְּיוֹם זֶה יוֹם בְּשׂוֹרָה לַיהוּדִים:

And grant a new song to God on this day, when the royalty left the slave-house.

v-shir hadash la-El havu b-yom bo

וְשִׁיר חֲדָשׁ לֵאלֹהִים הָבוּ בְּיוֹם בּוֹ

malakhim yatza'u mi-beit 'avadim. מַלְאָכִים יֵצְאוּ מִבֵּית עֲבָדִים:

On this day the fathers of God's community were redeemed, and on it the bound will yet be redeemed.

b-yom zeh nig'alu avot 'adat El

בְּיוֹם-זֶה נִגְאָלוּ אֲבוֹת עַדְת־אֵל

u-vo tihye l-higga'el 'aggidim. וְבוֹ תִהְיֶה לְהִגָּאֵל עֲגִידִים:

On this night the Egyptians were given over to death, and on it the captives captured the captors.

B-leil zeh nimsaru mitzrim la-mavet

בְּלֵיל-זֶה נִמְסְרוּ מִצְרִים לַמָּוֶת

u-vo ha-lokhdim shavu lakhudim. וְבוֹ הַלֹּכְדִים שָׁבוּ לְכוֹדִים:

On this night was the plague of the firstborn, and on it with plunder the troops went out.

B-leil zeh hayta makkat bakhorot

בְּלֵיל-זֶה הָיְתָה מַכַּת בְּכוֹרוֹת

u-vo 'im ha-shvi yatza'u gadudim. וְבוֹ עִם-הַשְּׁבִי יֵצְאוּ גְדוּדִים:

On this day the smug ones wrapped sackcloth, while the downtrodden hearts wrapped joy.

b-yom zeh ha-samehim hagru saq

בְּיוֹם-זֶה הַשְּׁמֵחִים חָגְרוּ שֹׁק

u-vo gil hagru libbot marudim. וְבוֹ גִיל חָגְרוּ לְבוֹת מְרוּדִים:

ON this day, they ate *matza* and roast meat, and for God's rescue they assembled.

B-leil zeh 'akhlu matza v-tzali

בְּלֵיל-זֶה אָכְלוּ מַצָּה וְצָלִי

hayotam 'al yashu'ot El va'udim. הָיוּתָם עַל-יִשׁוּעוֹת אֵל וְעוּדִים:

On this day their ears heard tidings, and the enemy's ears were full of sounds of terror.

B-leil zeh sham'a 'oznam basorot

בְּלֵיל-זֶה שָׁמְעָה אָזְנָם בְּשׂוֹרוֹת

v-'oznei tzar male'ot qol pahadim. וְאָזְנֵי-צָר מְלֵאוֹת קוֹל פְּחָדִים:

The ONE who redeemed THEIR prisoners on this *Pesah* and quieted the people sated with wandering.

'asher ga'al b-fesah zeh 'asirav

אֲשֶׁר-גָּאֵל בַּפֶּסַח-זֶה אֲסִירָיו

v-hishqit 'am 'asher sav-'u nadudim. וְהִשְׁקִט עָם אֲשֶׁר-שָׁבְעוּ נָדָדִים:

May THEY again lift THEIR right hand for the poor, who themselves are robbed by the hand of every stressor,

Yamino yahsof shenit l-dallim

יָמִינוּ יַחֲשׁוֹף שְׁנִית לְדָלִים

'asher hemma b-yad kol tzar sharudim. אֲשֶׁר הֵמָּה בְּיַד כָּל-צָר שְׂרוּדִים:

and may THEY dress the noble daughter [Israel] in embroideries, and bind for her myriads of sacrifices at the place,

U-vat nadiv yahi malbish raqamot

וּבַת-נָדִיב יְהִי מַלְבִּישׁ רִקְמוֹת

v-yiqshor lah maqom 'ola ravivim. וַיִּקְשֹׁר לָהּ מָקוֹם עוֹלָה רַבִּיבִים:

and build the city of THEIR praise for THEIR people, and settle them in joy, the one who settles the alone ones!

v-yivne 'ir tahillato l-'ammo

וַיְבַנֶּה עִיר תְּהִלָּתוֹ לְעַמּוֹ

v-yoshivem b-gil moshiv yahidim. בְּגִיל מוֹשִׁיב יַחֲדִים:

Some have the custom to read Song of Songs in its entirety after the *seder*. I've included it below, along with both the traditional chapter divisions and my improved system, *Paraqim H'adashim Asher I-Yishaq*. No pressure if you want to leave — it's long and we've done a lot. If you'd like to read a taste, after the song is printed the abbreviated form recited in some Hasidic communities.

לשם יחוד קדש בריך הוא ושכינתיה בדחילו ורחימו ורחימו ודחילו ליחדא שם יו"ד ה"א בוא"ו ה"א ביחודא שלים בשם כל-ישראל הנה אנחנו באים לשורר בקול נעים שיר השירים לתקן את-שרשו במקום עליון לעשות נחת רוח ליוצרנו ולעשות רצון בוראנו: ויהי | נעם אדני אלהינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננה:

שיר השירים אשר לשלמה: ישקני מנשקות פיהו כי-טובים דריך מנין: לריח שמני טובים שמן תורק שמך על-כן עלמות אהבוך: משכני אחרך נרוצה הביאני המלך חדריו נגילה ונשמחה בך נזכרה דריך מנין מישרים אהבוך:

שחורה אני ונאזה בנות ירושלם כאהלי קדר כיריעות שלמה: אל-תראוני שאני שחרחרת ששפתני השמש בני אמי נחרו-כי שמי נטרה את-הפרמים כרמי שלי לא נטרתי: הנידה לי שאהבה נפשי איכה תרעה איכה תרביץ בצהרים שלמה אהיה כעטף על עדרי חבריך: אם-לא תדעי לך הנפה בנשים צאי-לך בעקבי הצאן ורעי את-גדיתיך על משכנות הרעים:

לססתי ברכבי פרעה דמיתיך רעיתי: נאנו לחניף בתלים צואהך בחרוזים: תורי זהב געשה-לך עם נקרות הכסף: עד-שהמלך במסבו נרדי נתן ריחו: צלור המר | דודי לי בין שרי יליון: אשכל הכפר | דודי לי בכרמי עין גדי:

Isaac's Chapter 2

יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים: הנך יפה דודי אף נעים אף-ערשנו רעננה: קרות בתינו ארזים רחיצנו רהיטנו ברותים: Trad!Chapter 2 אני תבצלת השלון שושנת העמקים: כשושנה בין החותים כן רעיתי בין הבנות: כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים בצל חמדי וישבתי ופריו מתוק לחכי: הביאני אל-בית הנין ודגלו עלי אהבה: סמכוני באששות רפדוני בתפוחים כי-חולת אהבה אני: שמאלו תחת לראשי וימינו תחבקני: השפעתי אתכם בנות ירושלם בצבאות או באילות השדה אם-תעירו | ואם-תעוררו את-האהבה עד שתחפץ: קול

דודי הנה-זה בא מרגל על-ההרים מקפץ על-הנבעות: דומה דודי לצבי או לעפר האילים הנה-זה עומד אחר כתלנו משגית מן-החללות מציץ מן-החרקים: ענה דודי ואמר לי קומי לך רעיתי יפתי ולכי-לך: כי-הנה הסתו עבר הנשם חלף הלך לו: הנצנים נראו בארץ עת הזמר הגיע וקול התור נשמע בארצנו: התאנה חנטה פניה

והנפנים | סמך נתנו ריח קומי לבי לך רעיתי יפתי ולכי-לך: Isaac's Chapter 3 יונתי
 בחגני הסלע בסתר המדרגה הראיני את-מראיך השמיעני את-קולך כי-קולך ערב
 ומראיך נאנה: אחזיו

לנו שעלים שעלים קטנים מחבלים כרמים וכרמינו סמך: דורי לי ואני לו הרעה
 בשושנים: עד שיפוח היום ונסו הצללים סב דמה-לך דורי לצבי או לעפר האלים
 על-הרי בתר: Trad!Chapter 3 על-

משכבי בלילות בקשתי את שאהבה נפשי בקשתי ולא מצאתיו: אקומה נא ואסובבה
 בעיר בשוקים וברחבות אבקשה את שאהבה נפשי בקשתי ולא מצאתיו: מצאוני
 השמרים הסבים בעיר את שאהבה נפשי ראיתם: כמעט שעברתי מהם עד שמצאתי
 את שאהבה נפשי אחזתיו ולא ארפנו עד-שהביאתיו אל-בית אמי ואל-חדר הורתי:
 השבעתי אתכם בנות ירושלם בצבאות או באילות השדה אם-תעירו | ואם-תעוררו
 את-האהבה עד שתחפץ: מי

זאת עלה מן-המדבר כתימרות עשן מקטרת מר ולבונה מכל אבקת רובל: הנח
 מטתו שלשלמה ששים גברים סביב לה מגברי ישראל: כלם אחזי חרב מלמדי
 מלחמה איש חרב על-ירכו מפחד בלילות: אפריון

עשה לו המלך שלמה מעצי תלבנון: עמודיו עשה כסף רפידתו זהב מרכבו ארנמן
 תוכל רצוף אהבה מבנות ירושלם: צאנה | וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה
 שעטרה-לו אמו ביום חתנתו וביום שמחת לבו: Chapter 4 (both) הנך

יפה רעיתי הנך יפה עיניך יונים מבעד לצמתך שערך כעדר העזים שגלשו מהר
 גלעד: שניך כעדר הקצובות שעלו מן-הרחצה שכלם מתאימות ושכלה אין בהם:
 כחוט השני שפתותיך ומדברך נאנה כפלת הרמון רקתך מבעד לצמתך: כמגדל
 דויד צוארך בנוי לתלפיות אלף המגן תלוי עליו כל שליטי הגברים: שני שניך כשני
 עפרים תאומי צביה הרועים בשושנים: עד שיפוח היום ונסו הצללים אלך לי אל-הר
 המור ואל-נבעת תלבונה: כלך יפה רעיתי ומום אין בך: אתי

מלבנון פלה אתי מלבנון תבואי תשורי | מראש אמנה מראש שניר וחרמון ממענות
 אריות מהררי גמרים: לבבתני אחתי כלה לבבתני באחד באחת מעיניך באחד ענק

מצורגניך: מה־יפּו דְרִיךְ אַחְתִּי כָלָה מֵה־טָבוּ דְרִיךְ מִיֵּין וְרִיחַ שְׁמָנוֹךְ מִכָּל־בְּשָׁמִים:
 נִפְתַּת תַּטְפָּנָה שְׁפִתוֹתֶיךָ כָלָה דְּבִשׁ וְחֶלֶב תַּחַת לְשׁוֹנֶיךָ וְרִיחַ שְׁלִמְתֶיךָ כְּרִיחַ לְבָנוֹן: גֵּן |
 נְעוּל אַחְתִּי כָלָה גֵּל נְעוּל מַעֲנֵן חָתוּם: שְׁלִחֶיךָ פְּרֻסָּה רִמּוֹנִים עִם פְּרִי מְגֵדִים כְּפָרִים
 עִם־נֶרְדִּים: גֵּרָד | וְכִרְכָּם קָנָה וְקִנְמוֹן עִם כָּל־עֲצֵי לְבוֹנָה מֵר וְאַהֲלוֹת עִם כָּל־רָאשֵׁי
 בְּשָׁמִים: מַעֲנֵן גָּזִים בָּאָר מִים חַיִּים וְנִזְלִים מִן־לְבָנוֹן: עוֹרֵי צָפוֹן יִבּוֹאֵי תִימָן הַפִּיחִי גָּזִי
 יִזְלֻ בְּשָׁמִי יָבֹא דוֹדִי לְגִזּוֹ וְיֹאכֵל פְּרִי מְגֵדִיו: Trad!Chapter 5 בָּאֲתִי לְגִזּוֹ אַחְתִּי כָלָה אֲרִיתִי
 מוֹרִי עִם־בְּשָׁמִי אֲכַלְתִּי יַעֲרִי עִם־דְּבִשִׁי שְׁתִּיתִי יַיִן עִם־חֶלְבִי אֲכַלּוּ רֵעִים שְׁתוּ וְשִׁכְרוּ
 דוֹרִים:

Isaac's Chapter 5 אֲנִי

יִשְׁנָה וְלִבִּי עָר קוּל | דוֹרִי רוֹפֵק פִּתְחִי־לִי אַחְתִּי רַעֲיָתִי יוֹנָתִי תַמְתִּי שְׂרָאשִׁי נִמְלֵא־טָל
 קוֹצוֹתִי רְסִיסִי לִילָה: פִּשְׁטָתִי אֶת־כְּתָנֹתִי אִיכָכָה אֶלְבֶּשֶׁנָה רְחֻצְתִּי אֶת־רִנְלִי אִיכָכָה
 אֲטַנְפָּם: דוֹדִי שָׁלַח יָדוֹ מִן־הַחֹר וּמַעֲי הָמוּ עָלָיו: קִמְתִּי אֲנִי לִפְתָּח לְדוֹדִי וְיָבִי
 גִּטְפוֹ־מֹזֶר וְאַצְבָּעֵתִי מֹזֶר עָבַר עַל כַּפּוֹת הַמִּנְעוּל: פִּתְחֹתִי אֲנִי לְדוֹדִי וְדוֹדִי חִמַּק עָבַר
 נִפְשִׁי יִצְאָה בְּדַבָּרוֹ בִּקְשָׁתִיהוּ וְלֹא מִצְאָתִיהוּ קִרְאָתִיו וְלֹא עָנִי: מִצְאָנִי הַשְּׁמֵרִים
 הַסִּבְכִּים בְּעִיר הַכּוֹנִי פִצְעוֹנִי נִשְׁאוּ אֶת־רִדִּידִי מֵעָלִי שְׁמָרִי תַחֲמוֹת: הַשְּׁבָעֵתִי אֶתְכֶם
 בְּנוֹת יְרוּשָׁלָּם אִם־תִּמְצְאוּ אֶת־דוֹדִי מֵה־תִּגִּידוּ לוֹ שְׁחוּלַת אֶהְבָּה אֲנִי: מֵה־דוֹרְךָ מוֹדוֹד
 תִּיפָּה בְּנָשִׁים מֵה־דוֹרְךָ מוֹדוֹד שְׁכָכָה הַשְּׁבָעֵתָנוּ: דוֹרִי צַח וְאֵדוּם דְּגוּל מְרַבָּה: רֹאשׁוֹ
 כְּתָם פֶּז קוֹצוֹתָיו תִּלְתָּלִים שְׁחָרוֹת כְּעוֹרֵב: עֵינָיו כִּיּוֹנִים עַל־אַפִּיקִי מִים רְחֻצוֹת בְּחֶלֶב
 יִשְׁבּוֹת עַל־מִלְאָת: לַחְיוֹ כְּעָרוּגָת הַבֶּשֶׂם מְגִדְלוֹת מְרַקְחִים שְׁפִתוֹתָיו שׁוֹשְׁנִים נְטָפוֹת מֹזֶר
 עָבַר: יָדָיו גְּלִילִי זָהָב מִמִּלְאִים בִּתְרָשִׁישׁ מַעֲוִי עֲשֵׂת שֶׁן מַעֲלָפֶת סְפִירִים: שׁוֹקִיו עֲמוּדֵי
 נֶשֶׁשׁ מִיֶּסְדִּים עַל־אֲדִנִי־פֶז מִרְאֵהוּ כָּל־בָּנוֹן בַּחוּר כְּאַרְזִים: חֶבֶל מִמְתָּקִים וְכָלוּ מִחֲמָדִים
 זֶה דוֹדִי וְזֶה רֵעִי בְנוֹת יְרוּשָׁלָּם: Trad!Chapter 6 אָנָּה הָלַךְ דוֹדְךָ תִּיפָּה בְּנָשִׁים אָנָּה פָּנָה
 דוֹדְךָ וְנִבְקֶשְׁנוּ עִמָּךְ: דוֹדִי יָבֵר לְגִזּוֹ לַעֲרָגוֹת הַבֶּשֶׂם לְרַעוֹת בְּנָנִים וְלִלְקֹט שׁוֹשְׁנִים: אֲנִי
 לְדוֹדִי וְדוֹדִי לִי הִרְעָה בְּשׁוֹשְׁנִים:

Isaac's Chapter 6 יִפָּה

אֶת רַעֲיָתִי כְּתִרְצָה נְאוּה פִּירוּשָׁלָּם אִימָה כְּנִדְגָלוֹת: הֶסְבִּי עֵינֶיךָ מִגִּזְדִּי שֶׁהֵם הִרְהִיבֵנִי
 שְׁעָרֶךָ כְּעָדָר הָעִזִּים שְׁגָלְשׁוּ מִן־הַגִּלְעָד: שְׁנִיךָ כְּעָדָר הָרְחִלִּים שְׁעָלוּ מִן־הַרְחֻצָּה
 שְׁכָלָם מִתְאִימוֹת וְשִׁכְלָה אֵין בָּהֶם: כְּפִלַּח הָרִמּוֹן רִקְתָּךְ מִבְּעַד לְצִמְתָּךְ: שְׁשִׁים הֶמְהָ

מלכות ושמונים פילגשים ועלמות אין מספר: אחת היא יונתי תמתי אחת היא לאמה
ברה היא לילדתה ראוה בנות ויאשרוה מלכות ופילגשים ויהללוה: מי-

זאת הנשקפה כמו-שחר יפה כלבנה ברה כחמה אימה בנדנלות: אל-

גנת אגוז ירדתי לראות באבי הנחל לראות הפרחה הנפן הנצו הרמנים: לא ירדתי
נפשי שמתני מרכבות עמי נדיב: TradlChapter 7 שובי שובי השולמית שובי שובי ונחזה-בך

מה-תחזו בשולמית כמחלת המתנים: מה-יפו פעמנוך בנעלים בת-נדיב חמוקי ירכיף
כמו חללים מעשה ידי אמן: שררף אגן הסתר אל-יחסר המזג בטנף ערמת חטים

סוגה בשושנים: שני שדיך בשני עפרים תאמי צביה: צוארך כמנהל השן עיניך
ברכות בחשבון על-שער בת-רבים אפך כמנהל תלבנון צופה פני רמשק: ראשך

עליך כפרמל ודלת ראשך כארנמן מלך אסור ברהטים: מה-יפית ומה-נעמית אהבה
בתענוגים: זאת קומתך דמתה לתמר ושדיך לאשכלות: אמרת לאעלה בתמר אחזה

בסנסנו ויהיו-נא שדיך באשכלות הנפן ורית אפך כתפוחים: וחלך כנין הטוב הולך
לדודי למישרים דובב שפתי ישנים: אני לדודי ועלי תשוקתו: Isac's Chapter 7 לכה

דודי נצא השדה נלינה בכפרים: נשלימה לכרמים נראה אם-פרחה הנפן פתח
הסמך הנצו הרמונים שם אתן את-דדי לך: הדודאים נתנו-רית ועל-פתחינו

כל-מגדים חדשים גם-ישנים דודי צפנתי לך: TradlChapter 8 מי יתנך פאח לי יונק שדי
אמי אמצאך בחוץ אשקך גם לא-יבזו לי: אנהנך אביאך אל-בית אמי תלמדני אשקך

מינין הרקח מעסיס רמני: שמאלו תחת ראשי וימינו תחבקני: השבעתי אתכם בנות
ירושלם מה-תעירו ומה-תערכו את-האהבה עד שתחפץ: מי

זאת עלה מן-המדבר מתרפקת על-דודה תחת תפוח עזרתיה שמה חבלתה אמה
שמה חבלה ילדתה: שימני כחותם על-לפך כחותם על-זרועך כי-עזה כמות אהבה

קשה כשאל קנאה רשפיה רשפי אש שלהבתיה: מים רבים לא יוכלו לכבות
את-האהבה ונהרות לא ישטפוה אם-יתן איש את-כל-הון ביתו באהבה בוז יבזו

לו: אחות

לנו קטנה ושרים אין לה מה-נעשה לאחתנו ביום שיכר-בה: אם-חומה היא נבנה
עליה טירת כסף ואם-הלת היא נצור עליה לוח ארז: אני חומה ושרי כמנהלות אז

הִיְתִי בְּעֵינָיו כְּמוֹצֵאת שָׁלוֹם:

כָּרַם הָיָה לְשִׁלְמָה בְּבַעַל הַמֶּזֶן נָתַן אֶת־הַכָּרֶם לְנֹטְרִים אִישׁ יָבֵא בְּפָרְיוֹ אֶלֶף כֶּסֶף:
כָּרַמִּי שְׁלִי לִפְנֵי הָאֵלֶף לֶךְ שְׁלֹמֹה וּמֵאֲתָיִם לְנֹטְרִים אֶת־פָּרְיוֹ: הַיּוֹשֶׁבֶת בְּנָנִים חֲבָרִים
מִקְשִׁיבִים לְקוֹלֶךָ הַשְׁמִיעֵנִי: בָּרַח | דּוֹדִי וְדָמָה־לָּךְ לִצְבִי אוֹ לְעֶפֶר הָאֵילִים עַל הָרִי
בְּשָׁמִים:

Some repeat the second-to-last verse:
הַיּוֹשֶׁבֶת בְּנָנִים חֲבָרִים מִקְשִׁיבִים לְקוֹלֶךָ הַשְׁמִיעֵנִי:

Abbreviated Form:

יִשְׁקֹנִי מִנְשִׁיקוֹת פִּיהוּ כִּי־טוֹבִים דְּרִידָךְ מִיָּין:
עָרִי צָפוֹן וּבֹאֵי תִמָּן הִפִּיחִי נָנִי יִזְלֻ בְּשָׁמִי יָבֵא דּוֹדִי לְנָנֹ וַיֹּאכֵל פָּרִי מִגִּדְּרִי:
קוֹל דּוֹדִי הִנֵּה־זֶה בָּא מִדְּלֹג עַל־תְּהָרִים מְקַפֵּץ עַל־הַנִּבְעוֹת:
בָּאֲתִי לְנָנִי אֲחֹתִי כָלָה אֲרִיתִי מוֹרִי עִם־בְּשָׁמִי אֲכַלְתִּי יַעֲרִי עִם־דְּבָשִׁי שְׁתִּיתִי יֵינִי
עִם־חֶלְבִי אֲכַלֹּי רָעִים שְׁתִּי וְשָׁכְרוּ דוֹדִים:

רַבּוֹן כָּל־הָעוֹלָמִים יְהִי־רָצוֹן מִלִּפְנֵיךָ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ שְׁבֻזָּכוֹת שִׁיר הַשִּׁירִים אֲשֶׁר קָרָאנוּ שֶׁהוּא קֹדֶשׁ
קֹדָשִׁים וּבְזָכוֹת פְּסוּקֵי וּבְזָכוֹת תְּבוּלָתוֹ וּבְזָכוֹת אוֹתִיּוֹתָיו וּבְזָכוֹת נִקְדּוּתוֹ וּבְזָכוֹת טַעְמֵי וּבְזָכוֹת שְׁמוֹתָיו וְצִרּוּפֵי
וּרְמָזָיו וְסוּדוּתָיו הַקְדוּשִׁים וְהַטְהוּרִים וְהַנּוֹרָאִים הַיּוֹצְאִים מִמֶּנּוּ: שֶׁתִּהְיֶה שְׁעָה־זוֹ שְׁעַת רַחֲמִים שְׁעַת הַקְּשָׁבָה שְׁעַת
הַאֲזִינָה וְהַקְּרָאָה וְתַעֲנֵנוּ נַעֲתִיר לָךְ וְהַעֲתֵר לָנוּ: וְתִהְיֶה עוֹלָה לִפְנֵיךָ קְרִיאַת שִׁיר הַשִּׁירִים בְּאֵלֹי הַשְּׁגָנוּ כָּל־הַסּוּדוֹת
הַנִּפְלְאִים וְהַנּוֹרָאִים אֲשֶׁר־הֵם חֲתוּמִים וְסִתּוּמִים־בּוֹ בְּכָל־תַּנְאָיו: וְנִזְכֶּה לְמָקוֹם שֶׁהַנִּפְשׁוֹת הַרוּחוֹת וְהַנִּשְׁמוֹת
נִחְצְבוֹת מִשֶּׁם וּבְאֵלֹי עֲשִׂינוּ כָל־מָה שֶׁמִּטֵּל עָלֵינוּ לְהַשִּׁיג בֵּין בְּגִלְגּוֹל זֶה בֵּין בְּגִלְגּוֹלִים אַחֲרָיִם וְלִהְיוֹת מְזִהְעוּלִים
וְהַזְכִּיכִם לְעוֹלָם הַבָּא עִם־שְׁאָר צַדִּיקִים וְחַסִּידִים: וּמֵלֵא | כָּל־מִשְׁאָלוֹת לִבֵּנוּ לְטוֹבָה לְעִבּוּדְךָ וְתִהְיֶה עִם־לִבֵּנוּ
וְאִמְרֵי לִבֵּנוּ בְּעֵת מַחְשְׁבוֹתֵינוּ וְעַם־יְדֵינוּ בְּעֵת מַעֲבָדְנוּ וְתִשְׁלַח בְּרָכָה וְהַצְלָחָה וְהַרְוָחָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יְדֵינוּ: וּמַעֲפָר
עֲנִינוּ תְּקִימוֹנוּ וּמֵאֲשָׁפוֹת דְּלוּתָנוּ תְּרוֹמְמוֹנוּ וְתַשִּׁיב שְׂכִינְתְּךָ לְעִיר קֹדֶשְׁךָ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן: